

**GRAMATYKA OPISOWA JĘZYKA POLSKIEGO
W ĆWICZENIACH**

GRAMATYKA OPISOWA JĘZYKA POLSKIEGO W ĆWICZENIACH

Redakcja:
Marta Chojnacka-Kuraś
Marta Falkowska
Celina Heliasz-Nowosielska
Monika Jabłońska
Alicja Wójcicka

Warszawa 2017

Wydano nakładem Wydziału Polonistyki
Uniwersytetu Warszawskiego

e-mail: wyd.polon@uw.edu.pl

Dystrybucja: www.Ksiegarniapolon.uw.edu.pl

Publikacja finansowana przez Wydział Polonistyki
Uniwersytetu Warszawskiego
i afiliowana przy Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzenci:

Prof. dr hab. Magdalena Danielewiczowa

Prof. dr hab. Krystyna Waszakowa

Dr hab. Elżbieta Awramiuk, prof. UWB

Korekta
Zespół

© Copyright by Wydział Polonistyki
Uniwersytetu Warszawskiego

Warszawa 2017
ISBN 978-83-65667-52-6

Skład i łamanie, druk i oprawa
Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego.
Zam. 1219/2012

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	7
1. FONETYKA I FONOLOGIA.....	9
2. SŁOWOTWÓRSTWO	25
3. FLEKSJA	47
4. SKŁADNIA.....	81
5. ODPOWIEDZI DO ZADAŃ.....	115
6. LITERATURA	217

WSTĘP

Książka, którą oddajemy do Państwa rąk, zawiera różnorodne ćwiczenia z zakresu gramatyki opisowej współczesnego języka polskiego. Niniejszy zbiór zadań adresowany jest przede wszystkim do studentów filologii polskiej, dla których gramatyka opisowa języka polskiego jest jednym z przedmiotów należących do minimum programowego.

Materiał podzielono na cztery działy: fonetykę z fonologią, słowotwórstwo, fleksję i składnię. Podział ten odzwierciedla program nauczania gramatyki opisowej przyjęty na polonistyce warszawskiej oraz strukturę egzaminu pisemnego z tego przedmiotu. W każdym z działów wyodrębniono mniejsze zestawy zadań, różnorodne pod względem zakresu, co w zamyśle redaktorek powinno ułatwić korzystanie ze zbioru osobom, które chcą sprawdzić swoją wiedzę z danego działu.

Na końcu książki zamieszczono rozwiązania wszystkich zadań i to – jak się wydaje – można uznać za najistotniejszy walor naszego opracowania w porównaniu z innymi wartościowymi publikacjami dostępnymi na rynku. Doświadczenie dydaktyczne pokazuje nam, że studenci najchętniej korzystają z książek, które umożliwiają im samodzielną weryfikację zdobytej wiedzy i umiejętności analitycznych. Mamy więc nadzieję, że nasza publikacja, dzięki uwzględnieniu klucza do ćwiczeń, będzie wykorzystywana nie tylko przez wykładowców gramatyki opisowej, ale również przez studentów, w procesie samokształcenia. Ocena z akademickich zajęć kursowych z gramatyki, zgodnie z kryteriami przyznawania punktów ECTS, uwzględnia bowiem przecież wkład samodzielnej pracy studentów, np. zapoznanie się z literaturą przedmiotu (listę lektur podstawowych i pomocniczych zamieszczamy na końcu książki), prace domowe czy przygotowanie się do egzaminu.

Jak wiadomo, w opisie gramatycznym współczesnej polszczyzny wiele jest problemów dyskusyjnych. W trakcie zajęć kursowych (wykładów i ćwiczeń) z gramatyki opisowej staramy się uwrażliwić studentów na tę kwestię oraz pokazać zalety i wady rozmaitych propozycji interpretacji zjawisk językowych. Przygotowując rozwiązania zadań, staraliśmy się brać pod uwagę różne możliwości poprawnych odpowiedzi, choć z uwagi na ograniczoną objętość tomu nie sposób uwzględnić wszystkich wariantów rozwiązania. Aby zatem ułatwić korzystanie z klucza, na początku części z odpowiedziami podajemy, z którego ujęcia danego problemu skorzystałyśmy i ewentualnie jakie są inne dostępne opcje. Najistotniejsza jest dla nas przy tym kwestia spójności metodologicznej i konsekwentnego podążania obraną ścieżką interpretacyjną. Proponowane odpowiedzi nie są w żadnej mierze jedynymi możliwymi opisami zjawisk gramatycznych polszczyzny, cieszylibyśmy się, gdyby stały się jednak dla kogoś punktem wyjścia do własnych poszukiwań – w tym celu można wykorzystać sugestie lekturowe zawarte w załączonej bibliografii.

Zadania zamieszczone w naszym zbiorze oparte są w znacznej mierze na materiałach do ćwiczeń z gramatyki opisowej języka polskiego z lat 2007-2012. Autorami tych materiałów są pracownicy i doktoranci Zakładu Gramatyki, Semantyki i Pragmatyki Współczesnego Języka Polskiego (do 2012 roku: Zakład Budowy Gramatycznej Współczesnego Języka Polskiego) w Instytucie Języka Polskiego Wydziału Polonistyki UW. Poszczególne działy opracowały pod względem redakcyjnym następujące osoby: Marta Falkowska (fonetyka i fonologia), Marta Chojnacka-Kuraś (słowotwórstwo), Monika Jabłońska (fleksja) oraz Celina Heliasz-Nowosielska i Alicja Wójcicka (składnia).

* * *

Recenzentkom naszego zbioru serdecznie dziękujemy za liczne komentarze i sugestie, które starałyśmy się uwzględnić. Odpowiedzialność za rozwiązania przyjęte w pracy oraz ewentualne błędy czy nieścisłości spoczywa oczywiście na redaktorach.

1. FONETYKA I FONOLOGIA

ZESTAW 1.

Zadanie 1. Proszę zapisać fonetycznie poniższe zdanie:

Kiedy spojrzałem w dół, jak okiem sięgnąć widziałem niekończące się szeregi – przynoszą wszystko, czym ich trzosa rozporządzały.

Zadanie 2. Jak zostanie zrealizowane wyrażenie *bagaż ręczny* w wymowie krakowsko-poznańskiej?

- a) [bagaš_reńčny]
- b) [bagaž_reńčny]
- c) [bagaž_reńčny]

Zadanie 3. Która para głosek reprezentuje różne fonemy? Opozycja jakich cech różni te fonemy?

- a) [r] i [r̥]
- b) [ć] i [c]
- c) [c'] i [c]

Zadanie 4. Opisz i zinterpretuj fonologicznie (zgodnie z ujęciem B. Klebanowskiej) poniższe upodobnienie w wyrazie *młodzi*.

ZAPIS FONETYCZNY	OPIS UPODOBNIENIA	INTERPRETACJA FONOLOGICZNA
[młodzi]		

ZESTAW 2.

Zadanie 1. Zapisz fonetycznie poniższe zdanie:

Strzępił sobie język, oferując do trzech tańszych połączeń z Anglią.

Zadanie 2. Wariantem jakiego fonemu jest pierwsza głoska w wyrazie *tańszych*? Podaj inwentarz cech dystynktywnych tego fonemu, przywołując odpowiednie opozycje fonologiczne wraz z parami minimalnymi. Wykorzystaj ujęcie B. Klebanowskiej.

Zadanie 3. Opisz upodobnienie, które zaszło w podanym wyrazie, a następnie zinterpretuj je fonologicznie (zgodnie z ujęciem B. Klebanowskiej).

ZAPIS ORTOGRAFICZNY I FONE- TYCZNY	OPIS UPODOBNIENIA	INTERPRETACJA FONOLOGICZNA
odzewu [oʒzevu]		

Zadanie 4. Jak zostanie zrealizowane wyrażenie *długopis od mamy* w wymowie krakowsko-poznańskiej? Zaznacz poprawny zapis fonetyczny.

- a) [d̥uugop'is ot mamy]
- b) [d̥uugop'iz od mamy]
- c) [d̥uugop'is od mamy]

ZESTAW 3.

Zadanie 1. Zapisz fonetycznie poniższe zdanie:

Los najukochańszych braci gnębił mnie często podczas podróży pociągiem.

Zadanie 2. Wariantem jakiego fonemu jest pierwsza głoska w wyrazie *podróż*? Podaj inwentarz cech dystynktywnych tego fonemu, przywołując odpowiednie opozycje fonologiczne wraz z parami minimalnymi.

Zadanie 3. Opisz upodobnienie, które zaszło w podanym wyrazie, a następnie zinterpretuj je fonologicznie (zgodnie z ujęciem B. Klebanowskiej).

ZAPIS ORTOGRAFICZNY I FONE- TYCZNY	OPIS UPODOBNIENIA	INTERPRETACJA FONOLOGICZNA
ciotce [ćoʦce]		

Zadanie 4. Jak zostanie zrealizowane wyrażenie *dzwonek od Ewy* w wymowie krakowsko-poznańskiej? Zaznacz poprawny zapis fonetyczny.

- a) [ʒvonek ot evy]
- b) [ʒvoneg od evy]
- c) [ʒvonek od evy]

ZESTAW 4.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie fonetycznie:

Ciężki był los włóczęgów w średniowiecznych grodziskach.

Zadanie 2. Ze zdania w zadaniu 1. wybierz **4. głoskę w 4. wyrazie**. Podaj wszystkie cechy artykulacyjne tej głoski, przyporządkuj ją do odpowiedniego fonemu i podaj wszystkie jego warianty. Zbuduj z tym fonemem 3 opozycje minimalne, różniące się tylko jedną cechą dystynktywną, za każdym razem inną (a więc tylko jedna z tych par może się różnić pod względem dźwięczności).

Zadanie 3. Opisz i zinterpretuj fonologicznie upodobnienie na granicy poniższych wyrazów. (Określ, czy w skutek upodobnienia doszło do zamiany wariantów jednego fonemu, czy do neutralizacji opozycji, a jeśli tak, to jakiej).

mit założycielski

ZESTAW 5.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie fonetycznie:

Czarny stos węgla piętrzył się aż pod dach domu sąsiada.

Zadanie 2. Ze zdania w zadaniu 1. wybierz **ostatnią głoskę w 6. wyrazie ortograficznym**. Podaj wszystkie cechy artykulacyjne tej głoski, przyporządkuj ją do odpowiedniego fonemu i podaj wszystkie jego warianty. Zbuduj z tym fonemem 3 opozycje minimalne, różniące się tylko jedną cechą dystynktywną, za każdym razem inną (a więc tylko jedna z tych par może się różnić pod względem dźwięczności).

Zadanie 3. Opisz i zinterpretuj fonologicznie upodobnienie na granicy poniższych wyrazów. (Określ, czy w skutek upodobnienia doszło do zamiany wariantów jednego fonemu, czy do neutralizacji opozycji, a jeśli tak, to jakiej).

spod spodu

ZESTAW 6.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie fonetycznie:

Poproszę jeszcze dżin z tonikiem.

Zadanie 2. Znajdź w tekście z zadania 1. trzy różne głoski dźwięczne. Wymień pozostałe cechy artykulacyjne każdej z nich.

Zadanie 3. Wymień cechy dystynktywne fonemu /x/ oraz jego warianty.

ZESTAW 7.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie fonetycznie:

Ma być zmieszany, nie wstrząśnięty.

Zadanie 2. W zapisanym fonetycznie zdaniu z zadania 1. znajdź trzy różne głoski środkowojęzykowe. Wymień pozostałe cechy artykulacyjne każdej z nich.

Zadanie 3. Wymień cechy dystynktywne fonemu /t/ oraz jego warianty.

ZESTAW 8.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie fonetycznie:

Tę ciężarówkę z węglem wyprzedź za zakrętem.

Zadanie 2. W zapisanym fonetycznie zdaniu z zadania 1. znajdź dwie różne głoski środkowojęzykowe. Wymień pozostałe cechy artykulacyjne każdej z nich.

Zadanie 3. Wymień cechy dystynktywne fonemu /p/ oraz jego warianty pozycyjne.

ZESTAW 9.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie fonetycznie:

Linia ciągła kończy się dopiero za drzewami.

Zadanie 2. Znajdź w tekście z zadania 1. dwie różne głoski prepalatalne (środkowojęzykowe). Wymień pozostałe cechy artykulacyjne każdej z nich.

Zadanie 3. Wymień cechy dystynktywne fonemu /s/ oraz jego warianty pozycyjne.

ZESTAW 10.

Zadanie 1. Zapisz tekst pismem fonetycznym.

Trzeba jeszcze uzupełnić brakujące linie w diagramie.

Zadanie 2. Zaznacz strzałkami wszystkie upodobnienia fonetyczne występujące w zapisanym w zadaniu 1. tekście, umieść nad każdą strzałką kolejny numer upodobnienia i opisz każde z nich, wpisując jego cechy do odpowiednich rubryk tabeli.

NUMER UPODOBNIE- NIENIA	POSTĘPOWE CZY WSTECZNE	WEWNĄTRZWYRA- ZOWE CZY MIĘ- DZYWYRAZOWE	POD JAKIM WZGLĘDEM

Zadanie 3. Realizacją jakiego fonemu jest pierwsza głoska ostatniego wyrazu w tekście z zadania 1.? Zapisz ten fonem w postaci wiązki cech dystynktywnych. Przy każdej cesze podaj parę wyrazów, uzasadniającą dystynktywność podanej cechy.

Zadanie 4. Neutralizacja jakiej opozycji fonologicznej zachodzi w wyróżnionym wyrazie?

[krul żżerau garduo]

ZESTAW 11.

Zadanie 1. Zapisz tekst pismem fonetycznym.

W rękawach marynarek brakuje podszewek.

Zadanie 2. Zaznacz strzałkami wszystkie upodobnienia fonetyczne występujące w zapisanym tekście, umieść nad każdą strzałką kolejny numer upodobnienia i opisz każde z nich, wpisując jego cechy do odpowiednich rubryk tabeli.

NUMER UPODOBNIE- NIENIA	POSTĘPOWE CZY WSTECZNE	WEWNĄTRZWYRA- ZOWE CZY MIĘ- DZYWYRAZOWE	POD JAKIM WZGLĘDEM

Zadanie 3. Realizacją jakiego fonemu jest pierwsza głoska czwartego wyrazu w tekście z zadania 1.? Zapisz ten fonem w postaci wiązki cech dystynktywnych. Przy każdej cesze podaj parę wyrazów, uzasadniającą dystynktywność wypisanej cechy.

Zadanie 4. Neutralizacja jakiej opozycji fonologicznej zachodzi we wskazanym wyrazie?

[krul żżiv'iu śe]

ZESTAW 12.

Zadanie 1. Zapisz tekst pismem fonetycznym.

Obok ławki zatrzymał się piąty wóz siana.

Zadanie 2. Opisz upodobnienie, które zachodzi we frazie *wóz siana*.

Zadanie 3. Realizacją jakiego fonemu jest trzecia głoska trzeciego wyrazu w tekście z zadania 1? Zapisz ten fonem w postaci wiązki cech dystynktywnych. Przy każdej cesze podaj parę wyrazów, uzasadniającą dystynktywność wypisanej cechy.

Zadanie 4. Odwołując się do wiedzy z fonologii, wyjaśnij, co decyduje o różnicy znaczeniowej między wyrazami *kasza* : *kasa*.

Zadanie 5. Neutralizacja jakiej opozycji fonologicznej zachodzi we wskazanym wyrazie?

Już pora na obiad. [juʃ pora na ob'iat]

ZESTAW 13.

Zadanie 1. Zapisz tekst pismem fonetycznym.

Ktoś zapytał o ścięte drzewo przy kwietniku.

Zadanie 2. Opisz upodobnienie, które zachodzi we frazie *ktoś zapytał*.

Zadanie 3. Realizacją jakiego fonemu jest pierwsza głoska piątego wyrazu w tekście z zadania 1? Zapisz ten fonem w postaci wiązki cech dystynktywnych. Przy każdej cesze podaj parę wyrazów, uzasadniającą dystynktywność wypisanej cechy.

Zadanie 4. Odwołując się do wiedzy z fonologii, wyjaśnij, co decyduje o różnicy znaczeniowej między wyrazami *słone* : *słonie*.

Zadanie 5. Neutralizacja jakiej opozycji fonologicznej zachodzi we wskazanym wyrazie?

Któż powiedziałby to lepiej? [kтуʃ pov'ieʒaʊby to lep'jei]

ZESTAW 14.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie pismem fonetycznym według wymowy warszawskiej. Zapis powinien odzwierciedlać szybkie wymówienie tego zdania, bez robienia pauz między poszczególnymi wyrazami.

Już ogłoszono, że mimo kryzysu finansowego dziś będzie bal przebierańców.

Zadanie 2. Z zapisanego przez siebie zdania wypisz:

- a) wyraz zawierający spółgłoskę spalatalizowaną: _____
- b) wyraz, w którym nastąpiło rozsuniecie artykulacyjne: _____
- c) połączenie wyrazowe inaczej wymawiane w Warszawie, a inaczej w Krakowie: _____

Zadanie 3. Zaznacz w zapisanym zdaniu jedno upodobnienie wewnątrzwyrazowe martwe i jedno upodobnienie międzywyrazowe żywe, a następnie uzupełnij w poniższej tabeli ich charakterystykę.

CECHY UPODOBNIENIA	UPODOBNIENIE WEWNĄTRZ- RAZOWE MARTWE:	UPODOBNIENIE MIĘDZYWYRAZOWE ŻYWE:
1) POSTĘPOWE / WSTECZNE		
2) POD JAKIM WZGLĘDEM		

Zadanie 4. Napisz, jakie fonemy realizowane są przez głoski składające się na wyraz *bal*. Podaj wszystkie warianty wypisanych fonemów.

Zadanie 5. Odwołując się do wiadomości z fonologii, wyjaśnij, co decyduje o różnicy znaczeniowej między następującymi wyrażeniami:

choć raz po raz
choć raz poraż

ZESTAW 15.

Zadanie 1. Zapisz poniższe zdanie pismem fonetycznym według wymowy warszawskiej. Zapis powinien odzwierciedlać szybkie wymówienie tego zdania, bez robienia pauz między poszczególnymi wyrazami.

Cóż, popatrzcie tylko na rozkład jazdy tramwajów, tak ważny dla mieszkańców Będzina.

Zadanie 2. Z zapisanego przez siebie zdania wypisz:

- a) wyraz zawierający samogłoskę z rezonansem nosowym:

- b) wyraz, w którym nastąpiło rozsuniecie artykulacyjne:

- c) połączenie wyrazowe inaczej wymawiane w Warszawie, a inaczej w Krakowie: _____

Zadanie 3. Zaznacz w zapisanym zdaniu jedno upodobnienie wewnątrzwyrazowe martwe i jedno upodobnienie wewnątrzwyrazowe żywe, a następnie uzupełnij w poniższej tabeli ich charakterystykę:

CECHY UPODOBNIENIA	UPODOBNIENIE WEWNĄTRZWYRAZOWE MARTWE:	UPODOBNIENIE WEWNĄTRZWYRAZOWE ŻYWE:
1) POSTĘPOWE / WSTECZNE		
2) POD JAKIM WZGLĘDEM		

Zadanie 4. Podaj 5 cech artykulacyjnych głoski [k].

Zadanie 5. Napisz, jakie fonemy są realizowane w wyrazie *dla*, a następnie podaj wszystkie ich warianty.

Zadanie 6. Odwołując się do wiadomości z fonologii, wyjaśnij, co decyduje o różnicy znaczeniowej między następującymi wyrażeniami:

dużo panna pisze
dużo pań napisze

ZESTAW 16.

Zadanie 1. Zapisz pismem fonetycznym poniższe zdanie:

Państwo Malinowscy konspiracyjnie przekazywali sobie znaki, że ktoś będzie tu zaraz.

Zadanie 2. Z zapisanego przez siebie zdania wypisz wyraz, w którym wystąpiła półsamogłoska nosowa.

Zadanie 3. W zapisanym zdaniu zaznacz numerami 1 i 2 dwa upodobnienia (zgodnie z opisem w tabeli), a następnie uzupełnij ich charakterystykę:

CECHY UPODOBNIENIA	UPODOBNIENIE 1	UPODOBNIENIE 2
POSTĘPOWE / WSTECZNE	postępowe	
WEWNĄTRZWYRAZOWE / MIĘDZYWYRAZOWE		międzywyrazowe
POD JAKIM WZGLĘDEM		

Zadanie 4. Podkreśl wyrazy, które w szybkiej, poprawnej wymowie zawierają głoskę [ń]:

piwiarnia, rodzice, będzie, trzęsie, napisali, pączek, kącik, ranni

Zadanie 5. Podaj 5 cech artykulacyjnych głoski [g].

Zadanie 6.

- Wariantem jakiego fonemu jest głoska opisana w zadaniu 5.?
- Podaj cechy dystynktywne tego fonemu, wypisując pary wyrazów potwierdzające dystynktywność danej cechy.

Zadanie 7. Podaj głoskę, której artykulacja została zapisana poniżej:

Powietrze wydychane z płuc przechodzi przez oskrzela i tchawicę do krtani, gdzie zamienia się w ton krtaniowy. Po pokonaniu przeszkody w postaci zsuniętych więzadeł głosowych przechodzi do jamy gardłowej. Wejście do jamy nosowej uniemożliwia wzniesione podniebienie miękkie wraz z języczkiem, toteż po opuszczeniu jamy gardłowej powietrze wchodzi wyłącznie do jamy ustnej. Tam napotyka na język, którego masa spoczywa na dnie jamy ustnej, a wargi tworzą zwarcie. Po pokonaniu oporu, stawianego przez wargi, powietrze wychodzi na zewnątrz jamy ustnej.

ZESTAW 17.

Zadanie 1. Zapisz pismem fonetycznym poniższe zdanie:

Przed miesiącem na konferencji Ministerstwa Rolnictwa coś było mówione o polskich jabłkach.

Zadanie 2. Z zapisanego przez siebie zdania wypisz wyraz, w którym nastąpiło uproszczenie grupy spółgłoskowej.

Zadanie 3. W zapisanym zdaniu zaznacz numerami 1 i 2 dwa upodobnienia (zgodnie z opisem w tabeli), a następnie uzupełnij ich charakterystykę:

CECHY UPODOBNIENIA	UPODOBNIENIE 1	UPODOBNIENIE 2
POSTĘPOWE / WSTECZNE	postępowe	
WEWNĄTRZWYRAZOWE / MIĘDZYWYRAZOWE		międzywyrazowe
POD JAKIM WZGLĘDEM		

Zadanie 4. Podkreśl wyrazy, które w poprawnej wymowie zawierają głoskę [n]:

pomnik, śpiewające, potem, idąc, dąb, jednowymiarowy, nocą, poniechawszy

Zadanie 5. Podaj 5 cech artykulacyjnych głoski [x].

Zadanie 6.

- Wariantem jakiego fonemu jest głoska opisana w zadaniu 5.?
- Podaj cechy dystynktywne tego fonemu, wypisując pary wyrazów potwierdzające dystynktywność danej cechy.

Zadanie 7. Podaj głoskę, której artykulacja została zapisana poniżej:

Powietrze wydychane z płuc przechodzi przez oskrzela i tchawicę do krtani, gdzie zamienia się w ton krtaniowy. Po pokonaniu oporu stawianego przez zsunięte wiązadła głosowe przechodzi do jamy gardłowej. Wejście do jamy nosowej uniemożliwia wzniesione podniebienie miękkie wraz z języczkiem, toteż po opuszczeniu jamy gardłowej powietrze wchodzi wyłącznie do jamy ustnej. Tam napotyka na język, którego środkowa część jest podniesiona ku palatum, a górna warga tworzy szczelinę z dolnymi zębami, przez którą powietrze wychodzi na zewnątrz jamy ustnej.

ZESTAW 18.

Zadanie 1. Zapisz pismem fonetycznym poniższe zdanie:

Westchnął głęboko, strzepnął mak z blatu i usiadł.

Zadanie 2. W zapisanym zdaniu wskaż jedno upodobnienie wewnątrzwyrazowe i jedno międzywyrazowe. Zinterpretuj fonologicznie oba upodobnienia.

Zadanie 3. Podkreśl wyrazy, które w szybkiej, poprawnej wymowie zawierają dyftong [eũ]:

gong, bąk, będą, wężyk, pączek, rzęsa

Zadanie 4. Podaj głoskę, której artykulacja została opisana poniżej:

Powietrze wydychane z płuc przechodzi przez oskrzela i tchawicę do krtani, gdzie zamienia się w ton krtaniowy. Po pokonaniu przeszkody w postaci zsuniętych więzadeł głosowych przechodzi do jamy gardłowej. Wejście do jamy nosowej uniemożliwia wzniesione podniebienie miękkie wraz z języczkiem, toteż po opuszczeniu jamy gardłowej powietrze wchodzi wyłącznie do jamy ustnej. Tam napotyka na opór języka, którego środkowa część spoczywa płasko, a czubek dotyka wewnętrznej krawędzi górnych zębów. Po pokonaniu oporu, powietrze wychodzi na zewnątrz jamy ustnej przez lekko rozchylone wargi.

Zadanie 5. Która z podanych par głosek reprezentuje różne fonemy? Jakie cechy wchodzą w opozycję w tej parze fonemów?

- a) [t] : [t']
- b) [x] : [ɣ]
- c) [s] : [š]

ZESTAW 19.

Zadanie 1. Jaką cechą / jakimi cechami różnią się głoski w poniższych parach?

- a) [s] – [č]
- b) [v] – [n]

Zadanie 2. Podaj głoskę, która ma następujące cechy:

tylnojęzykowa, szczelinowa, twarda, bezdźwięczna, ustna – głoska [.....]

Zadanie 3. W każdym punkcie podaj jedną głoskę, która spełnia podane kryteria. Jeśli kilka głosek pasuje, wybierz spośród nich jedną przykładową.

- a) głoska, która od [b] różni się wyłącznie pod względem dźwięczności – głoska [.....];
- b) głoska, która od [š] różni się pod względem dźwięczności i sposobu artykulacji – głoska [.....];
- c) głoska, która od [r] różni się pod względem miejsca artykulacji – głoska [.....];
- d) głoska, która od [f] różni się wyłącznie pod względem miękkości – głoska [.....].

Zadanie 4. Zapisz poniższe zdanie pismem fonetycznym.

Ciężko wytrzymać z naszym zięciem: nadęty, mrukliwy, wciąż ściągnięte brwi.

Zadanie 5. Opisz upodobnienie, które zaszło w podanym poniżej wyrażeniu.
bez żalu [be ˌʐalu]

Zadanie 6. Wskaż zestaw zawierający głoski reprezentujące w ujęciu B. Klebanowskiej ten sam fonem (będące wariantami tego samego fonemu).

- a) [ʒ], [ʒ'], [ʒ]
- b) [c], [c'], [ć]
- c) [r], [r], [R]
- d) [k], [k'], [g']

ZESTAW 20.

Zadanie 1. Zapisz pismem fonetycznym poniższe zdanie:

W tej wyjątkowej chwili zabrzmiał głos dzwonu.

Zadanie 2. W zapisanym zdaniu wskaż jedno upodobnienie wewnątrzwyrazowe i jedno międzywyrazowe. Zinterpretuj fonologicznie oba upodobnienia.

Zadanie 3. Podkreśl wyrazy, które w szybkiej, poprawnej wymowie zawierają głoskę [ś]:

prośba, sita, sinus, ściek, transmisja, zima

Zadanie 4. Podaj głoskę, której artykulacja została zapisana poniżej:

Powietrze wydychane z płuc przechodzi przez oskrzela i tchawicę do krtani, gdzie zamienia się w ton krtaniowy. Po pokonaniu oporu stawianego przez zsunięte więzadła głosowe przechodzi do jamy gardłowej. Opuszczone podniebienie miękkie wraz z językiem umożliwia wejście powietrza do jamy nosowej. W jamie ustnej powietrze nie napotyka oporu języka, którego masa spoczywa płasko na dnie jamy ustnej, napotyka za to opór zwartych warg. Po pokonaniu oporu, stawianego przez wargi, powietrze wychodzi na zewnątrz jamy ustnej.

Zadanie 5. Która z podanych par głosek reprezentuje różne fonemy? Jakie cechy wchodzą w opozycję w tej parze fonemów?

- a) [l] : [l']
- b) [t] : [t]
- c) [n] : [ń]

ZESTAW 21.

Zadanie 1. Zapisz fonetycznie zdanie:

Wydał z siebie dźwięk nic nie znaczący.

Zadanie 2. Podany tekst zapisz fonetycznie dwa razy: zgodnie z wymową warszawską oraz zgodnie z wymową krakowsko-poznańską.

mój brat Michał

- a) wymowa warszawska: _____
- b) wymowa krakowsko-poznańska: _____

Zadanie 3. W której parze głoski różnią się miejscem artykulacji?

- a) [ʒ] – [ʒ̥]
- b) [d̥] – [d]
- c) [x] – [χ]
- d) [p] – [pʰ]

Zadanie 4. W której parze głosek występuje opozycja fonologiczna? Jaka cecha dystynktywna różni fonemy, będące członami tej opozycji?

- a) [t] – [p]
- b) [t̥] – [t]
- c) [s] – [sʰ]

ZESTAW 22.

Zadanie 1. Zaznacz wyraz, w którym występuje głoska o następujących cechach: dźwięczna, twarda, nosowa, przedniojęzykowo-dziąsłowa:

- a) [baŋk]
- b) [noga]
- c) [poŋček]
- d) [toń]

Zadanie 2. Która z poniższych cech jest dystynktywna dla fonemu /s/?

- a) dźwięczność (w opozycji do bezdźwięczności)
- b) środkowojęzykowość (prepalatalność) (w opozycji do przedniojęzykowości)
- c) przedniojęzykowo-zębowość (w opozycji do przedniojęzykowo-dziąsłowości)
- d) twardość (w opozycji do miękkości)

Zadanie 3. Zapisz fonetycznie poniższe zdanie zgodnie z zasadami wymowy warszawskiej:

Starzec snuł klechdy przed kominkiem. Ogień trzaskał, syjąc iskrami. Pod szerniałą powalą z drzewa zwieszały się zszarzałe od popiołu wiązki ziół. Mędrzec lubił przestraszyć bajką, ale częściej wołał dobre zakończenia.

ZESTAW 23.

Zadanie 1. Zaznacz wyraz, w którym występuje głoska o następujących cechach: dźwięczna, twarda, nosowa, tylnojęzykowa:

- a) [baŋk]
- b) [noga]
- c) [poŋček]
- d) [toń]

Zadanie 2. Która z poniższych cech jest dystynktywna dla fonemu /n/?

- a) przedniojęzykowo-zębowość
- b) przedniojęzykowość
- c) twardość
- d) szczelinowość

Zadanie 3. Zapisz fonetycznie poniższe zdanie zgodnie z zasadami wymowy warszawskiej:

Bohdan zapadł w drzemkę na ławce pod uschniętym drzewem. Szkło butelki po winiówce zaiskrzyło się w słońcu. Brzęczały leniwie muchy, a znad stawu nadleciała olbrzymia ważka i przysiadła na ręce mężczyzny.

ZESTAW 24.

Zadanie 1. Zapisz fonetycznie poniższe zdanie zgodnie z zasadami wymowy warszawskiej:

Wystaw rękę i przybij piątkę, bracie.

Zadanie 2. Która z poniższych głosek jest przedniojęzykowa i zwarto-szczelinowa?

- a) [ʒ]
- b) [ç]
- c) [ʒ̥]
- d) [tʰ]
- e) [v]

Zadanie 3. Która para głosek reprezentuje różne fonemy? Jaka cecha je różni?

- a) [ś] : [s']
- b) [x'] : [ɣ]
- c) [r] : [r']

ZESTAW 25.

Zadanie 1. Zapisz fonetycznie poniższe zdanie zgodnie z zasadami wymowy warszawskiej:

Umiesz to zgnieść bez obcęǳów.

Zadanie 2. Która z poniższych głosek jest tylnojęzykowa i dźwięczna?

- a) [ʒ]
- b) [ɣ]
- c) [k]
- d) [b]
- e) [m]
- f) [l]

Zadanie 3. Która para wariantów reprezentuje różne fonemy? Jaka cecha je różni?

- a) [t] : [t']
- b) [k'] : [k]
- c) [r] : [r]

2. SŁOWOTWÓRSTWO

ZESTAW 1.

Zadanie 1. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	TEMAT SŁOWO-TWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
wskaźnik						
wytwór						
wiaderko						
domyślny (człowiek)						
zakatarzyć się						

ZESTAW 2.

Zadanie 1. Przeczytaj fragment artykułu i wykonaj związane z nim polecenia.

Obywatele, którzy zapomnieli o złożeniu zeznania podatkowego, zanim ich obywatelski status zostanie naprawiony, muszą pilnie wyrazić tzw. czynny żal, i jest to termin urzędowy, a nie np. religijny. Oczywiście wywołanie w sobie „czynnego żalu”, a następnie opisanie owego stanu w podaniu o charakterze oficjalnym, jest zadaniem bardzo trudnym, zważywszy, jaki jest poziom wyzwań piśmiennych w szkole średniej czy na studiach. Wyprodukowanie żalu w literaturze – żalu, dodajmy, czynnego – jest jednym z najtrudniejszych wyzwań pisarskich, jakie zna ludzkość. Nie ma zlituj: oczekiwanie przez państwo, że szary szarością mysią obywatel sprostą temu wymaganiu, jest dowodem na okrucieństwo systemu. Jest zmuszaniem ludzi do grafomanii w ramach postępowania karnoskarbowego. Niejasne są sprawy kryteriów i ocen czynnego żalowania, ani to, czy ocenianiem prac zajmuje się ktoś kompetentny. Gdzie są składy tych komisji? Siedzą w nich najwięksi znawcy poetyki „czynnego żalu”? Czy obywatele mogą mieć pewność, że talenty zostaną wyłuskane i nagrodzone (...)? No i wreszcie: czy beztalencia zostaną wyeliminowane przez komisje urzędów skarbowych już na poziomie gminy? To tylko garść wątpliwości, jakie mamy zawsze, gdy idzie o poruszanie się w gąszczu polskich przepisów egzekucyjnych.

[St. Mancewicz, Słowo o egzekucji, „Tygodnik Powszechny”, 8 maja 2012]

- a) Wypisz z tekstu rzeczownik będący derywatem transpozycyjnym.
- b) Wypisz z tekstu derywat utworzony od wyrażenia przymkowego. Podaj parafrazę słowotwórczą tego derywatu.
- c) Wypisz z tekstu rzeczownik należący do kategorii nazw cech abstrakcyjnych. Wskaż formant w tym derywacie.
- d) Podaj parafrazę słowotwórczą pojawiającego się we frazie *obywatel szary szarością mysią* derywatu *mysi*. Podaj temat słowotwórczy tego derywatu. Wymień 2 przymiotniki należące do tego samego typu słowotwórczego, co derywat *mysi*.
- e) Wśród podanych czasowników podkreśl te, które są derywatami synchronicznymi i w których strukturze można wyróżnić prefiks *wy-*:

wyprodukować (coś), wymagać (czegoś od kogoś), wydłużyć (coś), wybaczyć (coś komuś), wysiedzieć (gdzieś godzinę), wyeliminować (coś), wybawić (kogoś z kłopotu), wycenić (coś), wydezynfekować (coś), wyrobić (ciasto), wyciąć (coś), wydłubać (coś skądś), wybiegać się

ZESTAW 3.

Zadanie 1. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
składnik						
swoboda						
krzeselko						
(instalacja) grzejna						
przyśrubować (coś do czegoś)						

ZESTAW 4.**Zadanie 1.** Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
wkładka						
logopeda						
psisko						
robaczywe (jabłko)						
nagłośnić (jakąś sprawę)						

ZESTAW 5.**Zadanie 1.** Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
anglista						
zawieszka						
chłopczyna						
wietrzny (dzień)						
oślepić (kogoś)						

ZESTAW 7.

Zadanie 1. Podaj odpowiednie parafrazy dla poniższych derywatów:

- a) *obiegać (boisko)*
- b) *dobiegać (dokądś)*
- c) *wybiegać się*

Zadanie 2. W którym zestawie we wszystkich derywatach został poprawnie wyodrębniony temat słowotwórczy?

- a) *ogni-sko, jezd-nia, przyst-anek*
- b) *niebi-anka, pogłębi-arka, źródł'-isko*
- c) *rudo-węglowi-ec, po-chorob-owy, po-grzeb-owy*
- d) *koleżank-a, babi-na, wy-głup*

Zadanie 3. Wskaż, który derywat został utworzony wyłącznie za pomocą formantu paradygmatycznego:

- a) *odmiana*
- b) *rozwalcować*
- c) *murarz*
- d) *wiącha*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
spryskiwacz					
napis					
krzykliwy (chłopiec)					

Zadanie 5. Porównaj poniższe derywaty, podaj ich peryfrazy i wskaż, który jest przykładem motywacji asocjacyjnej. Wyjaśnij, na czym polega motywacja asocjacyjna.

- a) *sypialnia*
- b) *kawalerka*

ZESTAW 8.

Zadanie 1. Podaj odpowiednie parafrazy dla poniższych derywatów:

- a) *pospać*
- b) *wyspać się*
- c) *odespać*

Zadanie 2. W którym zestawie we wszystkich derywatach został poprawnie wyodrębniony temat słowotwórczy?

- a) *zastón-a, tłum-acz, radn-a*
- b) *śpioch-Ø, obłąkani-ec, ciek-Ø*
- c) *ściek-Ø, wylęg-Ø, woźn-a*
- d) *wierzbi-na, farbi-arka, nurek-Ø*

Zadanie 3. Wskaż, który derywat został utworzony wyłącznie za pomocą formantu paradygmatycznego:

- a) *zmiana*
- b) *malarka*
- c) *rozjaśnić*
- d) *krecha*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
obrabiarka					
wydruk					
płaczliwe (dziecko)					

Zadanie 5. Porównaj poniższe derywaty, podaj ich peryfrazy i wskaż, który jest przykładem motywacji asocjacyjnej. Wyjaśnij, na czym polega motywacja asocjacyjna.

- a) *makowiec*
- b) *herbatnik*

ZESTAW 9.

Zadanie 1. Podaj odpowiednie parafrazy dla poniższych derywatów:

- a) *narobić się*
- b) *przerobić (sukienkę)*
- c) *dorobić (kieszeń w spodniach)*

Zadanie 2. W którym zestawie we wszystkich derywatach został poprawnie wyodrębniony temat słowotwórczy?

- a) *bogi-ni, nauczyciel-ka, pis-arz*
- b) *anty-włama-niowy, łatwo-paln-y, rudo-brody*
- c) *hod-owca, kolekcjon-er, tłum-acz*
- d) *gospod-yńi, ambasador-owa, narciar-ka*

Zadanie 3. Wskaż, który derywat został utworzony za pomocą formantu sufiksalnego:

- a) *tłumacz*
- b) *gracz*
- c) *firana*
- d) *piącha*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
skrawarka					
rozpacz					
pracowity (człowiek)					

Zadanie 5. Porównaj poniższe derywaty, podaj ich peryfrazy i wskaż, który z nich jest przykładem motywacji asocjacyjnej. Wyjaśnij, na czym polega motywacja asocjacyjna.

- a) *słonecznik*
- b) *jabłecznik*

ZESTAW 10.

Zadanie 1. Podaj odpowiednie parafrazy dla poniższych derywatów:

- a) *doczytać (lekturę)*
- b) *naczytać się*
- c) *wczytać się (w tekst)*

Zadanie 2. W którym zestawie we wszystkich derywatach został poprawnie wyodrębniony temat słowotwórczy?

- a) *studniów-ka, gadzi-na, budow-lanka*
- b) *pal-arnia, wysyp'-isko, przystan-ek*
- c) *niebiesk-awy, herbaci-any, praco-wity*
- d) *parowi-ec, szaleni-ec, przewodn-ik*

Zadanie 3. Wskaż, który derywat został utworzony za pomocą formantu sufiksalnego:

- a) *podśądna*
- b) *czacha*
- c) *obierki*
- d) *plącz*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓR- CZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓR- CZA	TEMAT SŁOWOTWÓR- CZY	FORMANT SŁO- WOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓR- CZA
oczyszczarka					
gniew					
chorowity (chłopiec)					

Zadanie 5. Porównaj poniższe derywaty, podaj ich peryfrazy i wskaż, który jest przykładem motywacji asocjacyjnej. Wyjaśnij, na czym polega motywacja asocjacyjna.

- a) *ręcznik*
- b) *zapalnik*

ZESTAW 11.

Zadanie 1. W którym zestawie we wszystkich derywatach został poprawnie wyodrębniony temat słowotwórczy?

- a) *przestro-ga, uszczel-ka, kor-nik*
- b) *łatwowiern-y, s-klejka, brod-acz*
- c) *owcza-rnia, kontrol-er, inwent-arz*
- d) *liść-ik, szef-owa, not-ka*

Zadanie 2. Wskaż, który derywat został utworzony za pomocą formantu sufiksального:

- a) *pełnomocnik*
- b) *prawnik*
- c) *taktyk*

Zadanie 3. Wskaż, który zestaw zawiera wyłącznie derywaty modyfikacyjne:

- a) *kotek, malutki, gaśnica*
- b) *malarka, zielonkawy, miseczka*
- c) *decha, butelczyna, kochliwy*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
wyjaśnić (sprawę)					
rzeźba					
różany (zapach)					

ZESTAW 12.

Zadanie 1. W którym zestawie we wszystkich derywatach został poprawnie wyodrębniony temat słowotwórczy?

- a) *przesad-a, pił-karz, wymów-ka*
- b) *znieczul-ica, czarn-o-ziem, sklepi-karz*
- c) *mistrz-yńi, zwiad-owca, przyim-ek*
- d) *pod-stawka, nakręt-ka, lis-towie*

Zadanie 2. Wskaż, który derywat został utworzony za pomocą formantu sufiksального:

- a) *tłumacz*
- b) *liczba*
- c) *rąsia*

Zadanie 3. Wskaż, który zestaw zawiera wyłącznie derywaty transpozycyjne:

- a) *radość, wyliczanka, herbaciany*
- b) *psucie, przydrożny, dobroć*
- c) *odludny, pisak, taniec*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
unowocześnić (program)					
olbrzym					
drewniany (stół)					

ZESTAW 13.

Zadanie 1. Wskaż derywat, w którym w roli formantu występuje tylko zmiana paradygmatu:

- a) *prześodzić*
- b) *micha*
- c) *rozpacz*
- d) *żywoplot*

Zadanie 2.

I) Zaznacz szereg wyrazów składający się wyłącznie z derywatów należących do tej samej kategorii słowotwórczej:

- a) *gołębica, gwintownica, mównica*
- b) *wystawa, jezdnia, schowek*

- c) *piekarz, podrywacz, grubas*
 d) *palacz, palenie, palenisko*

II) Jaka to kategoria?

III) Jakie typy słowotwórcze reprezentują derywaty w tym szeregu?

Zadanie 3. Zaznacz derywat, który został poprawnie podzielony na temat słowotwórczy i formant:

- a) *wełnian-y (kostium)*
 b) *miedzia-na (bransoletka)*
 c) *kartof-lana (zupa)*
 d) *srebr-ne (sztućce)*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	TEMAT SŁOWO-TWÓRCZY	FORMANT SŁOWO-TWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
rudzielec						
ładniutki (dzieciak)						nazwy ekspresywne
usynowić (kogoś)						czasowniki kauzatywne
podkolanówki						nazwy obiektu ze względu na przysługującąmu cechę

ZESTAW 14.

Zadanie 1. Wskaż derywat, w którym w roli formantu występuje tylko zmiana paradygmatu:

- a) *dosolić*
 b) *brzuś*
 c) *spowiedź*
 d) *wodospad*

Zadanie 2.

I) Zaznacz szereg wyrazów składający się wyłącznie z derywatów należących do tej samej kategorii słowotwórczej:

- a) *badacz, piegus, pisarz*
- a) *trzepaczka, kasownik, gaśnica*
- b) *kłótniwy, kosztowny, wyspany*
- c) *cielęcina, brzezina, okleina*

II) Jaka to kategoria?

III) Jakie typy słowotwórcze reprezentują derywaty w tym szeregu?

Zadanie 3. Zaznacz derywat, który został poprawnie podzielony na temat słowotwórczy i formant:

- a) *ziemniaczan-y*
- b) *murowa-ny*
- c) *ukamien-owany*
- d) *drewni-any*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
chudzielec						
głupiutki (piesek)						nazwy ekspresywne
upaństwowić (ziemię)						czasowniki kauzatywne
bezrękawnik						nazwy obiektu ze względu na przysługującą mu cechę

ZESTAW 15.

Zadanie 1. Wskaż derywat, w którym funkcję formantu pełni tylko prefiks:

- a) *przemaszerować*
- b) *przedobrzyć*
- c) *przenikalny*
- d) *przemądrzały*

Zadanie 2.

I) Zaznacz szereg wyrazów składający się wyłącznie z derywatów należących do tej samej kategorii słowotwórczej:

- a) *palarnia, łazienka, przedpokój*
- b) *niewolnica, bogini, aktorka*
- c) *pisarz, brodac, szczęściarz*
- d) *sport, sportowy, sportowiec*

II) Jaka to kategoria?

III) Jakie typy słowotwórcze reprezentują derywaty w tym szeregu?

Zadanie 3. Zaznacz derywat, który został poprawnie podzielony na temat słowotwórczy i formant:

- a) *bieliżn-iana (bawełna)*
- b) *plócien-ne (spodnie)*
- c) *zajęciow-a (terapia)*
- d) *wikliniar-skie (wyroby)*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	TEMAT SŁOWO-TWÓRCZY	FORMANT SŁOWO-TWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
zbieracz						
robaczywe (jabłko)						przymiotniki relacyjne (użycie subiektywne)

siwieć						czasowniki procesualne
prześmieszny (żart)						przymiotniki oznaczające intensyfikację cechy

ZESTAW 16.

Zadanie 1. Wskaż derywat, w którym funkcję formantu pełni tylko prefiks:

- a) *przesłodzić*
- b) *przeskok*
- c) *przesilenie*
- d) *przepoczwarzyć się*

Zadanie 2.

I) Zaznacz szereg wyrazów składający się wyłącznie z derywatów należących do tej samej kategorii słowotwórczej:

- a) *spodnie, spodenki, spódnica*
- b) *malarz, nauczyciel, tłumacz*
- c) *koparka, bieżnia, suszarka*
- d) *narty, narciarski, narciarz*

II) Jaka to kategoria?

III) Jakie typy słowotwórcze reprezentują derywaty w tym szeregu?

Zadanie 3. Zaznacz derywat, który został poprawnie podzielony na temat słowotwórczy i formant:

- a) *bawełn-iany (szalik)*
- b) *skórz-any (portfel)*
- c) *połatan-y (płaszcz)*
- d) *niezdecydowa-ny (człowiek)*

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
podrabiacz						
akceptowalny (sąd)						przymiotniki potencjalne
pięknieć						czasowniki procesualne
dzisiejsze (czasy)						przymiotniki odprzysłówkowe o znaczeniu temporalnym

ZESTAW 17.

Zadanie 1. Uzupełnij tabelę, podając dwa z możliwych sposobów analizy słowotwórczej wskazanego derywatu.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
folklorysta			

Zadanie 2. Podkreśl derywaty należące do tego samego typu słowotwórczego. Napisz, jaki to typ.

rozlewisko, stodołisko, zbiorowisko, zjawisko, chłopisko

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
zauważalne (zmiany)						formacje potencjalne
dopłata	‘suma, którą trzeba dopłacić’					
dziczec						formacje procesualne

ZESTAW 18.

Zadanie 1. Uzupełnij tabelę, podając dwa z możliwych sposobów analizy słowotwórczej wskazanego derywatu.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
brodacz			

Zadanie 2. Podkreśl derywaty należące do tego samego typu słowotwórczego. Napisz, jaki to typ.

domisko, dziwowisko, ładowisko, łowisko, znaleźzisko

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
przykrótka (film)						formacje oznaczające osłabienie cechy
wystawa (sklepowa)	‘miejsce, gdzie wystawia się towar’					
rumieniść (mięso)						formacje kauzatywne

ZESTAW 19.

Zadanie 1. Uzupełnij tabelę, podając dwa z możliwych sposobów analizy słowotwórczej wskazanego derywatu.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA
amerykanista			

Zadanie 2. Podkreśl derywaty należące do tego samego typu słowotwórczego. Napisz, jaki to typ słowotwórczy.

bagietka, kawiaranka, główeczka, asystentka, mączka

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
głupiec						czasowniki procesualne
niechęć	‘to, że ktoś jest niechętny komu, czemu’					
twardawe (ciastka)						przymiotniki gradacyjne

ZESTAW 20.

Zadanie 1. Uzupełnij tabelę, podając dwa z możliwych sposobów analizy słowotwórczej wskazanego derywatu.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWO-TWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA
japonista			

Zadanie 2. Podkreśl derywaty należące do tego samego typu słowotwórczego. Napisz, jaki to typ słowotwórczy.

studzienka, klasówka, randka, płameczka, policjantka

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
wrzaskliwe (dziecko)						przymiotniki predyspozycyjne
narada	'to, że ktoś się nad czymś naradza'					
doskonalić						formacje kauzatywne

ZESTAW 21.

Zadanie 1. Uzupełnij tabelę, podając dwa z możliwych sposobów analizy słowotwórczej wskazanego derywatu.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
grzbiecista	GRZBIET		
			'ten, kto pływa stylem grzbietowym'

Zadanie 2. Wśród podanych wyrazów podkreśl derywaty należące do tego samego typu słowotwórczego. Napisz, jaki to typ słowotwórczy.

adwokatka, córka, pastereczka, kasjerka, Czeszka

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
klótlivy człowiek						przymiotniki predyspozycyjne
	‘to, że ktoś kogoś awansował’			formant paradygmatyczny (zmiana z koniugacji na deklinację rzeczownikową)	transpozycja	

ZESTAW 22.**Zadanie 1.** Uzupełnij tabelę, podając dwa z możliwych sposobów analizy słowotwórczej wskazanego derywatu.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
projektant	PROJEKT		
			‘ten, kto projektuje’

Zadanie 2. Wśród podanych wyrazów podkreśl derywaty należące do tego samego typu słowotwórczego (niektóre wyrazy dopuszczają alternatywne interpretacje; wybierz taką, która pasuje do pozostałych). Napisz, jaki to typ słowotwórczy.

strzelba, prośba, drużba, groźba, służba

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
starzec się			starz-			
		GLUPI			modyfikacja	formacje osłabienia cechy

ZESTAW 23.

Zadanie 1. Wyrazy *poducha*, *nauszniki* i *zamiar* przeanalizuj pod względem fleksyjnym i słowotwórczym, tzn.:

- wskaż temat fleksyjny i końcówkę fleksyjną,
- wskaż temat słowotwórczy i formant słowotwórczy.

	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY
poducha				
nauszniki				
zamiar				

Zadanie 2. Dane są wyrazy: *listowy (papier)*, *szefowa*, *nowa (koleżanka)*.

- W którym z tych wyrazów cząstka *-ow-* nie pełni funkcji formantu słowotwórczego?
- Określ kategorię słowotwórczą, do której należy rzeczownik będący derywatem z formantem *-ow-*.

Zadanie 3. Zbuduj parafrazy słowotwórcze następujących derywatów: *naklejka*, *ławeczka*, *kukułcze (gniazdo)*, *uleczalna (choroba)*, *koncertować*. Wskaż ich formanty i określ semantyczne funkcje tych formantów.

ZESTAW 24.

Zadanie 1. Uzupełnij poniższe zdania. Określ kategorie słowotwórcze, do których należą zestawione w tych zdaniach derywaty.

- Wyraz *grzywa* ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *grzywacz* tak, jak ma się wyraz _____ do wyrazu _____
 - Kategoria słowotwórcza: _____
- Wyraz _____ ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *podskoczyć* tak, jak ma się wyraz *skłon* do wyrazu _____
 - Kategoria słowotwórcza: _____

Zadanie 2. Wskaż fałszywe zdanie.

- W derywatach należących do kategorii nazw istot młodych formanty pełnią funkcję modyfikacyjną.

- b) Derywacja paradygmaticzna występuje wtedy, kiedy w derywacie brak jest jakiegokolwiek formantu.
 c) W derywacie *zapłata* cząstka *za-* nie pełni funkcji formantu.
 d) Temat słowotwórczy derywatu *ognisty* ma postać *ogni-*.

Zadanie 3. Wskaż podstawy słowotwórcze, wyodrębnij tematy słowotwórcze i formanty podanych wyrazów.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY
poddasze			
bezpieczeństwo			
krecha			
płatkodenny (statek)			

ZESTAW 25.

Zadanie 1. Uzupełnij poniższe zdania. Określ kategorie słowotwórcze, do których należą występujące w tych zdaniach derywaty.

- a) Wyraz *rozpylać* ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *rozpylacz* tak, jak ma się wyraz _____ do wyrazu _____
 • Kategoria słowotwórcza: _____
- b) Wyraz _____ ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *nasypać* tak, jak ma się wyraz *wykop* do wyrazu _____
 • Kategoria słowotwórcza: _____

Zadanie 2. Wskaż fałszywe zdanie:

- a) W derywatach należących do kategorii przymiotników oznaczających osłabienie cechy formanty pełnią funkcję modyfikacyjną.
 b) Derywacja alternacyjna występuje wtedy, gdy w temacie słowotwórczym w stosunku do podstawy słowotwórczej zachodzą alternacje.
 c) W derywacie *przestawka* cząstka *prze-* nie pełni funkcji formantu.
 d) Temat słowotwórczy derywatu augmentatywnego *dziewuszysko* ma postać *dziewusz-*.

Zadanie 3. Wskaż podstawy słowotwórcze, wyodrębnij tematy słowotwórcze i formanty podanych wyrazów.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY
okrucieństwo			
podziemia			
klucha			
krwiotwórczy (lek)			

ZESTAW 26.

Zadanie 1. Który z podanych wyrazów należy do kategorii słowotwórczej nazw narzędzi? Zbuduj parafrazę słowotwórczą tego derywatu, wskaż w nim formant i nazwij typ formantu.

- a) *kurnik*
- b) *pilnik*
- c) *podręcznik*

Zadanie 2. Wydziel morfy reprezentujące różne typy morfemów w formie *bezzębnymi*.

ZESTAW 27.

Zadanie 1. Który z podanych wyrazów należy do kategorii słowotwórczej nazw rezultatów? Zbuduj parafrazę słowotwórczą tego derywatu, wskaż w nim formant i nazwij typ formantu.

- a) *dopisek*
- b) *tluczek*
- c) *schówek*

Zadanie 2. Wydziel morfy reprezentujące różne typy morfemów w formie *niekaralnym*.

3. FLEKSJA

ZESTAW 1.

Zadanie 1. W poniższym tekście wskaż:

- a) wyrazy reprezentujące leksemy, dla których rodzaj jest kategorią klasyfikującą;
- b) wyrazy reprezentujące leksemy, dla których liczba jest kategorią klasyfikującą.

*Oto zwycięstwa moc w gołąbki ręku,
Tu wodza rąk dwie bratnich łańcuch ciśnie;
Tu król, co jękiem harf zwyciężyć mniema
I głośniej grać – niż mrący ludzie jęczą;
Tu wróżka z krwią na rżęsach stoi niema
I słucha, jak na mieczach miecze brzęczą;
I widzi strasznych czynów ludzkich końce,
Przeczuwa Boży sąd.*

Zadanie 2. W których wystąpieniach wyraz ortograficzny „się” pełni funkcję zaimka zwrotnego (tj. wskazującego, że wykonawca jakiejś czynności jednocześnie jest jej obiektem)?

[a] *Kazano w kraju niewinnéj dziecinie
Modlić się za mnie co dzień... a ja przecie
Wiem, że mój okręt nie do kraju płynie,
Płynąc po świecie...*

[b] *Litwo! Ojczyzno moja! ty jesteś jak zdrowie.
Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,
Kto cię stracił...*

[c] *Początki tego, co dziś balem się nazywa,
Różne są, w czym bogactwo i smak się odkrywa,
Lecz wszystkich balów środek zawsze jest ten samy,
A koniec jak komedii, tragedii lub dramy.*

[d] *Lecz obydwaj tak się złąkli,
Że zesзли w rów i przyklękli:
Czy to pies,
Czy to bies?*

[e] *Tu śmiech jest znakiem życia... Śmiać się nauczyłem
Gorzko – niszcę się – skonom i nie powiem: żyłem.*

[f] *A kiedy odjeżdżał – ta bladła i mdląta,
O sztylet prosiła, bo zabić się chciała.*

[g] *Strasznym jest Rapsodu końcem
Owe sykanie, co się w grobach słyszy –
Jest objawieniem, hymnem, pieśnią ciszy.*

[h] *Na Termopilach ja się nie odważę
Osadzić konia w wąwozowym szlaku.*

[i] *Kto drugi tak bez świata oklasków się zgodzi
Iść... taką obojętność, jak ja, mieć dla świata?*

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę z opisem wybranych form wyrazowych z tekstów, wykorzystując ujęcie tradycyjne.

[a] *Za tą kolumną, we mgły tęczowe ubrana,
Stoi **trójca** świecących wież Świętego Jana;
Dalej **ciemna** ulica, a z niej jakieś szare
Wygląda w perspektywie sinej Miasto Stare;
A dalej we mgle, która na rynku się mroczy,
Dwa okna, jak zielone Kilińskiego oczy,
Uderzone płomieniem ognistej latarni,
Niby oczy cichego upiora spod **darni**.*

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
trójca			
ciemna			
wygląda			
dwa			
darni			

[b] *Jeszcze się ta **harmonia** nie zakończy senna,
A już kolumna z placu jak struna **kamienna**
Tym samym wichrem tarta, z rozważaniem czołem,
Prym weźmie przed chóralnym w ciemnościach kościołem
I odtąd te **dwa** głosy już bez **odpoczynku**
Będą miastu **głosiły** lud idący z Rynku.*

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
harmonia			
kamienna			
dwa			
odpoczynku			
będą głosili			

[c] *Tu szczyt... **lękam się** spojrzeć w przepaść świata ciemną.
Spojrzę... **Ach!** pod stopami niebo i nad głową
Niebo... Zamknięty jestem w kulę **kryształową**;
Gdyby ta igła lodu popłynęła ze mną
Wyżej – **aż** w niebo... nie czułbym, że płynę.
Stąd czarne skrzydła myśli nad światem rozwinę.*

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
tu				
lękam się				
ach				
kryształową				
aż				

ZESTAW 2

Zadanie 1. Uzupełnij table z opisem wybranych form wyrazowych z tekstów, wykorzystując ujęcie tradycyjne.

[a] *Mogęź siłą uczucia serce moje nalać,
Aby się czuciem na tłumy rozciekło,
I przepęłniło serca **nad** brzegi,
I **popłynęło** rzeką pod **trony** – obalać?*

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
aby				
nad				
popłynęło				
trony				

[b] „Ej, ty na szybkim koniu!...” *Daléj wiecie...*
*Wieszcz wielki sobie **zapytanie** czyni,*
*A **drugi** mu wieszcz w przyległym powiecie*
*Odparł: „Skąd, powiedz, **wracają** Litwini?”*
„That is the question!” Tu pytanie trzecie:
Komu ty jedziesz? – jak mówią Żmudzini –
*Które ja czynię **naśladować** metra:*
Galop w połowie pierwszej heksametra.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
zapytanie				
drugi				
wracają				
naśladować				

[c] *Ha! ha! Mój wieszczu! Gdzież to wy idziecie?*
*Jaka wam **świeci**? gdzie? portowa wieża?*
Lub w Sławiańszczyźnie bez echa toniecie,
*Lub na koronę **potrójną** papieża*
Piorunem myśli podniesione śmiecie
*Gnacie. – Znam wasze **porty** i wybrzeża!*
*Nie pójdę z wami, **waszą** drogą kłamną –*
Pójdę gdzie indziej! – i Lud pójdzie za mną!

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
świeci				
potrójną				
porty				
waszą				

Zadanie 2. W poniższym zdaniu znajdź formy wyrazowe, które reprezentują leksemy należące do innej części mowy w klasyfikacji tradycyjnej, a do innej w klasyfikacji Z. Saloniego. Określ, do której klasy należą te leksemy w obu podziałach. Dla form leksemów odmiennych określ wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących.

Nikt mnie nie spyta o moje sprawy.

Zadanie 3. W poniższym zdaniu kształt *to* reprezentuje dwie różne formy wyrazowe. Podaj, którą klasę leksemów reprezentuje każda z tych form wedle ujęcia Z. Saloniego. Określ wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących dla obu form wyrazowych o kształcie *to*.

Nie zatroszczył się o to_1 , żeby to_2 spotkanie zakończyło się w miłej atmosferze.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	KLASA LEKSEMÓW WEDŁUG Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
to_1				
to_2				

Zadanie 4. Formy wyrazowe podkreślone w poniższym tekście wpisz do tabelki według podanego wzoru.

[a] Żyłem z wami, cierpiałem i plakałem z wami,
Nigdy mi, kto szlachetny, nie był obojętny,
Dziś was rzucam i dalej idę w cień – z duchami –
 A jak gdyby tu szczęście było – idę smętny.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH WEDŁUG OPISU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH WEDŁUG OPISU TRADYCYJNEGO
żyłem	ŻYĆ	czasownik	t. ozn., cz. przesz., 1. os., lp., r. mos.	ndk.

[b] *Niech przyjaciele moi w nocy się zgromadzą
I biedne serce moje spalą w aloesie,
I tej, która mi dała to serce, oddadzą –
Tak się matkom wypłaca świat, gdy proch odniesie...*

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	KLASA LEKSEMÓW WEDŁUG Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH WEDŁUG OPISU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH WEDŁUG OPISU Z. SALONIEGO
odniesie	ODNIEŚĆ	czasownik właściwy	t. ozn., cz. przysz., 3. os., lp., r. M3	dk.

ZESTAW 3.

*Wtem z lasu, gdzie dwór się bieli,
Tysięczne świecą kagańce,
Zjeżdżają goście weseli,
Muzyka, hałas i tańce.
Lecz mimo tego hałasu
Płacz dziecięcia słychać w lesie,
Wierny sługa wyszedł z lasu
I dziecię na rękę niesie.
Ku wodzie obraca kroki,
Gdzie łoża gęsto spleciona,
Wzdłuż wykręconej zatoki
Okryła rzeki ramiona.
Tam staje w ciemnym zakątku,
Płacze i woła: „Niestety!
Ach, któż da piersi dzieciątku!
Ach! gdzie ty, Krysiu, ach, gdzie ty!”*

Zadanie 1. W formach wyrazowych podkreślonych w tekście wskaż temat podstawowy i morfemy gramatyczne (w tym przyrostki tematowe, jeśli są).

dziecięcia
dzieciątku

Zadanie 2. Z tekstu wypisz formę wyrazową, która:

- jest formą wariantywną (podaj jej wariant): _____
- jest synkretyczna z co najmniej jedną formą tego samego leksemu (podaj wartości kategorii fleksyjnych tej formy i przykładowej formy synkretycznej): _____
- reprezentuje leksem odmienny tylko przez czas i tryb: _____
- jest zneutralizowana pod względem kategorii rodzaju: _____

ZESTAW 4.

*Co potem dokazywał, jakie klęski szerzył,
Daremnie śpiewać, nikt by muzie nie uwierzył,
Jak nie wierzono w Wilnie ubogiej kobiecie,
Która, stojąc na świętej Ostrej Bramy szczycie,
Widziała, jako Dejów, moskiewski jenerał,
Wchodząc z pułkiem Kozaków, już bramę otwierał,
I jak jeden mieszczanin, zwany Czarnobacki,
Zabił Dejowa i zniósł cały pułk kozacki.
Dosyć, że się tak stało, jak przewidział Ryków:
Jegry w tłumie ulegli mocy przeciwników.
Dwudziestu trzech na ziemi wala się zabitych.
Trzydziestu kilku jęczy ranami okrytych,
Wielu pierzchło, skryło się w sad, w chmiele, nad rzekę,
Kilku wpadło do domu pod kobiet opiekę,
Zwycięska szlachta biega z okrzykiem wesela,
Ci do beczek, ci łupy rwą z nieprzyjaciela;
Jeden Robak tryumfów szlachty nie podziela.*

Zadanie 1. W formach wyrazowych podkreślonych w tekście wskaż temat podstawowy i morfemy gramatyczne (w tym przyrostki tematowe, jeśli są).

mieszczanin
kobiecie

Zadanie 2. Z tekstu wypisz formę wyrazową, która:

- ma kategorię liczby jako klasyfikującą: _____
- jest synkretyczna z co najmniej jedną formą tego samego leksemu (podaj wartości kategorii fleksyjnych tej formy i przykładowej formy synkretycznej): _____
- jest analityczna: _____
- jest nienacechowana pod względem kategorii osoby: _____

Zadanie 3. Czy wyrazy *się stało* (dziewiąty wers) reprezentują jedną czy dwie formy wyrazowe?

ZESTAW 5.

Zadanie 1. Do czasowników podanych w tabelce dobierz właściwe odpowiedniki aspektowe, które spełniają poniższe dwa kryteria:

- Aspekt niedokonany może mieć znaczenie wielokrotne.
- Jeśli właściwy odpowiednik dokonany jest tworzony za pomocą prefiksu od czasownika niedokonanego, to od tego prefigowanego czasownika dokonanego nie tworzy się już za pomocą sufiksu wtórnego odpowiednika niedokonanego.

pisać		strzelić		przyznawać		czytać	
spotykać		jeść		uszyć		przepisać	
odczytywać		umrzeć		przewrócić się		dostać	
kupić		dawać		kłaść		brać	
sprzedawać		mówić		skończyć		zaczynać	
pomalować		dać		płacić		gubić	

Zadanie 2. Uzupełnij tabelę analizą form wyrazowych występujących w zdaniu: *Dwoje dzieci bawiło się na podwórku do zapadnięcia zmroku, kiedy zaczęli ich szukać rodzice.*

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	KLASA LEKSEMÓW W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FORMA HASŁOWA:		WARTOŚCI KATEGORII WEDŁUG UJĘCIA Z. SALONIEGO:	
			W UJĘCIU TRADYCYJNYM	W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
dwoje						
dzieci						
bawiło się						
na						
podwórku						
do						

zapadnięcia						
zmroku						
kiedy						
wrócili						
rodzice						

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę analizą form wyrazowych występujących w zdaniu: *Gdyby był tam przyjechał wcześniej, mielibyśmy już wykupione bilety na ten seans.*

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	KLASA LEKSEMÓW W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FORMA HASŁOWA:		WARTOŚCI KATEGORII WEDŁUG UJĘCIA Z. SALONIEGO:	
			W UJĘCIU TRADYCYJNYM	W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
gdyby						
był przyjechał						
tam						
wcześniej						
mielibyśmy						
już						
wykupione						
bilety						
na						
ten						
seans						

ZESTAW 6.

Zadanie 1. Każda z następujących form wyrazowych reprezentuje więcej niż 1 leksem. Podaj formy kanoniczne tych leksemów:

- nim –
- miął –
- gram –
- jak –
- trzecie –

Zadanie 2. Podaj wszystkie postacie tematu fleksyjnego i oboczności w odmianie następujących leksemów:

MRÓZ –
 MNICH –
 GWIAZDA –
 DĄB –
 BÓG –
 CHŁOPIEC –
 WIELKI –
 KSIĄDZ –
 MIASTO –

Zadanie 3. Uzupełnij tabelę analizą form wyrazowych występujących w zdaniu *Zrób to wreszcie, choćby działało się na opak.* Wykorzystaj tradycyjny opis fleksyjny.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	FORMA HASŁOWA W UJĘCIU TRADY- CYJNYM	WARTOŚCI KATEGORII:	
			FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
zrób				
to				
wreszcie				
choćby				
działo się				
na opak				

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę analizą form wyrazowych występujących w zdaniu: *Zmurszałe drzewo widać było z podwórza.* Wykorzystaj ujęcie Z. Saloniego.

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSE- MÓW W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FORMA HASŁOWA W UJĘCIU Z. SALO- NIEGO	WARTOŚCI KATEGORII:	
			FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
zmurszałe				
drzewo				
widać było				
z				
podwórza				

ZESTAW 7**Zadanie 1.**

Zmierzchało. Ktoś szedł ulicą, śpiewając jakąś śmieszna piosenkę. Pieszy zatrzymał się, nasłuchując, skąd dochodzi melodia. Czasem trzeba sobie pośpiewać. Kto powiedział, że nie można? Choć lepiej by było, żeby piosenka była miłsza dla ucha.

- a) Dla podanych w tabeli form wyrazowych, użytych w zdaniach, określ części mowy wg podziału tradycyjnego oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujących poszczególnym formom.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
zmierzchało			
szedł			
śpiewając			
pieszy			
dochodzi			
melodia			
trzeba			
kto			
powiedział			
miłsza			
dla			

- b) W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną:

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
piosenkę		
miłsza		
pieszy		

Zadanie 2. Wypisz wszystkie postacie tematu fleksyjnego rzeczowników NÓŻKA i CIELE. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie tych leksemów?

ZESTAW 8

Zadanie 1.

Przewodnik spojrział na niego szeroko otwartymi ze zdziwienia oczami. Było ich pięcioro, jednak nikomu taki pomysł nie przyszedł do głowy. Można było mieć nadzieję, że to przedsięwzięcie się uda.

- a) Dla podanych w tabeli form wyrazowych, użytych w zdaniach, określ klasy leksemów według podziału Z. Saloniego oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujących poszczególnym formom.

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
spojrział			
niego			
szeroko			
pięcioro			
nikomu			
pomysł			
można było			
mieć			
nadzieję			
przedsięwzięcie			
uda się			

- b) W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną:

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
otwartymi		
oczami		
pomysł		

Zadanie 2. Wypisz wszystkie postacie tematu fleksyjnego rzeczowników MUZEUM i KSIĘGA. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie każdego z leksemów?

ZESTAW 9.

Zadanie 1. Reprezentantami jakich leksemów mogą być następujące formy wyrazowe?

premier	gnij	ciepło	wolno
winie	burz	bez	drogi
mnie	stali	dam	woli
lub	piec	piła	je
liście	pali	szybka	panie

Zadanie 2. W poniższych tekstach wskaż formy gramatyczne, które reprezentowane są przez więcej niż jeden wyraz graficzny.

- Usiadł na parapecie otwartego na oścież okna i oglądał książkę napisaną po polsku.*
- Bał się, że świętej pamięci dziadek nie pochwaliłby go na pewno za zniszczony do szczytu garnitur.*
- Warto by było wyjść za mąż za faceta na schwał.*

Zadanie 3. Czy podkreślone formy w poniższych wypowiedziach reprezentują ten sam leksem, czy też różne leksemy? Jeśli różne, proszę podać ich formy kanoniczne (hasłowe).

- Ktoś spał w moim łóżeczku.*
- Ktoś ty? Człowiek czy upiór?*
- Ona chyba kogoś kryje.*

Zadanie 4. Do której klasy (części mowy) należą leksemy reprezentowane przez podkreślone formy według opisu tradycyjnego, a do której zgodnie z propozycją Z. Saloniego?

	OPIS TRADYCYJNY	OPIS Z. SALONIEGO
<u>Widać</u> stąd Giewont.		
Odszedł, <u>współczując</u> głęboko wdowie.		
Był tu <u>już</u> dwa razy.		
Nie przyszedł, <u>ponieważ</u> zachorował.		
<u>Trzecia</u> lokata wcale go nie zadowoliła.		
Powiedz <u>mu</u> , żeby przestał.		
Za oknami jest zimno i <u>szaro</u> .		
<u>Mijane</u> po drodze wsie były malownicze.		

<u>Chyba</u> masz rację.		
<u>Coś</u> widziałem.		
<u>Coś</u> ty chyba przesadzasz!		
Od skarbcza odgradzało go <u>dziesięcioro</u> drzwi.		
<u>Ile</u> pieniędzy potrzeba na to?		
Październik to <u>taki</u> trudny miesiąc.		
<u>Brak</u> mi czasu.		
Narzekam na <u>brak</u> czasu.		
Sprawę <u>rozwiązano</u> dzięki mediacji.		
Była <u>bardzo</u> zadowolona.		
Zrobił to <u>niechcący</u> .		

Zadanie 5. Dokonaj analizy fleksyjnej wszystkich form wyrazowych występujących w poniższym wypowiedzeniu:

Oj! – pomyślała, rozważywszy wszystko dokładnie – Trzeba będzie troje z dzieci przenieść natychmiast do pokoju sąsiadującego z naszym. Nie widziała jednak o tym, że na gwałt potrzebny będzie remont.

FORMA WYRAZOWA	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:		CZĘŚĆ MOWY I FORMA HASŁOWA LEKSEM U WEDŁUG UJĘCIA TRADYCYJNEGO
	FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH	

ZESTAW 10.

*[...] Jeżeli odzież, to tyle, ile można unieść w walizce,
Jeżeli książki, to te, które można unieść w pamięci,
Jeżeli plany, to takie, by można o nich zapomnieć
gdy nadejdzie czas następnej przeprowadzki
na inną ulicę, kontynent, etap dziejowy
lub świat*

*Kto ci powiedział, że wolno się przyzwyczajać?
Kto ci powiedział, że cokolwiek jest na zawsze?
Czy nikt ci nie powiedział, że nie będziesz nigdy
w świecie
czuł się jak u siebie w domu?*

Zadanie 1. Dla podanych w tabeli form wyrazowych, użytych w zdaniu pochodzącym z wiersza, określ część mowy według podziału tradycyjnego oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujące poszczególnym formom.

Jeżeli plany, to takie, by można o nich zapomnieć
gdy nadejdzie czas następnej przeprowadzki.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
takie			
by			
można			
nich			
nadejdzie			

Zadanie 2. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
...gdy nadejdzie czas następnej przeprowadzki...	czas		
	następnej		
	przeprowadzki		

Zadanie 3. W formie czasownikowej *zapominają* wskaż temat, przyrostek tematowy i końcówkę fleksyjną.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
zapominają			

Zadanie 4. Z tekstu wiersza wybierz jedną formę osobową czasownika, w której nie zachodzi neutralizacja kategorii rodzaju.

Zadanie 5. Zaznacz zdanie, w którym zaimek *my* został użyty w tym samym przypadku, co podkreślony zaimek zwrotny w ostatnim wersie wiersza.

- Nie było nas na zebraniu.*
- Ktoś napisał o nas w gazecie.*
- Czy widziałeś nas na zdjęciu?*

Zadanie 6. Napisz, w którym przypadku wystąpił zaimek *ile* w pierwszym wersie wiersza.

Zadanie 7. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie leksemu *WALIZKA*?

ZESTAW 11.

[...] *Jeżeli odzież, to tyle, ile można unieść w walizce,
Jeżeli książki, to te, które można unieść w pamięci,
Jeżeli plany, to takie, by można o nich zapomnieć
gdy nadejdzie czas następnej przeprowadzki
na inną ulicę, kontynent, etap dziejowy
lub świat*

*Kto ci powiedział, że wolno się przyzwyczajać?
Kto ci powiedział, że cokolwiek jest na zawsze?
Czy nikt ci nie powiedział, że nie będziesz nigdy
w świecie
czuł się jak u siebie w domu?*

Zadanie 1. Dla podanych w tabeli form wyrazowych, użytych w zdaniu pochodzącym z wiersza, określ klasę leksemów według propozycji Z. Saloniego oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujących poszczególnym formom.

Kto ci powiedział, że wolno się przyzwyczajać?

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
kto			
ci			

powiedział			
że			
wolno			

Zadanie 2. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
...przeprowadzki na inną ulicę, kontynent, etap dziejowy...	ulicę		
	etap		
	dziejowy		

Zadanie 3. W formie czasownikowej *przyzwyczajają* wskaż temat, przyrostek tematowy i końcówkę fleksyjną.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
przyzwyczajają			

Zadanie 4. Z tekstu wiersza wybierz jedną formę osobową czasownika, w której zachodzi neutralizacja kategorii rodzaju.

Zadanie 5. Zaznacz zdanie, w którym zaimek *wy* został użyty w tym samym przypadku, co podkreślony zaimek osobowy w trzecim wersie wiersza.

- Przyjdę do was jutro.
- Będę czekał na was przed bramą.
- Powiedział, że wejdzie zaraz po was.

Zadanie 6. W którym przypadku wystąpił zaimek *które* w drugim wersie wiersza?

Zadanie 7. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie leksemu *PRZEPROWADZKA*?

ZESTAW 12.

*Pochopny sąd, że każda żmija
jest jadowita, całkiem mija
się z prawdą, gdyż istnieją też
żmije niegroźne. Jeśli chcesz
poznać różnicę, weź dwie żmije
i pozwól się ukąsić w szyję.
Ten eksperyment cię przekona:
tylko po jednej z nich się kona.*

Zadanie 1. Dla podanych w poniższej tabeli form wyrazowych, które zostały użyte w tekście wiersza, określ część mowy według podziału tradycyjnego oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujących poszczególnym formom.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
dwie			
całkiem			
każda			
gdyż			
weź			
chcesz			

Zadanie 2. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKĄ FLEKSYJNĄ
... pochopny sąd	sąd		
... żmije niegroźne	niegroźne		

Zadanie 3. W formie czasownikowej *istnieją* wskaż temat, przyrostek tematowy i końcówkę fleksyjną.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
istnieją			

Zadanie 4. Z tekstu wiersza wybierz **jedną formę czasownika**, w której zachodzi neutralizacja kategorii rodzaju.

Zadanie 5. Wypisz wszystkie postacie tematu fleksyjnego użytego w wierszu rzeczownika *EKSPERYMENT*. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie tego leksemu?

Zadanie 6. Z tekstu wiersza wybierz jedną formę leksemu, dla którego przypadek, liczba i rodzaj są kategoriami fleksyjnymi.

ZESTAW 13.

*Pochopny sąd, że każda żmija
jest jadowita, całkiem mija
się z prawdą, gdyż istnieją też
żmije niegroźne. Jeśli chcesz
poznać różnicę, weź dwie żmije
i pozwól się ukąsić w szyję.
Ten eksperyment cię przekona:
tylko po jednej z nich się kona.*

Zadanie 1. Dla podanych w poniższej tabeli form wyrazowych, które zostały użyte w tekście wiersza, określ klasę leksemów według propozycji Z. Salonięgo oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujących poszczególnym formom.

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
jednej			
tylko			
cię			
jeśli			
pozwól			
przekona			

Zadanie 2. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
... ten eksperyment	eksperyment		
... żmija jest jadowita	jadowita		

Zadanie 3. W formie czasownikowej *istnieją* wskaż temat, przyrostek tematowy i końcówkę fleksyjną.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
istnieją			

Zadanie 4. Z tekstu wiersza wybierz **jedną formę czasownika**, w której zachodzi neutralizacja kategorii rodzaju.

Zadanie 5. Wypisz wszystkie postacie tematu fleksyjnego użytego w wierszu rzeczownika *SĄD*. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie tego leksemu?

Zadanie 6. Z tekstu wiersza wybierz jedną formę leksemu, dla którego tylko przypadek i rodzaj są kategoriami fleksyjnymi.

ZESTAW 14.

- *Wrzuciłeś Grzesiu list do skrzynki, jak prosiłam?*
- *List, proszę cioci? List? Wrzuciłem, ciociu miła!*
- *Nie kłamiesz, Grzesiu? Lepiej przyznaj się, kochanie!*
- *Jak ciocię kocham, proszę cioci, że nie kłamię!*
- *Oj, Grzesiu, kłamiesz! Lepiej powiedz po dobroci!*
- *Ja miałbym kłamać? Niemożliwe, proszę cioci!*
- *Wuj Leon czeka na ten list, więc daj mi słowo.*
- *No, słowo daję! I pamiętam szczegółowo... [...]*

*Ciocia głową pokiwała,
otworzyła szeroko oczy ze zdumienia:
- Oj, Grzesiu, Grzesiu!
Przecież ja ci wcale nie dałam
żadnego listu do wrzucenia!...*

Zadanie 1. Dla podanych w poniższej tabeli form wyrazowych, które zostały użyte w tekście wiersza, określ część mowy według podziału tradycyjnego oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujących poszczególnym formom.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
przecież			
miałbym			
szczegółowo			
ten			

Zadanie 2. W podanych w poniższej tabeli formach z wiersza wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

FORMY WYRAZOWE DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
wuj		
cioci		

Zadanie 3. Z tekstu wiersza wypisz dwie formy czasownika, w których zachodzi neutralizacja kategorii rodzaju.

Zadanie 4. Wypisz wszystkie postacie tematu fleksyjnego użytego w wierszu rzeczownika LIST. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie tego leksemu?

ZESTAW 15.

- Wrzuciłeś Grzesiu list do skrzynki, jak prosiłam?
- List, proszę cioci? List? Wrzuciłem, ciociu miła!
- Nie kłamiesz, Grzesiu? Lepiej przyznaj się kochanie!
- Jak ciocię kocham, proszę cioci, że nie kłamię!
- Oj, Grzesiu, kłamiesz! Lepiej powiedz po dobroci!
- Ja miałbym kłamać? Niemożliwe, proszę cioci! [...]

Ciocia głową pokiwała,
otworzyła szeroko oczy ze zdumienia:
– Oj, Grzesiu, Grzesiu!
Przecież ja ci wcale nie dałam
żadnego listu do wrzucenia!...

Zadanie 1. Dla podanych w poniższej tabeli form wyrazowych, które zostały użyte w tekście wiersza, określ klasę leksemów według Z. Saloniego oraz podaj odpowiednie formy hasłowe. Podaj także wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących przysługujących poszczególnym formom.

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
powiedz			
szeroko			
wcale			
żadnego			

Zadanie 2. W podanych w poniższej tabeli formach z wiersza wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

FORMY WYRAZOWE DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
list		
dobroci		

Zadanie 3. Z tekstu wiersza wypisz trzy różne rzeczowniki, użyte w formie wołacza.

Zadanie 4. Wypisz wszystkie postacie tematu fleksyjnego użytego w wierszu rzeczownika *SKRZYŃKA*. Jakie alternacje zachodzą w paradygmacie tego leksemu?

ZESTAW 16.

Zadanie 1. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
powietrzu		
locie		

Zadanie 2. W zdaniu *Powinieneś był wczytać się w menu, które kelner bardzo szybko ci przyniósł* wskaż:

- formę rzeczownika nieodmiennego (o odmianie w pełni synkretycznej)
- formę reprezentującą leksem zaliczany tradycyjnie do klasy zaimków rzeczownych _____
- formę czasownika z aglutynacyjną końcówką osobową _____
- analityczną formę fleksyjną _____
- formę czasownika dokonanego _____
- formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do klasy przymiotników _____
- formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do innej klasy niż w klasyfikacji szkolnej _____

Uwaga: w każdym punkcie wystarczy podać 1 przykład formy spełniającej podane warunki.

Zadanie 3. Zwróć uwagę na formy czasowników w 3. os. lp. w zdaniu:

[Gitarzysta] piczikatował, czasem mocniej przyakordził, akurat tam gdzie nie można było się tego spodziewać, i wszyscy słuchali... [A. Stasiuk: Biały kruk]

Podaj dokładną charakterystykę gramatyczną tych form (włącznie z aspektem). Stwórz formy bezokoliczników, imiesłowów przysłówkowych, przymiotnikowych (w klasyfikacji Saloniego — przymiotników) oraz bezosobników (form na *-no/-to*). Podaj po 3 czasowniki odmieniające się według tych samych wzorców koniugacyjnych co czasowniki, których formy występują w tekście.

FORMA CZASOWNIKA 3. OS. LP.	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH	BEZOKOLICZNIK	IMIESŁOWY PRZYSŁÓWKOWE	IMIESŁOWY PRZYMIOTNIKOWE	BEZOSOBNIK	PRZYKŁADY CZASOWNIKÓW

ZESTAW 17.

Zadanie 1. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz końcówkę fleksyjną.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSyjNY	KOŃCÓWKA FLEKSyjNA
nastrój		
domu		

Zadanie 2. W zdaniu *Powinniśmy byli odwiedzić ciocię, która poczęstowałaaby nas bardzo smaczną sałatką z awokado* wskaż:

- a) formę rzeczownika nieodmiennego (o odmianie w pełni synkretycznej) _____
- b) formę reprezentującą leksem zaliczany tradycyjnie do klasy zaimków rzeczownych _____
- c) formę czasownika z aglutynacyjną końcówką osobową _____
- d) analityczną formę fleksyjną _____
- e) formę czasownika dokonanego _____
- f) formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do klasy przymiotników _____
- g) formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do innej klasy niż w klasyfikacji tradycyjnej _____

Uwaga: w każdym punkcie wystarczy podać 1 przykład formy spełniającej podane warunki.

Zadanie 3. Zwróć uwagę na formy czasowników w 3. os. lp. w zdaniu:

Wasengowała się bez przerwy tak długo, że aż jej się coś wygurbiło na licu... [Słownik warszawski 1919, kompilacja cytatów z dwóch haseł]

Podaj dokładną charakterystykę gramatyczną tych form (włącznie z aspektem). Stwórz formy bezokoliczników, imiesłowów przysłówkowych, przymiotnikowych (w klasyfikacji Saloniego — przymiotników) oraz bezosobników (form na *-no/-to*). Podaj po 3 czasowniki odmieniające się według tych samych wzorców koniugacyjnych co czasowniki, których formy występują w tekście.

FORMA CZASOWNIKA 3. OS. LP.	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZ- NYCH	BEZOKOLICZ- NIK	IMIESŁOWY PRZYSŁÓW- KOWE	IMIESŁOWY PRZYMOTNI- KOWE	BEZOSOBNIK	PRZYKŁADY CZASOWNI- KÓW

ZESTAW 18.

Zadanie 1. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz morfemy gramatyczne. W formie czasownika wskaż także przyrostek tematowy.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEM/MORFEMY GRAMATYCZNE
ciemnym			
opadną			

Zadanie 2. W zdaniu *Trzeba było wczytać się w menu, które kelner bardzo szybko jej przyniósł* wskaż:

- formę rzeczownika nieodmiennego (o odmianie w pełni synkretycznej) _____
- formę reprezentującą leksem zaliczany tradycyjnie do klasy zaimków rzeczownych _____
- analityczną formę fleksyjną _____
- formę czasownika dokonanego _____
- formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do klasy przymiotników _____
- formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do innej klasy niż w klasyfikacji tradycyjnej _____

Uwaga: w każdym punkcie wystarczy podać 1 przykład formy spełniającej podane warunki.

Zadanie 3. Podaj pełną charakterystykę gramatyczną (część mowy, wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących) formy *kilku* w zdaniu: *Mam kilku braci.*

ZESTAW 19.

Zadanie 1. W podanych w poniższej tabeli formach wskaż temat fleksyjny oraz morfemy gramatyczne. W formie czasownika wskaż także przyrostek tematowy.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEM/MORFEMY GRAMATYCZNE
turystycznym			
się rozmarzyć			

Zadanie 2. W zdaniu *Warto było przyjść do mamy, która częstowała nas bardzo smaczną sałatką z kiwi* wskaż:

- formę rzeczownika nieodmiennego (o odmianie w pełni synkretycznej)
- formę reprezentującą leksem zaliczany tradycyjnie do klasy zaimków rzeczownych _____
- analityczną formę fleksyjną _____
- formę czasownika dokonanego _____
- formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do klasy przymiotników _____
- formę reprezentującą leksem zaliczany przez Z. Saloniego do innej klasy niż w klasyfikacji szkolnej _____

Uwaga: w każdym punkcie wystarczy podać 1 przykład formy spełniającej podane warunki.

Zadanie 3. Podaj pełną charakterystykę gramatyczną (część mowy, wartości kategorii fleksyjnych i klasyfikujących) formy *dwierema* w zdaniu: *Przed dwierema godzinami wszystko było w porządku.*

ZESTAW 20.

Zadanie 1. Formy wyrazowe podkreślone w następującym zdaniu wpisz do tabeli według podanego wzoru. Kieruj się przede wszystkim tradycyjnym opisem gramatycznym. W miejscach, w których tradycyjny opis nie wystarcza lub różni się od opisu zaproponowanego przez Zygmunta Saloniego, uwzględnij ten ostatni, podając informacje w nawiasach (zgodnie ze wzorem).

W którym miejscu zaczyna się kula?

Co na deser gotują dla króla?

Ilę kroków jest stąd do Powiśla?

O czym myślałby stół, gdyby myślał?

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASA LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
zaczyna się	ZACZYNAĆ SIĘ	czasownik (wg Saloniego właściwy)	t. ozn., cz. teraż., 3. os., lp., r. zneutr.

Zadanie 2. Następujące formy fleksyjne podziel na temat (podstawowy), przyrostek tematowy i końcówkę według podanego wzoru:

koźlęciu, koźląt

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
imię	imi-	-o-	-ę
imienia	imi-	-eni-	-a

Zadanie 3. Następujące formy fleksyjne podziel na temat fleksyjny, przyrostek tematowy i morfemy gramatyczne.

pisz, pisalibyśmy

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
piszę			
pisalibyśmy			

ZESTAW 21.

Zadanie 1. Formy wyrazowe podkreślone w następującym zdaniu wpisz do tabeli według podanego wzoru. Kieruj się przede wszystkim tradycyjnym opisem gramatycznym. W miejscach, w których tradycyjny opis nie wystarcza lub różni się od opisu zaproponowanego przez Zygmunta Saloniego, uwzględnij ten ostatni, podając informacje w nawiasach (zgodnie ze wzorem).

*Czy lenistwo na łokcie się mierzy?
Skąd wiadomo, że Jurek to Jerzy?
Kto powiedział, że kury są głupie?
Ile much może zmieścić się w zupie?*

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASA LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
czy	CZY	partykuła (wg Z. Saloniego partykułoprzysłówek)	-

Zadanie 2. Następujące formy fleksyjne podziel na temat (podstawowy), przyrostek tematowy i końcówkę według podanego wzoru:

akwarium, akwariów

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTKI TEMATOWE	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
imię	imi-	-Ø-	-ę
imienia	imi-	-eni-	-a

Zadanie 3. Następujące formy fleksyjne podziel na temat fleksyjny, przyrostek tematowy i morfemy gramatyczne.

czytamy, czytałabym

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
czytamy			
czytałabym			

ZESTAW 22.

Zadanie 1. Formy wyrazowe podkreślone w następującym zdaniu wpisz do tabeli według podanego wzoru. Kieruj się przede wszystkim tradycyjnym opisem gramatycznym. W miejscach, w których tradycyjny opis nie wystarcza lub różni się od opisu zaproponowanego przez Zygmunta Saloniego, uwzględnij ten ostatni, podając informacje w nawiasach (zgodnie ze wzorem).

*Na co łysym potrzebna łysina?
 Kto indykom guziki zapina?
Skąd się biorą bruneci na świecie?
 Ile ważą dwa kleksy w kajecie?*

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASA LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
co	CO	zaimek rzeczowny (wg Z. Saloniego rzeczownik)	B.

Zadanie 2. Następujące formy fleksyjne podziel na temat (podstawowy), przyrostki tematowe oraz końcówkę fleksyjną według podanego wzoru: prosięciem, prosiąt

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTKI TEMATOWE	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
imię	imi-	-Ø-	-ę
imienia	imi-	-eni-	-a

Zadanie 3. Następujące formy fleksyjne podziel na temat fleksyjny, przyrostek tematowy i morfemy gramatyczne. licz, liczyłybyśmy

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
licz			
liczyłybyśmy			

ZESTAW 23.

Zadanie 1. Formy wyrazowe podkreślone w następującym zdaniu wpisz do tabeli według podanego wzoru. Kieruj się przede wszystkim tradycyjnym opisem gramatycznym. W miejscach, w których tradycyjny opis nie wystarcza lub różni się od opisu zaproponowanego przez Zygmunta Saloniego, uwzględnij ten ostatni, podając informacje nawiasach (zgodnie z wzorem).

Czy się wierzy niemowie na słowo?

Czy jaskółka potrafi być krową?

Dziadek już od roku siedzi

I obmyśla odpowiedzi.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASA LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
czy	CZY	partykuła (wg Z. Saloniego partykułoprzysłówek)	

Zadanie 2. Następujące formy fleksyjne podziel na temat (podstawowy), przyrostki tematowe oraz końcówkę fleksyjną według podanego wzoru:

terrarium, terrariach

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTKI TEMATOWE	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
imię	imi-	-Ø-	-ę
imienia	imi-	-eni-	-a

Zadanie 3. Następujące formy fleksyjne podziel na temat fleksyjny, przyrostek tematowy i morfemy gramatyczne.

leżymy, leżałybyśmy

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
leżymy			
leżałybyśmy			

Zadanie 4. Podaj po jednym przykładzie leksemów, które mają:

- wszystkie formy synkretyczne _____
- defektywny paradygmat _____
- supletywizm w odmianie _____
- formy wariantywne _____
- klasyfikującą kategorię rodzaju _____
- klasyfikującą kategorię liczby _____

ZESTAW 24.

Zadanie 1. Formy wyrazowe występujące w poniższym zdaniu wpisz do tabeli według podanego wzoru, określ część mowy oraz podaj wartości kategorii fleksyjnych.

Nie wracaj bez dwóch torebek suszonego oregano.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA (W UJĘCIU TRADYCYJNYM)	CZĘŚĆ MOWY (W UJĘCIU TRADYCYJNYM)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
wracaj	WRACAĆ	czasownik	t. rozk., r. zneutr., 2. os. lp.

Zadanie 2. Następujące formy fleksyjne podziel na temat fleksyjny i końcówkę fleksyjną.

torebek, suszonego

ZESTAW 25.

Zadanie 1. Formy wyrazowe występujące w poniższym zdaniu wpisz do tabeli według podanego wzoru, określ część mowy oraz podaj wartości kategorii fleksyjnych.

Wracając, nie zapomnij kupić trzy opakowania relanium.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA (W TRADYCYJNEJ KLASYFIKACJICZĘŚCI MOWY)	CZĘŚĆ MOWY TRA- DYCYJNA	KL. LEKSEMÓW WG Z. SALONIEGO (EWENTUALNIE WRAZ Z INNĄ FORMĄ HASŁOWĄ)	WARTOŚCI KATEGO- RII FLEKSYJNYCH
wracając	WRACAĆ	czasownik w formie im. przysł. współcz.	czasownik właściwy	

Zadanie 2. Następujące formy fleksyjne podziel na temat fleksyjny i końcówkę fleksyjną.

trzy, opakowania

ZESTAW 26.

Zadanie 1. W poniższej frazie połączenie *naszej pani* może być pod względem fleksyjnym interpretowane dwojako. Dla obu interpretacji określ wartości kategorii fleksyjnych wyrazów tworzących to połączenie. Ułóż dwa różne zdania, za pomocą których wykażesz fleksyjną i składniową dwuznaczność podanej frazy.

chwała naszej pani

Zadanie 2. Podziel zdania na formy wyrazowe. Każdą z nich zaklasyfikuj do odpowiedniej klasy części mowy w ujęciu tradycyjnym, podaj formę hasłową i określ wartości kategorii fleksyjnych oraz klasyfikujących, jakie jej przysługują:

Nie będę mógł bez niej żyć.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM, FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH

ZESTAW 27.

Zadanie 1. Który z wyrazów w zdaniu *Ulicą szedł powoli żołnierz.* odmienia się przez rodzaj?

Zadanie 2. Wykaż, że wyraz *stali* reprezentuje w różnych kontekstach co najmniej dwie różne części mowy. Jakiej? Opisz wartości kategorii fleksyjnych tych wyrazów w ułożonych zdaniach.

Zadanie 3. Który z wyrazów w zdaniu *Widziałem ostatnio kilka nowych filmów.* odmienia się tylko przez przypadki i rodzaje?

- a) *widziałem*
- b) *kilka*
- c) *nowych*
- d) *filmów*

Zadanie 4. Wykaż za pomocą odpowiednio dobranych zdań, że wyraz *wczoraj* reprezentuje dwie różne części mowy.

ZESTAW 28.

Zadanie 1. Które z wyrazów w zdaniu *Nie wstyd ci zazdrościć bratu sukcesu?* są w tym samym przypadku? Jaki to przypadek?

Zadanie 2. Wykaż, że wyraz *kurzy* reprezentuje w różnych kontekstach różne części mowy. Jakiej? Opisz wartości kategorii fleksyjnych tych wyrazów w ułożonych zdaniach.

Zadanie 3. Który z wyrazów w zdaniu *Komisja rozmawiała z trzema kandydatami.* odmienia się tylko przez przypadki i rodzaje?

- a) *komisja*
- b) *rozmawiała*
- c) *trzema*
- d) *kandydatami*

Zadanie 4. Wykaż za pomocą odpowiednio dobranych zdań, że wyraz *ciepło* reprezentuje dwie różne części mowy.

4. SKŁADNIA

ZESTAW 1.

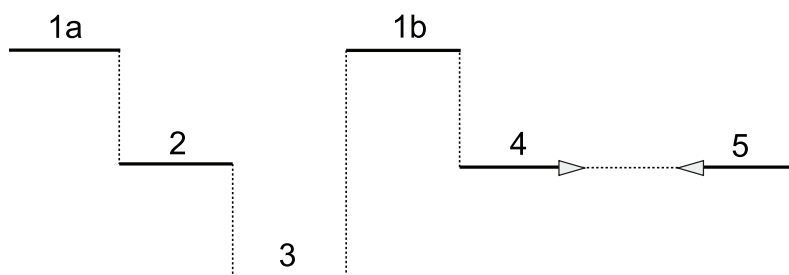
Zadanie 1. Proszę sporządzić wykres zdania pojedynczego i go opisać, nazywając części zdania i typy związków między składnikami.

Artyści i intelektualiści otwierają przecież jedyną drogę do znaczenia narodom niemożącym nikomu imponować potęgą.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Rozbójnicy, którzy chociaż byli wciąż ścigani albo przez rycerzy księcia, albo przez konkurentów, czatowali na podróżnych przy tych drogach, i tym razem nie mogli przepuścić okazji do grabieży, więc zatrzymali bogatego kupca, który oddał im wszystko, co miał, i kiedy zobaczył, że to udobruchało złodziei, prosił jedynie o darowanie życia.

Zadanie 3. Proszę podać przykład zdania, które realizuje poniższy schemat:

ZESTAW 2.

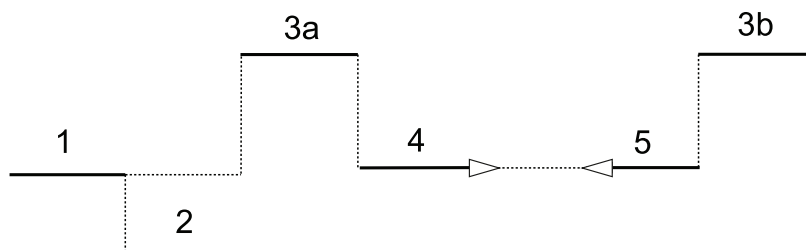
Zadanie 1. Proszę sporządzić wykres zdania pojedynczego i opisać go, nazywając części zdania i typy związków między składnikami.

Lokalne kroniki miast i osiedli opowiadają jednak ciekawym bardzo dziwne rzeczy o tamtych czasach.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Wczoraj, ponieważ padał deszcz i nie mogliśmy pójść tam, dokąd byśmy chcieli, zaczęliśmy bawić się w Indian, co zawsze sprawiało nam dużo radości, jednak to rozgniewało mamę, która uważała, że ponieważ jutro jest co prawda łatwa, ale ważna klasówka, powinniśmy się uczyć.

Zadanie 3. Proszę podać przykład zdania, które realizuje poniższy schemat:

ZESTAW 3.

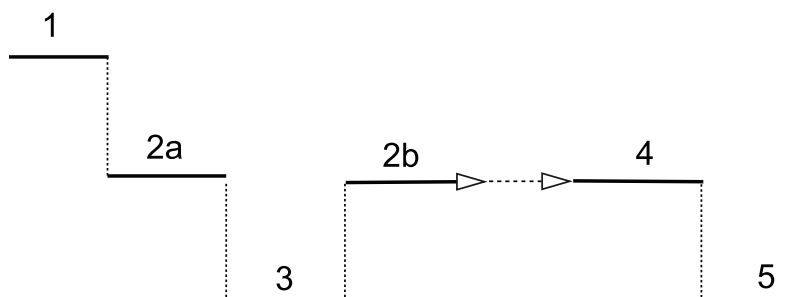
Zadanie 1. Proszę sporządzić wykres zdania pojedynczego i opisać go, nazywając części zdania i typy związków między składnikami.

Wtrącony do karety powędrował wszakże książę Marcin pod konwojem do rodowej siedziby w Białej.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Każdy, kto choć raz, chociaż nie był do tego przygotowany, wyruszył samotnie albo z kilkoma przyjaciółmi w nieznaną, wie, że ponieważ sprawność fizyczna jest ważna, ale bynajmniej nie wystarczy, trzeba hartować swój charakter tak, jak robią to ci, którzy, aby zasłużyć na szacunek społeczeństwa, chcą podołać trudnym zadaniom.

Zadanie 3. Proszę podać przykład zdania, które realizuje poniższy schemat:

ZESTAW 4.

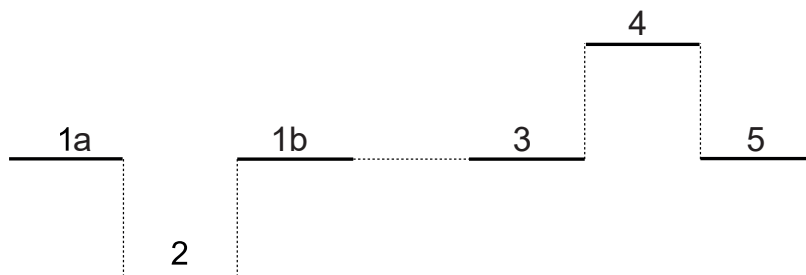
Zadanie 1. Proszę sporządzić wykres zdania pojedynczego i opisać go, nazywając części zdania i typy związków między składnikami.

W XVII wieku jezuita Walenty Pęski napisał nawet rozumny traktat o konieczności zreformowania sejmu.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Podróżnicy, mimo że wędrowali już tak długo, że zaczęli się niecierpliwić, nie przybyli jeszcze tam, dokąd próbowało dojść przed nimi wielu innych łazęgow, a ponieważ byli już bardzo zmęczeni, chcieli albo rozbić obóz u podnóża gór, które stanowiły cel ich wyprawy, albo wycofać się do najbliższej wioski, jednak większość z nich nie potrafiła się zdecydować, co rozgniewało szefa wyprawy.

Zadanie 3. Proszę podać przykład zdania, które realizuje poniższy schemat:

ZESTAW 5.

Zadanie 1. Jakimi częściami mowy lub w jaki inny sposób (np. zdaniem podrzędnym) mogą być wyrażone uzupełnienia czasowników odpowiadające tradycyjnym okolicznikom, a w jaki sposób te odpowiadające dopełnieniom?

Czy okolicznik jest częstszy czy rzadszy niż zdanie okolicznikowe? Czy dopełnienie rzeczownikowe w bierniku jest częstsze, czy rzadsze od zdania dopełnieniowego?

Aby odpowiedzieć na to pytanie, proszę znaleźć w 1-milionowej próbce NKJP¹ (www.nkjp.pl/poliqarp) prawostronne uzupełnienia czasownika *chcieć* oraz czasownika *pojechać* i policzyć wystąpienia różnych form składniowych według podanych poniżej wzorów zapytań. Podane poniżej formuły można skopiować do okienka *Query* (Zapytanie) lub skorzystać z dostępnej instrukcji wyszukiwania.

pojechać z rzeczownikiem i przyimkiem kierunkowym

[base=pojechać][base=„do|na|po|w”][pos=subst]

pojechać ze zdaniem podrzędnym wprowadzonym spójnikiem *gdzie*

[base=pojechać][orth=tam]{,1}[orth=„”][orth=gdzie]

pojechać z bezokolicznikiem

[base=pojechać][pos=inf]

pojechać ze spójnikiem typu *by* i bezokolicznikiem

[base=pojechać] [orth=„”] [orth=„żeby|aby|by”][pos=inf]

chcieć z rzeczownikiem w B. lub D.

[base=chcieć][pos=subst & case=„acc|gen”]

chcieć ze zdaniem podrzędnym ze spójnikiem typu *by*

[base=chcieć][orth=„”][orth=„żeby|aby|by”]

¹ Milionowa próbka NKJP została opisana informacjami gramatycznymi przez zespół lingwistów, dlatego można się spodziewać prawidłowych wyników zapytań o formy gramatyczne. Podkorpus zrównoważony oraz korpus pełny są opisane automatycznie, co powoduje, że zawierają pewien odsetek błędów.

chcieć z bezokolicznikiem

[base=chcieć][pos=inf]

(Żeby policzyć wyniki, należy w „Opcjach wyszukiwania” zaznaczyć „Losową próbkę” dowolnej wielkości, np. 100 wyników. Program pokaże wtedy tylko 100 wyników, ale poda informację, ile wyników znalazł w ogóle. Uwaga, proszę liczyć wyniki tylko w korpusie 1 mln. W większych korpusach wyniki szłyby w dziesiątki tysięcy).

Pamiętajmy, że polszczyzna ma szyk swobodny i dlatego w odpowiedzi na tak zadane pytania otrzymamy nie tylko oczekiwane konstrukcje, ale też przypadkowe połączenia jednostek niezwiązanych składniowo. Nasze zapytanie ogranicza uzupełnienia czasowników do bezpośredniego sąsiedztwa prawostronnego, co znacznie zmniejsza jego skuteczność, szczególnie w wypadku spójników zdań złożonych. Uznajemy jednak, że proporcje między poszczególnymi typami uzupełnień odpowiadają proporcjom w przeciętnym polskim tekście.

Zadanie 2. Proszę przekształcić zdanie z czasownikiem *wyjechać* oraz z prostym okolicznikiem w postaci wyrażenia przysłówkowego:

Zmęczony zimą wyjechał do ciepłych krajów.

na 2 różne konstrukcje złożone z 2 różnych co do formy zdań podrzędnych wyrażających miejsce lub cel. Pierwsza konstrukcja ma zawierać zdanie podrzędne z osobową formą czasownika, druga – konstrukcję z inną formą czasownika, która możliwa jest przy tożsamości podmiotów zdania głównego i podrzędnego.

Przekształcone zdania nie muszą być absolutnie równoznaczne zdaniu wyjściowemu. Wystarczy, że sens będzie podobny. Rozwiązanie zadania ułatwia analiza przykładów z korpusu.

ZESTAW 6.

Zadanie 1. Proszę określić, jakimi częściami zdania są podkreślone frazy:

- Maria kochała Piotra całym sercem.*
- To bezsensowne czekanie na wykład z pewnością go znużyło.*
- Następnie poszedł do biblioteki instytutu pożyczyć potrzebną książkę.*
- Stał się człowiekiem niezmiernie inteligentnym i dowcipnym.*

Zadanie 2. Ze zdań z zadania 1. proszę wypisać wyrazy niebędące składnikami syntaktycznymi (niewchodzące w relacje składniowe).

Zadanie 3. Proszę określić typy związków składniowych w następujących połączeniach:

- a) *bezsensowne czekanie* –
- b) *biblioteki instytutu* –
- c) *czekanie na wykład* –
- d) *niezmiernie inteligentnym* –
- e) *poszedł do biblioteki* –
- f) *pożyczyć książkę* –

Zadanie 4. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Jeżeli Pierścień w ogóle ma ruszyć w drogę, nie można czekać dłużej, ci śmiałkowie wszakże, którzy z nim pójdą, muszą się zapuścić w kraj nieprzyjacielski, nie zwlekając ani chwili, i nie powinni liczyć, że w tym zadaniu wesprze ich oręż i siła.

ZESTAW 7.

Zadanie 1. W podanych zdaniach proszę:

- a) wskazać główny predykat i podać schemat konotacyjny, na którym oparte jest zdanie;
- b) podkreślić linią prostą frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat i wskazać ich nadrzędniki;
- c) podkreślić linią falistą frazy niekonotowane przez główny predykat;
- d) wskazać pozycje konotacyjne niezaktualizowane w zdaniu.

1.1 Po ogłoszeniu końca akcji ratunkowej zdenerwowany chłopiec nagle oznajmił, że musi za wszelką cenę odnaleźć siostrzyczkę zagubioną w olbrzymim i bardzo ciemnym lesie.

1.2 Już przed tysiącami lat wierzono, że siły przyrody wpływają na życie człowieka.

1.3 Każdy, kto czuje się odpowiedzialny za grupę, pomoże w organizacji konferencji, co znacznie ułatwi pracę.

Zadanie 2. Proszę wskazać predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy.

Udzielenie pomocy wszystkim ludziom poszkodowanym w wypadku niestety przerastało możliwości kierowcy nieprzeszkolonego w zakresie pierwszej pomocy przedmedycznej.

Zadanie 3. Proszę podać przykład:

- a) czasownika zeremiejscowego;
- b) przymiotnika z konotacją niepustą;
- c) zdania realizującego następujący schemat:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & N_3 & & \\ & & & & & - & N_4 \end{array}$$

ZESTAW 8.

Zadanie 1. W podanych zdaniach proszę:

- a) wskazać główny predykat i podać schemat konotacyjny, na którym oparte jest zdanie;
- b) podkreślić linią prostą frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat i wskazać ich nadrzędniki;
- c) podkreślić linią falistą frazy niekonotowane przez główny predykat;
- d) wskazać pozycje konotacyjne niezaktualizowane w zdaniu.

1.1 Przedstawiciel dyrekcji naszego zakładu zgodnie z poleceniem przekazał, że na ostatnim zebraniu wreszcie zapadła decyzja o zmianie nazwy zakładu.

1.2 Wszyscy zainteresowani zmianą przepisów prawa drogowego niezmiernie ucieszyli się z wyników ostatniego głosowania Sejmu zatwierdzającego nowelizację odpowiednich ustaw.

1.3 Podczas zebrania koła wybrano nowy zarząd spośród wszystkich członków organizacji.

1.4 Ten, kto nie chciał iść na wycieczkę, chętnie pomagał w przygotowaniu obiadu dla znużonych długą drogą wędrowców, nawet jeśli nie lubił gotować.

Zadanie 2. Proszę wskazać predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy.

Wszyscy zainteresowani zmianą przepisów prawa drogowego niezmiernie ucieszyli się z wyników ostatniego głosowania Sejmu zatwierdzającego nowelizację odpowiednich ustaw.

Zadanie 3. Proszę podać przykład:

- a) czasownika jednomiejscowego;
- b) rzeczownika z konotacją niepustą;
- c) zdania realizującego następujący schemat: $N_1 - V - Adv$

ZESTAW 9.

Zadanie 1. W podanych zdaniach proszę:

- wskazać główny predykat i podać schemat konotacyjny, na którym oparte jest zdanie;
- podkreślić linią prostą frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat i wskazać ich nadrzędniki;
- podkreślić linią falistą frazy niekonotowane przez główny predykat;
- wskazać pozycje konotacyjne niezaktualizowane w zdaniu.

1.1 Na zebraniu komitetu przewodniczący poinformował, że do końca roku trzeba będzie złożyć sprawozdanie finansowe.

1.2 Przygotowanie pracy semestralnej z historii literatury dla większości studentów Wydziału Polonistyki wiąże się z koniecznością spędzenia wielu godzin w czytelni.

1.3 Przez trzy godziny zastanawiano się nad propozycją zmian w statucie organizacji.

1.4 Ten mój znajomy ciągle gniewał się o to, co mu powiedziałem, chociaż minęło już tyle czasu od naszej ostatniej kłótni.

Zadanie 2. Proszę wskazać predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy.

Przygotowanie pracy semestralnej z historii literatury dla większości studentów Wydziału Polonistyki wiąże się z koniecznością spędzenia wielu godzin w czytelni.

Zadanie 3. Proszę podać przykład:

- czasownika dwumiejscowego;
- rzeczownika z konotacją pustą;
- zdania realizującego następujący schemat:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & N_4 \\ & & & & - & N_5 \end{array}$$

ZESTAW 10.

Zadanie 1. W podanych zdaniach proszę:

- wskazać główny predykat i podać schemat konotacyjny, na którym oparte jest zdanie;
- podkreślić linią prostą frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat i wskazać ich nadrzędniki;
- podkreślić linią falistą frazy niekonotowane przez główny predykat;

d) wskazać pozycje konotacyjne niezaktualizowane w zdaniu.

1.1 W zeszłym roku najlepszy przyjaciel Wojtka stanowczo zażądał, żebym więcej już nigdy do niego nie przychodził z propozycją wspólnego wyjazdu za granicę.

1.2 Znalezienie na własnym polu średniowiecznego skarbu uradowało biednego mieszkańca małej wsi na Podlasiu.

1.3 Długo rozmyślano nad pomysłem zgłoszonym przez jednego z uczestników dyskusji.

1.4 Cokolwiek się stanie, Janek nigdy nie zdradzi, nawet jeśli będzie to zagrażało jego bezpieczeństwu.

Zadanie 2. Proszę wskazać predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy.

Znalezienie na własnym polu średniowiecznego skarbu uradowało biednego mieszkańca małej wsi na Podlasiu.

Zadanie 3. Proszę podać przykład:

- a) czasownika trójmiejscowego;
- b) przymiotnika z konotacją pustą;
- c) zdania realizującego następujący schemat: $N_1 - V - Inf$

ZESTAW 11.

Zadanie 1. Proszę opisać zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu.

Prawdę odkryło wreszcie dwóch dziennikarzy z lokalnej gazety.

Zadanie 2. Proszę zapisać schemat konotacji głównego predykatu zdania z zadania 1.

Zadanie 3. Proszę ułożyć zdanie z dowolnym czasownikiem trójmiejscowym – takie, aby na powierzchni zrealizowane zostały jedynie dwie pozycje konotowane przez ten czasownik.

Zadanie 4. Podane poniżej zdanie jest niegramatyczne:

*W końcu zaczął na głos przeczytać książkę.

- a) Proszę wyjaśnić, co jest przyczyną niepoprawności tego zdania.
- b) Proszę poprawić je tak, aby stało się gramatyczne.
- c) Proszę zapisać schemat składniowy poprawionego zdania.

ZESTAW 12.

Zadanie 1. Proszę opisać zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu.

Mąż Hanki mógł zapewne wiązać zniknięcie żony z tajemniczymi telefonami.

Zadanie 2. Proszę zapisać schemat konotacji głównego predykatu zdania z zadania 1.

Zadanie 3. Proszę ułożyć zdanie z dowolnym czasownikiem, który jako jeden z argumentów przyjmuje zdanie podrzędne. W ułożonym zdaniu przy głównym predykatcie powinna się pojawić przynajmniej jedna fraza niekonotowana.

Zadanie 4. Proszę zaznaczyć te zdania, które realizują następujący schemat składniowy:

$$N_1 — V — Adv$$

- 1) *Wszyscy zaczęli szybko uciekać.*
- 2) *Matka zapytała, która jest godzina.*
- 3) *Paweł pomyślał o tym.*
- 4) *Maria w zeszłym roku zamieszkała na wsi.*
- 5) *Wysłałam rodzinę nad morze.*
- 6) *Grześ wrzucił list do skrzynki.*
- 7) *Jan dowiedział się o tym przypadkiem.*
- 8) *Asia usiadła w ostatniej ławce.*

ZESTAW 13.

Zadanie 1. Proszę opisać zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu.

Naukowcy od kilku lat bezskutecznie upominają się o zmiany programów szkolnych.

Zadanie 2. Proszę zapisać schemat konotacji głównego predykatu zdania z zadania 1.

Zadanie 3. Proszę ułożyć zdanie z dowolnym czasownikiem, który jako jeden z argumentów przyjmuje frazę nominalną w celowniku.

Zadanie 4. Proszę zaznaczyć te zdania, które realizują następujący schemat składniowy:

$$N_1 — V — Inf$$

- 1) *Wszyscy zaczęli szybko uciekać.*
- 2) *Matka zapytała, która jest godzina.*
- 3) *Na kolację Paweł chciał zjeść kanapkę.*

- 4) *Trzeba o nich pamiętać.*
- 5) *Test skończyłem pisać jako ostatni.*
- 6) *Warto było o tym pomyśleć.*
- 7) *Wysłałam rodzinę nad morze.*
- 8) *Można tu ostrożnie wejść.*

ZESTAW 14.

Zadanie 1. W poniższym wypowiedzeniu proszę podkreślić elementy, które według Z. Klemensiewicza nie wchodzą w związki składniowe z innymi składnikami.

Paweł na pewno zda egzamin, Gawęł raczej nie powinien liczyć na sukces.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Było już ciemno, kiedy dotarli do rogatek miasta, a ponieważ nad ich głowami zaczęły się gromadzić ciężkie chmury, czemu towarzyszyły gniewne podmuchy wiatru, zrozumieli, że najwyższy czas rozejrzeć się za jakimś noclegiem.

Zadanie 3. Z podanego zdania proszę wypisać te związki, w których wyrazy akomodują się wzajemnie. W wypisanych związkach proszę omówić zależności akomodacyjne.

Pięcioro wilcząt, które matka odrzuciła, znalazło schronienie w starej szopie.

Zadanie 4. Proszę podać przykład:

- a) zdania realizującego poniższy schemat składniowy:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & N_4 \\ & & & & - & N_5 \end{array}$$

- b) rzeczownika awalentnego (niekonotującego);
- c) rzeczownika walentnego (konotującego);
- d) zdania, w którym zrealizowana została jakaś fraza niekonotowana, a zarazem niezaktualizowana została jakaś fraza konotowana.

ZESTAW 15.

Zadanie 1. W poniższym wypowiedzeniu proszę podkreślić elementy, które według Z. Klemensiewicza nie wchodzą w związki składniowe z innymi składnikami.

Dyrektor współpracował podobno z tajnymi służbami, nie należy mu bynajmniej wróżyć dużego poparcia.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

W końcu stało się dla mnie jasne, że dłużej w domu rodzinnym nie wytrzymam, a ponieważ nie miałem żadnych środków do życia, zrozumiałem, że muszę, póki mam jeszcze siły i zapał, rozejrzeć się za jakąś pracą.

Zadanie 3. Z podanego zdania proszę wypisać te związki, w których wyrazy akomodują się wzajemnie. W wypisanych związkach proszę omówić zależności akomodacyjne.

Czworo kacząt, które gospodyni zapomniała rano nakarmić, kwakaniem dopominało się uwagi.

Zadanie 4. Proszę podać przykład:

- a) zdania realizującego poniższy schemat składniowy: $N_1 - V - Adv$
- b) przymiotnika awalentnego (niekonotującego);
- c) przymiotnika walentnego (konotującego);
- d) zdania, w którym zrealizowane zostały wszystkie frazy konotowane oraz jakaś fraza niekonotowana.

ZESTAW 16.

Zadanie 1. W poniższym wypowiedzeniu proszę podkreślić elementy, które według Z. Klemensiewicza nie wchodzą w związki składniowe z innymi składnikami.

Jasiek tylko wynajmuje to mieszkanie, nawet się nie domyśla, gdzie przebywa właściciel.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń

składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Dopiero teraz, gdy jest już po wszystkim, dotarło do mnie, że gdyby moim bliskim rzeczywiście na mnie zależało, w co nie wierzę, nigdy by we mnie nie zwątpili, ale broniliby mnie do ostatniego tchu i ostatniego argumentu.

Zadanie 3. Proszę zaznaczyć strzałką zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu i opisać każdą strzałkę.

Dwoje dzieci płakało żałośnie.

Zadanie 4. Proszę podać przykład:

- a) zdania realizującego poniższy schemat składniowy: $N_1 — V$
- b) zdania, w którym zrealizowana została jakaś fraza niekonotowana przez główny predykat.

ZESTAW 17.

Zadanie 1. W poniższym wypowiedzeniu proszę podkreślić elementy, które według Z. Klemensiewicza nie wchodzą w związki składniowe z innymi składnikami.

Martwię się zwłaszcza o syna, który właśnie skończył studia.

Zadanie 2. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Wydawać by się mogło, że wszyscy ludzie, którzy mają dzieci, powinni być odpowiedzialni, bo wychowanie dziecka to wielkie wyzwanie, jednak tak nie jest, czego wyraz nader często znajdujemy w doniesieniach ze świata.

Zadanie 3. Proszę zaznaczyć strzałką zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu i opisać każdą strzałkę.

Sześciu robotników nieoczekiwanie zasłało.

Zadanie 4. Proszę podać przykład:

- a) zdania realizującego poniższy schemat składniowy: $N_1 — V — Inf$
- b) zdania, w którym niezaktualizowany został co najmniej jeden z argumentów głównego predykatu.

ZESTAW 18.

Zadanie 1. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Założyłeś się ze mną o to, że dwie proste, które nie są równoległe, muszą się przecinać, ale zapomniałeś, że choć geometrii uczymy się, rysując linie na płaskiej kartce, w przestrzeni jest nieskończenie wiele prostych skośnych.

Zadanie 2. Proszę zaznaczyć strzałką zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu i opisać każdą strzałkę.

Trzech muszkieterów nie zdołało obronić miasta.

Zadanie 3. Proszę podać przykład zdania realizującego poniższy schemat składniowy:

$$\begin{array}{ccccc} N_1 & - & V & - & N_3 \\ & & & - & N_2 \end{array}$$

ZESTAW 19.

Zadanie 1. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) napisać, w jaki sposób powiązane są ze sobą poszczególne zdania składowe.

Przyszedł lipiec, więc już się skończyły truskawki, ale choć na następne poczekamy, aż znów skończy się szkoła, jeszcze w tym roku, tęskniąc za truskawkami, spróbujemy kolejno tego, co wyrośnie w sadach.

Zadanie 2. Proszę zaznaczyć strzałką zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu i opisać każdą strzałkę.

Dwoje moich sąsiadów hoduje kanarki.

Zadanie 3. Proszę podać przykład zdania realizującego poniższy schemat składniowy:

$$\begin{array}{ccccc} N_1 & - & V & - & N_3 \\ & & & - & N_4 \end{array}$$

ZESTAW 20.

Dany jest następujący tekst:

(1) Przed rozpoczęciem badań ten powszechnie znany lekarz opowiadał uczniom o odkryciu nowej metody leczenia nadwagi. (2) Rewolucyjność metody, którą wynalazł, polega przede wszystkim na tym, że w czasie kuracji nie stosuje się żadnych środków farmakologicznych, mogących powodować skutki uboczne, co pomaga utrzymać organizm pacjenta w dobrym stanie i pozytywnie wpływa na postępy w odchudzaniu.

Zadanie 1. Proszę napisać:

- jakimi częściami zdania są podkreślone wyrażenia;
- z jakimi wyrazami tworzą one związki składniowe;
- jakiego rodzaju (w ujęciu Z. Klemensiewicza) są to związki.

Zadanie 2. W zdaniu (1) proszę wskazać główny predykat i zapisać schemat jego konotacji. Proszę wypisać z tekstu [zdania (1) i (2)] jeden rzeczownik z niepustą konotacją i jeden rzeczownik z konotacją pustą.

Zadanie 3. Proszę opisać zależności akomodacyjne między wyrazami w następujących połączeniach wyjętych ze zdania (1): *przed rozpoczęciem, lekarz opowiadał, nowej metody.*

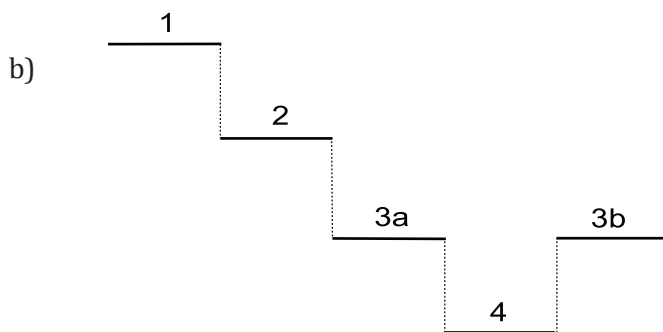
Zadanie 4. Podkreślone w zdaniu (1) wyrażenia proszę przekształcić tak, by otrzymać z tego zdania sensowne wypowiedzenie złożone, składające się z czterech zdań i odpowiadające znaczeniem zdaniu wyjściowemu.

Zadanie 5. Proszę przeanalizować pod względem składniowym wypowiedzenie (2), to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) wypisać wszystkie wskaźniki zespolenia.

Zadanie 6. Proszę podać po jednym przykładzie zdań, którym odpowiadają następujące wykresy:

a)

ZESTAW 21.

Dany jest następujący tekst:

(1) Po zakończeniu zajęć student poprosił wykładowcę o wyjaśnienie niepokojących go sformułowań. (2) Specyfika sformułowań, których użył profesor, wynikała w dużej mierze z tego, że składały się one z terminów, budzących swoim brzmieniem zdziwienie, co zainteresowało studenta i skłoniło do zadania kilku pytań.

Zadanie 1. Proszę napisać:

- jakimi częściami zdania są podkreślone wyrażenia;
- z jakimi wyrazami tworzą one związki składniowe;
- jakiego rodzaju (w ujęciu Z. Klemensiewicza) są to związki.

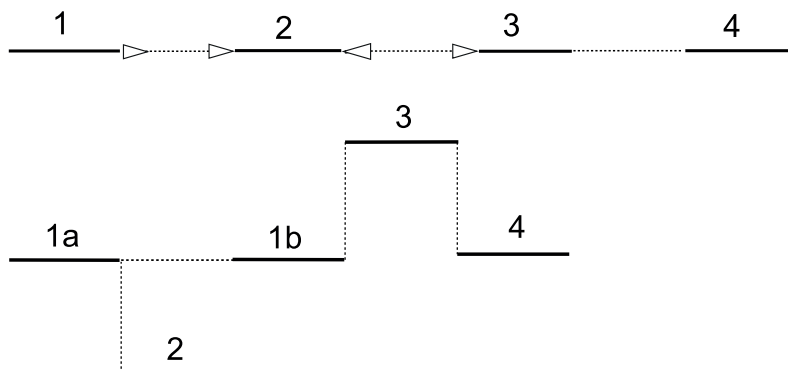
Zadanie 2. W zdaniu (1) proszę wskazać główny predykat i zapisać schemat jego konotacji. Proszę wypisać z tekstu [zdania (1) i (2)] jeden rzeczownik z niepustą konotacją i jeden rzeczownik z konotacją pustą.

Zadanie 3. Proszę opisać zależności akomodacyjne między wyrazami w następujących połączeniach wyjętych ze zdania (1): *po zakończeniu, student poprosił, niepokojących sformułowań.*

Zadanie 4. Podkreślone w zdaniu (1) wyrażenia proszę przekształcić tak, by otrzymać z tego zdania sensowne wypowiedzenie złożone, składające się z czterech zdań i odpowiadające znaczeniem zdaniu wyjściowemu.

Zadanie 5. Proszę przeanalizować pod względem składniowym wypowiedzenie (2), to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) wypisać wszystkie wskaźniki zespolenia.

Zadanie 6. Proszę podać po jednym przykładzie zdań, którym odpowiadają następujące wykresy:

ZESTAW 22.

Dany jest następujący tekst:

(1) Mimo bólu głowy udało mi się przekonać niesfornych uczniów do rozwiązania zadań pozostawionych bez odpowiedzi. (2) Zadania, nad którymi trzeba było się zastanowić, nie należały do najłatwiejszych tylko dlatego, że dotyczyły materiału, stanowiącego nowe wyzwanie dla uczniów, co miało zachęcić ich do poszukiwań, a nie służyło wywołaniu konsternacji.

Zadanie 1. Proszę napisać:

- jakimi częściami zdania są podkreślone wyrażenia;
- z jakimi wyrazami tworzą one związki składniowe;
- jakiego rodzaju (w ujęciu Z. Klemensiewicza) są to związki.

Zadanie 2. W zdaniu (1) proszę wskazać główny predykat i zapisać schemat jego konotacji. Proszę wypisać z tekstu [zdania (1) i (2)] jeden rzeczownik z niepustą konotacją i jeden rzeczownik z konotacją pustą.

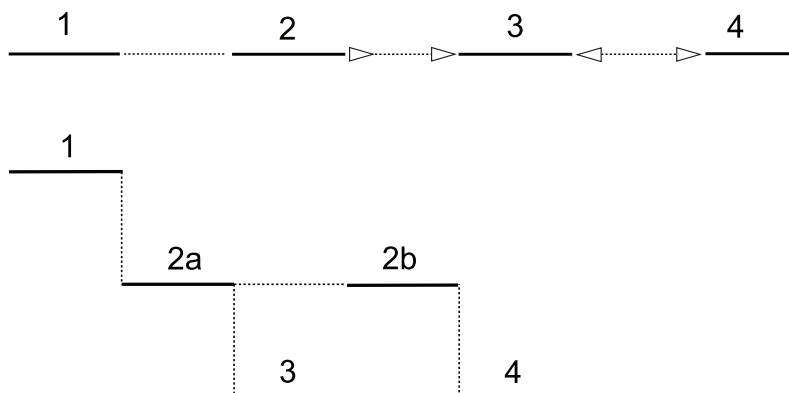
Zadanie 3. Proszę opisać zależności akomodacyjne między wyrazami w następujących połączeniach wyjętych ze zdania (1): *mimo bólu, udało mi się przekonać, niesfornych uczniów*.

Zadanie 4. Podkreślone w zdaniu (1) wyrażenia proszę przekształcić tak, by otrzymać z tego zdania sensowne wypowiedzenie złożone, składające się z czterech zdań i odpowiadające znaczeniem zdaniu wyjściowemu.

Zadanie 5. Proszę przeanalizować pod względem składniowym wypowiedzenie (2), to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń

składowych; d) wypisać wszystkie wskaźniki zespolenia.

Zadanie 6. Proszę podać po jednym przykładzie zdań, którym odpowiadają następujące wykresy:

ZESTAW 23.

Dany jest następujący tekst:

(1) Dla spokoju sumienia przewodnik uprzedził turystów o możliwości spotkania z żerującymi w lesie dzikami. (2) Dzikie, o których mówił, bywają bardzo niebezpieczne ze względu na to, że zwykle przemieszczają się w stadach, mogących zaatakować najspokojniejszego spacerowicza, co jednak nie zawsze jest oczywiste dla turystów, a często nawet nie przychodzi im do głowy.

Zadanie 1. Proszę napisać:

- jakimi częściami zdania są podkreślone wyrażenia;
- z jakimi wyrazami tworzą one związki składniowe;
- jakiego rodzaju (w ujęciu Z. Klemensiewicza) są to związki.

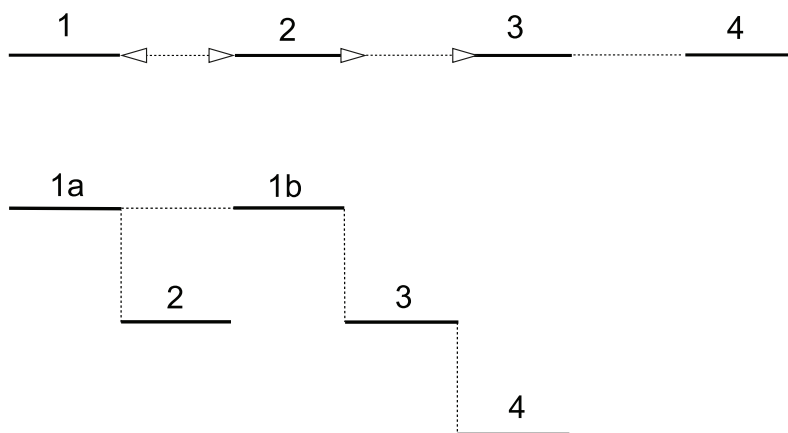
Zadanie 2. W zdaniu (1) proszę wskazać główny predykat i zapisać schemat jego konotacji. Proszę wypisać z tekstu [zdania (1) i (2)] jeden rzeczownik z niepustą konotacją i jeden rzeczownik z konotacją pustą.

Zadanie 3. Proszę opisać zależności akomodacyjne między wyrazami w następujących połączeniach wyjętych ze zdania (1): *dla spokoju, przewodnik uprzedził, żerującymi dzikami*.

Zadanie 4. Podkreślone w zdaniu (1) wyrażenia proszę przekształcić tak, by otrzymać z tego zdania sensowne wypowiedzenie złożone, składające się z czterech zdań i odpowiadające znaczeniem zdaniu wyjściowemu.

Zadanie 5. Proszę przeanalizować pod względem składniowym wypowiedzenie (2), to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) wypisać wszystkie wskaźniki zespolenia.

Zadanie 6. Proszę podać po jednym przykładzie zdań, którym odpowiadają następujące wykresy:

ZESTAW 24.

Zadanie 1. W zdaniu: *Czynnikiem mającym bezpośredni wpływ na wskaźnik przyrostu naturalnego jest bez wątpienia stan zamożności danego społeczeństwa.*:

- składnik *czynnikiem* pełni funkcję podmiotu, składnik *stan* – funkcję orzeczenia imiennego, a składnik *społeczeństwa* – funkcję dopełnienia;
- składnik *czynnikiem* pełni funkcję podmiotu, składnik *jest* – funkcję orzeczenia słownego, a składnik *społeczeństwa* – funkcję dopełnienia;
- składnik *czynnikiem* pełni funkcję orzecznika, składnik *stan* – funkcję podmiotu, a składnik *społeczeństwa* – funkcję przydawki;
- składnik *stan* pełni funkcję podmiotu, składnik *jest* – funkcję orzeczenia słownego, a składnik *społeczeństwa* – funkcję przydawki.

Zadanie 2. W zdaniu *Czynnikiem mającym bezpośredni wpływ na wskaźnik przyrostu naturalnego jest bez wątpienia stan zamożności danego społeczeństwa.* wyrażenie *bez wątpienia*:

- jest składnikiem tego zdania i pełni w nim funkcję okolicznika sposobu;
- jest składnikiem tego zdania i pełni w nim funkcję okolicznika akcesoryjnego;

- c) nie jest składnikiem zdania i pełni w nim funkcję dodatkowego wyznacznika intelektualnego;
 d) nie jest składnikiem zdania i pełni w nim funkcję dodatkowego wyznacznika nawiązującego.

Zadanie 3. W zdaniu *Czynnikiem mającym bezpośredni wpływ na wskaźnik przyrostu naturalnego jest bez wątpienia stan zamożności danego społeczeństwa*. wyrażenie *społeczeństwa* wchodzi w relacje składniowe:

- a) z wyrażeniami *zamożności i danego*;
 b) z wyrażeniami *stan, zamożności i danego*;
 c) z wyrażeniami *bez wątpienia, stan, zamożności i danego*;
 d) wyłącznie z wyrażeniem *danego*.

Zadanie 4. Proszę przeanalizować poniższe wypowiedzenie, tzn.: a) wyodrębnić wypowiedzenia składowe i ponumerować je; b) narysować wykres; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) wskazać po jednej parze wypowiedzeń połączonych za pomocą spójnika i zaimka względnego.

Kto czyniłby to przez całe życie,
 Co sam tylko dla siebie uchwałił,
 Nie dopiąłby on nic należycie,
 Lecz gryzłby się, jak Neron, i szalał.

Zadanie 5. Proszę podać przykład kategorii syntaktycznie zależnej determinującej.

Zadanie 6. W wykropkowane miejsca proszę wpisać brakujące elementy, tzn. odpowiednie formy wyrazowe (tak, by tworzyły one sensowną całość z podanymi wyrazami) lub informacje o akomodowanych kategoriach gramatycznych oraz ich wartościach.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego; w nawiasie zawarta jest informacja o akomodowanych kategoriach i ich wartościach.

sześciorgiem	(_____)	kurcząt
okulary →	(D.)	(_____)
wydaje się →	(M., lp., r. n.)	(_____)
(_____)	(B., lmn., r. m1)	(_____)

Zadanie 7. W poniższym zdaniu proszę podkreślić nadrzędniki fraz konotowanych przez główny predykat.

Wieczorami babunia opowiadała wpatrzonym w nią wnuczętom cudowne historie, dzięki którym łatwiej było zmierzyć się z ciemnościami nocy.

Zadanie 8. Proszę podać schemat konotacyjny, który realizuje zdanie: *Kto przestawił mój fotel?*

Zadanie 9. Proszę wyjaśnić, dlaczego zdanie: *Złość przeprosiła lufcikowi za nieuważę.*, jest anomalne.

ZESTAW 25.

Zadanie 1. W zdaniu *W czasie egzaminu polecono nam napisać z pamięci wskazany fragment utworu lirycznego czy raczej liryczno-epickiego pewnego polskiego poety doby renesansu.*:

- składnik *napisać* pełni funkcję dopełnienia, składnik *renesansu* – również funkcję dopełnienia, a składnik z *pamięci* – funkcję okolicznika;
- składnik *napisać* pełni funkcję dopełnienia, składnik z *pamięci* – funkcję okolicznika, a składnik *renesansu* – funkcję przydawki;
- składnik *napisać* jest częścią orzeczenia złożonego, składnik z *pamięci* pełni funkcję dopełnienia, a składnik *renesansu* – funkcję przydawki;
- składnik *napisać* jest częścią orzeczenia złożonego, składnik z *pamięci* pełni funkcję okolicznika, a składnik *renesansu* – funkcję dopełnienia.

Zadanie 2. W zdaniu *W czasie egzaminu polecono nam napisać z pamięci wskazany fragment utworu lirycznego czy raczej liryczno-epickiego pewnego polskiego poety doby renesansu.* wyrażenia: *lirycznego* i *epicko-lirycznego*:

- tworzą szereg łączny i są powiązane partykułą;
- tworzą szereg łączny i są powiązane spójnikiem;
- tworzą szereg rozłączny i są powiązane partykułą;
- tworzą szereg rozłączny i są powiązane spójnikiem.

Zadanie 3. W zdaniu *W czasie egzaminu polecono nam napisać z pamięci wskazany fragment utworu lirycznego czy raczej liryczno-epickiego pewnego polskiego poety doby renesansu.* człon *napisać*:

- jest podrzędny względem członu *polecono* i nadrzędny względem członu *nam*;
- jest podrzędny względem członu *polecono* i nadrzędny względem członu *fragment*;
- jest nadrzędny względem członu *polecono* i podrzędny względem członu *fragment*;

d) jest podrzędny względem członu *polecono* i nadrzędny względem członu *utworu*.

Zadanie 4. Proszę przeanalizować poniższe wypowiedzenie, tzn.: a) wyodrębnić wypowiedzenia składowe i ponumerować je; b) narysować wykres; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) wskazać po jednej parze wypowiedzeń połączonych za pomocą spójnika i zaimka względnego.

Kto chce malować świat w barwnej postaci,
Niechaj nie patrzy nigdy prosto w słońce,
Bo pamięć rzeczy, które widział, straci,
Łzy tylko w oczach zostaną piękące.

Zadanie 5. Proszę podać przykład kategorii gramatycznej syntaktycznie niezależnej determinującej.

Zadanie 6. W wykropkowane miejsca proszę wpisać brakujące elementy, tzn. odpowiednie formy wyrazowe (tak, by tworzyły one sensowną całość z podanymi wyrazami) lub informacje o akomodowanych kategoriach gramatycznych oraz ich wartościach.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego, w nawiasie zawarta jest informacja o akomodowanych kategoriach i ich wartościach.

czworgiem	(_____)	dzieci
(_____) →	(Msc.)	domu
(_____)	(C.)	← wydaje się
(_____) →	(bezokolicznik)	(_____)

Zadanie 7. W poniższym zdaniu proszę podkreślić nadrzędniki fraz konotowanych przez główny predykat.

Mój ukochany brat, na którego zawsze mogę liczyć, obiecał mi w razie czego swą pomoc w tym ważnym przedsięwzięciu.

Zadanie 8. Proszę podać schemat konotacyjny, który realizuje zdanie: *Wracaj szybko!*

Zadanie 9. Proszę wyjaśnić, dlaczego zdanie: *Dynamika obiecała kością nieszczęście,* jest anomalne.

ZESTAW 26.

Zadanie 1. W zdaniu *Dziewczynka z czarnymi lokami machała prawdopodobnie jakąś podniesioną wysoko kitką podobną do pęku piór.*:

- a) jest 1 przydawka i 2 dopełnienia;
- b) jest 5 przydawek i 4 dopełnienia;
- c) jest 8 przydawek i 2 dopełnienia;
- d) jest 6 przydawek i 2 dopełnienia.

Zadanie 2. W zdaniu *Dziewczynka z czarnymi lokami machała prawdopodobnie jakąś podniesioną wysoko kitką podobną do pęku piór.* wyraz *podobną* wchodzi w relacje syntaktyczne:

- a) z wyrazami *jakąś, podniesioną, kitką*;
- b) z wyrazami *pęku i piór*;
- c) z wyrazami *jakąś, podniesioną, kitką, piór* i wyrażeniem *do pęku*;
- d) z wyrazami *kitką* i wyrażeniem *do pęku*.

Zadanie 3. W zdaniu *Dziewczynka z czarnymi lokami machała prawdopodobnie jakąś podniesioną wysoko kitką podobną do pęku piór.* słowo *prawdopodobnie*:

- a) jest składnikiem tego zdania i pełni w nim funkcję okolicznika sposobu;
- b) jest składnikiem tego zdania i pełni w nim funkcję okolicznika akcesoryjnego;
- c) nie jest składnikiem zdania i pełni w nim funkcję dodatkowego wyznacznika intelektualnego;
- d) nie jest składnikiem zdania i pełni w nim funkcję dodatkowego wyznacznika nawiązującego.

Zadanie 4. Proszę przeanalizować poniższe wypowiedzenie, tzn.: a) wyodrębnić wypowiedzenia składowe i ponumerować je; b) narysować wykres; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) wskazać po jednej parze wypowiedzeń połączonych spójnikowo i za pomocą zaimka względnego.

Tadeusz, chociaż liczył lat blisko dwadzieście
I od dzieciństwa mieszkał w Wilnie, wielkim mieście –
Miał za dozorcę księdza, który go pilnował
I w dawnej surowości prawidłał wychował.

Zadanie 5. Proszę podać przykład kategorii gramatycznej fleksyjnej oraz część mowy, której kategoria ta przysługuje.

Zadanie 6. W wy kropkowane miejsca proszę wpisać brakujące informacje o akomodowanych kategoriach gramatycznych oraz ich wartościach.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego.

siedmioro	(_____)	kacząt
dusza →	(_____)	śpiewa
bladym	(_____)	← czołem
należało →	(_____)	zadbać
pod →	(_____)	dywan
zaczął →	(_____)	pisać

Zadanie 7. W poniższym zdaniu proszę podkreślić nadrzędniki fraz konotowanych przez główny predykat.

W drugiej połowie XIX wieku wysadzony z siodła pradziadek pisarza przeniósł się z północnego Mazowsza do obiecującej lepsze życie Warszawy.

Zadanie 8. Proszę podać schemat konotacyjny, który realizuje zdanie: *Pomóżcie mu!*

ZESTAW 27.

Zadanie 1. W zdaniu *Na antropologicznie pojmowaną kulturę przeciwstawioną naturze składa się oczywiście ogół materialnych i duchowych wytworów człowieka.*:

- słowo *ogół* pełni funkcję podmiotu, a słowa *naturze* i *człowieka* – funkcję dopełnień;
- słowo *ogół* pełni funkcję podmiotu, słowo *naturze* – funkcję dopełnienia, a słowo *człowieka* – funkcję przydawki;
- nie ma podmiotu; słowo *naturze* pełni funkcję dopełnienia, a słowo *człowieka* – funkcję przydawki;
- nie ma podmiotu, a słowa *naturze* i *człowieka* pełnią funkcję dopełnień.

Zadanie 2. W zdaniu *Na antropologicznie pojmowaną kulturę przeciwstawioną naturze składa się oczywiście ogół materialnych i duchowych wytworów człowieka.*:

- wyrażenia *materialnych* i *duchowych* tworzą szereg łączny, a wyrażenie *ogół* jest względem nich podrzędne;
- wyrażenia *materialnych* i *duchowych* tworzą szereg rozłączny, a wyrażenie *ogół* jest względem nich nadrzędne;
- wyrażenia *materialnych* i *duchowych* tworzą szereg łączny, a wyrażenie *ogół* jest względem nich nadrzędne;
- wyrażenia *materialnych* i *duchowych* tworzą szereg rozłączny, a wyrażenie *ogół* jest względem nich podrzędne.

Zadanie 3. W zdaniu *Na antropologicznie pojmowaną kulturę przeciwstawną naturze składa się oczywiście ogół materialnych i duchowych wytworów człowieka.* słowo *oczywiście*:

- jest składnikiem tego zdania i pełni w nim funkcję okolicznika sposobu;
- jest składnikiem tego zdania i pełni w nim funkcję okolicznika akcesoryjnego;
- nie jest składnikiem zdania i pełni w nim funkcję dodatkowego wyznacznika intelektualnego;
- nie jest składnikiem zdania i pełni w nim funkcję dodatkowego wyznacznika nawiązującego.

Zadanie 4. Proszę przeanalizować poniższe wypowiedzenie, tzn.: a) wyodrębnić wypowiedzenia składowe i ponumerować je; b) narysować wykres; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) wskazać po jednej parze wypowiedzeń połączonych spójnikowo i za pomocą zaimka względnego.

Zosia, kiedy ujrzała zwierciadło przed sobą
 Poczuła się od razu salonu ozdobą,
 Bo znała towarzystwa gust i spodziewania,
 Więc te jawne zachwyty i głośne cmokania
 Już na długo przed bale w marzeniach słyszała,
 Drżąc z niecierpliwości i ze strachu cała.

Zadanie 5. Proszę podać przykład kategorii gramatycznej klasyfikującej oraz część mowy, której kategoria ta przysługuje.

Zadanie 6. W wy kropkowane miejsca proszę wpisać brakujące informacje o akomodowanych kategoriach gramatycznych oraz ich wartościach.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego.

sprawnym	(_____)	← informatykom
czworo	(_____)	← kacząt
warto →	(_____)	zapamiętać
czegoś	(_____)	← brakuje
my	(_____)	← milczymy
przestaje →	(_____)	rozumieć

Zadanie 7. W poniższym zdaniu proszę podkreślić nadrzędniki fraz konotowanych przez główny predykat.

Zatroskani przyjaciele nie pomogli udręczonemu poecie w pokonaniu tego straszliwego, wyniszczającego ciała i ducha nałogu.

Zadanie 8. Proszę podać schemat konotacyjny, który realizuje zdanie: *Gdzie teraz mieszkaś?*

ZESTAW 28.

Zadanie 1. W zdaniu *Bohater kilku kampanii wielkiej wojny niechętnie wracał pamięcią do tamtych dni.* wyraz *wojny* wchodzi w relacje syntaktyczne:

- z wyrazami *niechętnie*, *do* i *wracał*;
- z wyrazami *wielkiej*, *kampanii* i *kilku*;
- z wyrazami *kilku* i *kampanii*;
- z wyrazami *wielkiej* i *kampanii*.

Zadanie 2. Proszę przeanalizować poniższe wypowiedzenie, tzn.: a) wyodrębnić wypowiedzenia składowe i ponumerować je; b) narysować wykres; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) podkreślić i zaklasyfikować wskaźniki zespolenia do odpowiedniej części mowy.

Choć znałem ich gest, nie mogłem się nadziwić, skąd wzięli pieniądze na dom tak duży, że chcąc go obejść, trzeba się było zdrowo nachodzić.

Zadanie 3. W wykropkowanych miejscach proszę zapisać brakujące informacje o akomodowanych kategoriach gramatycznych oraz ich wartościach.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego.

dwojga	→	(_____)	imion
bije	→	(_____)	siódma
bije		(_____)	← północ
zeszłego		(_____)	← roku
warto	→	(_____)	zaczekać

Zadanie 4. W poniższym zdaniu proszę podkreślić nadrzędniki fraz konotowanych przez główny predykat.

Marysia nie zazdrości mu nawet tego, że co roku lata na Malediwy.

ZESTAW 29.

Zadanie 1. W zdaniu *Wpatrywała się w róg ściany wytrzeszczonymi z przerażenia oczyma*. wyraz *oczyma* wchodzi w relacje syntaktyczne z wyrazami lub wyrażeniami:

- wpatrywała się, wytrzeszczonymi i z przerażenia;*
- w róg i z przerażenia;*
- wpatrywała się i wytrzeszczonymi;*
- z przerażenia, wpatrywała się i w róg.*

Zadanie 2. Proszę przeanalizować poniższe wypowiedzenie, tzn.: a) wyodrębnić wypowiedzenia składowe i ponumerować je; b) narysować wykres; c) określić typy wypowiedzeń składowych; d) podkreślić i zaklasyfikować wskaźniki zespolenia do odpowiedniej części mowy.

Zostałem na miejscu, bo gdybym nawet próbował, nie udałoby mi się ukryć tak, żeby nie wytropił mnie pies, którego patrol miał ze sobą.

Zadanie 3. W wykropkowanych miejscach proszę zapisać brakujące informacje o akomodowanych kategoriach gramatycznych oraz ich wartościach.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego.

bez →	(_____)	pojęcia
wypada →	(_____)	przeprosić
ciemną	(_____)	← nocą
kra	(_____)	← ruszyła
kra →	(_____)	ruszyła

Zadanie 4. W poniższym zdaniu proszę podkreślić nadrzędniki fraz konotowanych przez główny predykat.

Na szczęście ktoś poprosił go, żeby na nas poczekał.

ZESTAW 30.

Zadanie 1. Proszę przeanalizować poniższe wypowiedzenie metodą Z. Klemensiewicza, tzn. podzielić je na zdania składowe (lub ich równoważniki), ponumerować, narysować wykres i nazwać typy zdań składowych (lub ich równoważników).

Znalazłszy się w budynku, w którym mieścił się jakiś instytut naukowy, chciała od razu wyjść, ale chociaż szukała długo drzwi, nigdzie nie mogła ich zobaczyć.

Zadanie 2. Proszę zaznaczyć strzałkami i opisać związki akomodacyjne w poniższym zdaniu, a następnie wybrać poprawną odpowiedź na każde z 3 pytań (zob. zadania 3-5 w tym zestawie), dotyczących jego budowy składniowej.

Jaś próbuje pływać bez deski.

Zadanie 3. Jaka funkcję składniową pełni w tym zdaniu wyraz *pływać*?

- a) orzecznika
- b) przydawki
- c) dopełnienia
- d) okolicznika akcesoryjnego

Zadanie 4. Jaki związek składniowy (w ujęciu Z. Klemensiewicza) łączy człony frazy *bez deski*?

- a) zgody
- b) przynależności
- c) rządu
- d) żaden

Zadanie 5. Jak można zapisać schemat zdaniowy tego wypowiedzenia?

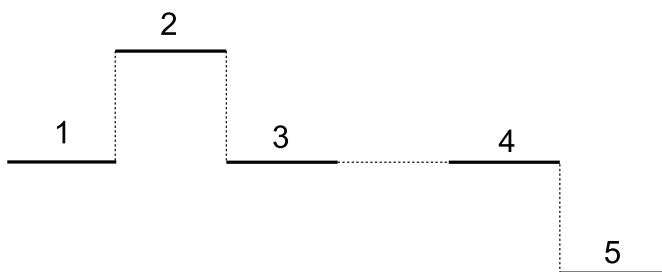
- a) N_1 — V — Praep N_2
- b) N_1 — V — Inf
- c) N_1 — V — Inf
- Praep N_2
- d) N_1 — V

ZESTAW 31.

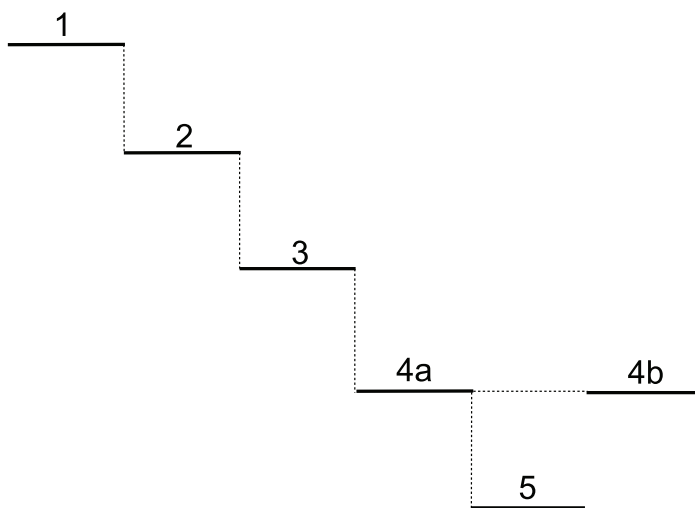
Zadanie 1. Proszę wskazać wykres, który odpowiada poniższemu zdaniu. Proszę nazwać typy zdań składowych, wypisać i określić wskaźniki zespolenia:

Jeżeli porównamy ten związek do związku Anglii ze Szkocją, to zrozumiemy, że oznaczał on dla litewskich Szkotów powolne zamieranie ich języka, i patrioci, których gestykulację pamiętam, najczęściej nie znali już mowy swoich pradziadów.

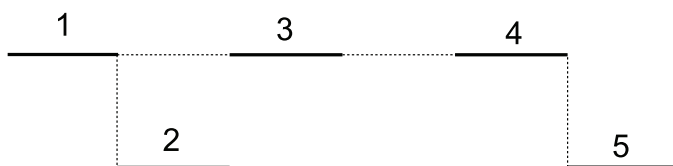
a)

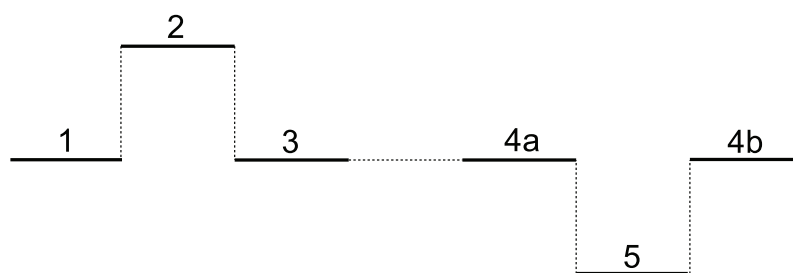
b)

c)

d)

Zadanie 2. Proszę poprawić podany niżej opis akomodacji, tzn. dodać brakujące zależności, skreślić zbędne i skorygować błędne opisy.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego.

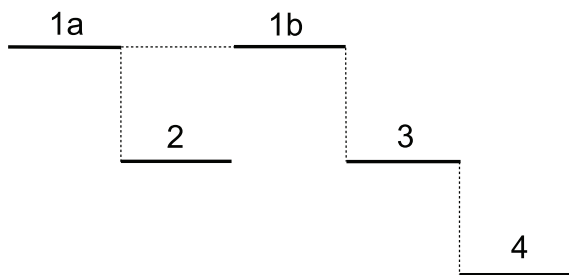
W otoczeniu, w którym roslam, „problem unii” był często tematem rozmów.

W	→	(C.)	otoczeniu
w	→	(Msc.)	którym
problem	→	(D., lp.)	unii
tematem	→	(D., lmn.)	rozmów
był	→	(N., lp., r.m.)	tematem
problem		(_____)	← był

Zadanie 3. Proszę podać schemat składniowy nadrzędnego predykatu ze zdania głównego:

Chociaż myślisz inaczej, wcale ci nie zazdroszczę.

Zadanie 4. Proszę ułożyć zdanie, które pasuje do podanego wykresu:

- (1) - wypowiedzenie nadrzędne,
 (2) -wypowiedzenie podrzędne wobec (1), podmiotowe,
 (3) -wypowiedzenie podrzędne wobec (1), okolicznikowe przyczynowe,
 (4) -wypowiedzenie podrzędne wobec (3), dopełnieniowe.

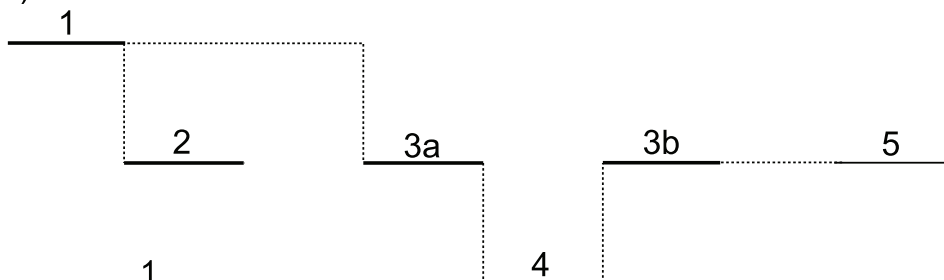
ZESTAW 32.

Zadanie 1. Proszę wskazać wykres, który odpowiada poniższemu zdaniu. Proszę nazwać typy zdań składowych, wypisać i określić wskaźniki zespolenia:

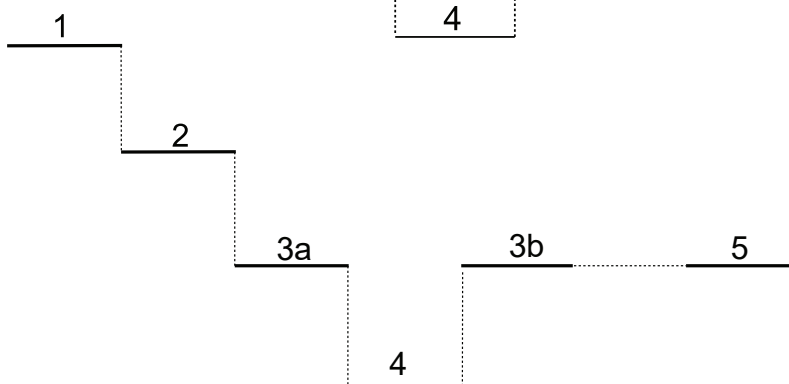
Wszystkie moje sympatie zwracały się ku „szlachetnym dzikusom”, którzy bronili swojej

wolności, bo tam, gdzie Zakon Krzyżacki odnosił zwycięstwo, budował swoje zamki i zamieniał ludność w pracujących na jego korzyść niewolnych.

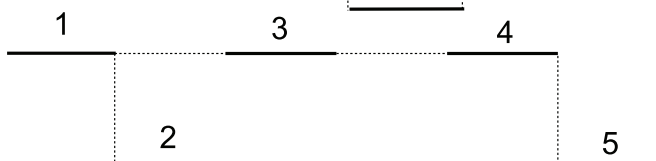
a)

b)

c)

Zadanie 2. Proszę poprawić podany niżej opis akomodacji, tzn. dodać brakujące zależności, skreślić zbędne i skorygować błędne opisy.

Uwaga: strzałki skierowane są od wyrazu akomodującego do akomodowanego.

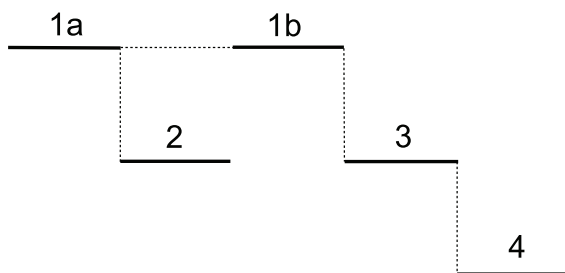
Moje okolice nigdy nie wydały postaci, która by zmieniła losy świata.

Moje	(M., lmn.)	← okolice
okolice →	(3. os., lmn.)	nie wydały
okolice	(_____)	← nie wydały
nie wydały →	(D., lp.)	postaci
która	(M.)	← by zmieniła
by zmieniła →	(M., lmn.)	losy
losy →	(D.)	świata

Zadanie 3. Proszę podać schemat składniowy nadrzędnego predykatu ze zdania głównego.

Choć dawno obiecali, to jeszcze nie dali podwyżki.

Zadanie 4. Proszę ułożyć zdanie, które pasuje do podanego wykresu:

- (1) - wypowiedzenie nadrzędne,
- (2) - wypowiedzenie podrzędne wobec (1), dopełnieniowe,
- (3) - wypowiedzenie podrzędne wobec (1), okolicznikowe warunkowe,
- (4) - wypowiedzenie podrzędne wobec (3), dopełnieniowe.

ZESTAW 33.

Zadanie 1. Proszę przeanalizować wypowiedzenie złożone metodą Klemensiewiczza, nazwać wypowiedzenia składowe, narysować schemat, podkreślić wskaźniki zespolenia.

Gdybyś zdążył przyjechać tam, gdzie powinieś, nie musiałbyś się martwić, kto to zrobi za ciebie ani co będzie dalej.

Zadanie 2. Proszę opisać zależności akomodacyjne w zdaniu *Jan był pewien wygranej*.

Zadanie 3. Jaki schemat konotacyjny reprezentuje zdanie z zadania 2.?

ZESTAW 34.

Zadanie 1. Proszę przeanalizować wypowiedzenie złożone metodą Klemensiewiczza, nazwać wypowiedzenia składowe, narysować schemat, podkreślić wskaźniki zespolenia.

Kiedy przyjdzie, dowiemy się, kto wygrał konkurs i dostanie to, czego wszyscy będą mu zazdrościć.

Zadanie 2. Proszę opisać zależności akomodacyjne w zdaniu *Liczę na siebie samego*.

Zadanie 3. Jaki schemat konotacyjny reprezentuje zdanie z zadania 2.?

ZESTAW 35.

Zadanie 1. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych.

Ludziom, zdumionym i przerażonym, nie mieściło się w głowie, że gdy wojna się skończy, życie ich będzie jeszcze trudniejsze, bo wytrąci ich z równowagi koniec tego świata, do którego przywykli, a ponadto będą musieli znosić stałą obecność okupantów.

Zadanie 2. Proszę przeczytać poniższe zdanie i wykonać polecenia.

Nasz cioteczny brat zamieszkał u babci ze strony ojca.

- Proszę wypisać ze zdania przydawki.
- Proszę napisać, jaką funkcję składniową pełni podkreślony składnik.
- Proszę wypisać ze zdania: związek rządu i związek przynależności.

Zadanie 3. Proszę podkreślić czasownik trójmiejskowy, a następnie ułożyć zdanie, w którym zrealizowane są wszystkie jego pozycje argumentowe i jedna pozycja niekonotowana.

rzecz, rozkliwiać się, przenosić, dawać, świtać, położyć się

Zadanie 4. Proszę zaznaczyć strzałką zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu i opisać każdą strzałkę.

Troje dzieci nie umiało jeszcze wykonać zadania.

ZESTAW 36.

Zadanie 1. Podane wypowiedzenie złożone proszę przeanalizować pod względem składniowym, to znaczy: a) wyodrębnić i ponumerować zdania składowe; b) sporządzić wykres zależności między nimi; c) określić typy wypowiedzeń składowych.

Wszystkim nam wydawało się, że choć w tamtym roku wojna skończyła się wreszcie, życie, już i przedtem niepewne, stało się jeszcze trudniejsze, bo dawni niewolnicy zdali sobie sprawę z tego, że mają za sobą armię, i zaczęli dopuszczać się rozbojów.

Zadanie 2. Proszę przeczytać poniższe zdanie i wykonać polecenia.

Nasz trzeci wyjazd na kurs językowy został dobrze zorganizowany.

- a) Proszę wypisać ze zdania przydawki.
- b) Proszę wypisać ze zdania podmiot i orzeczenie.
- c) Proszę wypisać ze zdania: związek zgody i związek przynależności.

Zadanie 3. Proszę podkreślić czasownik trójmiejskowy, a następnie ułożyć zdanie, w którym zrealizowane są wszystkie jego pozycje argumentowe i jedna pozycja niekonotowana.

delektować się, zmierzchać się, wręczać, czytać, gratulować, żądać

Zadanie 4. Proszę zaznaczyć strzałką zależności akomodacyjne w poniższym zdaniu i opisać każdą strzałkę.

Wielu ludzi nie chciało nawet słuchać audycji.

5. ODPOWIEDZI DO ZADAŃ

1. Fonetyka i fonologia

Uwagi ogólne:

- a) W zapisie fonetycznym korzystamy z **alfabetu sławistycznego**.
- b) Jeśli w poleceniu nie podano, który z regionalnych wariantów wymowy należy zastosować, **zapis odzwierciedla tzw. wymowę warszawską**.
- c) Nie zaznaczamy **nazalizacji samogłosek** występujących przed spółgłoskami nosowymi ani podwyższenia artykulacji samogłosek (jak to proponują w swoim podręczniku J. Tambor i D. Ostaszewska (2000: 53 i nast.)).
- d) Uwzględniamy najważniejsze **warianty** wymowy, np. synchroniczną lub asynchroniczną realizację miękkości spółgłosek wargowych, wymowę zbitek spółgłoskowych z uproszczeniami. Bierzymy pod uwagę wymowę zgodną z normą wzorcową lub normą potoczną.
- e) Nie zaznaczono wszystkich możliwych **fakultatywnych upodobnień** pod względem miękkości.
- f) W zadaniach z zakresu fonologii dla przejrzystości odpowiedzi korzystamy z **opisu B. Klebanowskiej** (2007)². Mamy na uwadze fakt, że różne opisy polszczyzny postulują różne inwentarze fonemów oraz zestawy cech dystynktywnych różniące się tak ilościowo, jak i jakościowo. W naszym stosunkowo niewielkim opracowaniu nie jesteśmy w stanie przedstawić wszystkich możliwych interpretacji. Zainteresowanym problemem studentom rekomendujemy poszerzoną literaturę przedmiotu, obejmującą m.in. następujące pozycje:

- DUKIEWICZ L., SAWICKA I., *Fonetyka i fonologia*. Kraków 1995.
- LASKOWSKI R., *System fonologiczny języka polskiego*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*, pod red. St. Urbańczyka i M. Kucali. Wyd. 3. Wrocław 1999.
- OSTASZEWSKA D., TAMBOR J., *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*. Warszawa 2000.
- STIEBER Z., *Historyczna i współczesna fonologia języka polskiego*. Warszawa 1966.
- STRUTYŃSKI J., *Zarys fonetyki i fonologii języka polskiego*. Kraków 1987.
- SZPYRA-KOZŁOWSKA J., *Wprowadzenie do współczesnej fonologii*. Lublin 2002.
- WIERZCHOWSKA B., *Fonetyka i fonologia języka polskiego*. Wrocław 1980.
- WIŚNIEWSKI M., *Zarys fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego*. Toruń 1998.

² Głównym mankamentem tego ujęcia wydaje się często naddatkowe postulowanie przez Autorkę dla wielu fonemów cechy *+nosowość / -nosowość*. Skutkuje to niekiedy niemożnością zaproponowania pary wyrazów, w których porównywane segmenty fonetyczne różnią się wyłącznie jedną cechą. Często różnicy w zakresie nosowości towarzyszy np. różnica w zakresie sposobu i/lub miejsca artykulacji.

Zestaw 1.

1. [k'edy spojżauem v duu | iak ok'em seŋnoŋz v'izauem nekojŋčonce se šereg'i | pšynošoŋ fšys(t)ko | čym' ix tšosy (čšosy) rozpožonžauy]
2. c)
3. b). Głoska [c] reprezentuje fonem /c/ z cechą przedniojęzykowo-zębowość, głoska [č] – fonem /č/ z cechą prepalatalność.
- 4.

ZAPIS FONE- TYCZNY	OPIS UPODOBNIENIA	INTERPRETACJA FONOLOGICZNA
[mɯoćsi]	Upodobnienie śródwyrazowe ³ wsteczne pod względem miejsca artykulacji i stopnia zbliżenia narządów mowy ⁴ . Zamiast głoski przedniojęzykowo-zębowej zwartej (tj. zamiast [t] w realizacji [mɯoćsi] lub jej ząbówego wariantu [mɯoćśi]) przed środkowojęzykową prepalatalną szczelinową [š] realizowana jest głoska środkowojęzykowa prepalatalna zwarto-szczelinowa [č] ⁵ .	Alternatywna jednokierunkowa neutralizacja opozycji zwartości do zwarto-szczelinowości na rzecz członu zwarto-szczelinowego oraz opozycji przedniojęzykowości do środkowojęzykowości na rzecz członu środkowojęzykowego.

Zestaw 2.

1. [stšemp'iu (ščšemp'iu) sob'(i)e ieŋzyk | oferuŋon do tšex taišyx pouoŋčėn z aŋgl'ioŋ]
2. Pierwsza głoska w wyrazie *tańszych* to [t] – podstawowy wariant fonemu /t/. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +przedniojęzykowość (*tok – kok*; przedniojęzykowość w opozycji do tylnojęzykowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*tam – sam*; zwartowybuchowość w opozycji do szczelinowości); 3) –dźwięczność (*tata – data*); 4) –nosowość (*tam – nam*).
- 3.

ZAPIS ORTOGRAFICZNY I FONETYCZNY	OPIS UPODOBNIENIA	INTERPRETACJA FONOLOGICZNA
<i>odzewu</i> [o3zevu]	Upodobnienie śródwyrazowe wsteczne pod względem stopnia zbliżenia narządów mowy. Zamiast głoski zwartej (tj. zamiast [d] w realizacji [odzewu]) przed szczelinową [z] realizowana jest głoska zwarto-szczelinowa [ʒ].	Alternatywna jednokierunkowa neutralizacja opozycji zwartości do zwarto-szczelinowości na rzecz członu zwarto-szczelinowego.

³ Inny termin: upodobnienie wewnątrzwyrazowe.

⁴ Inny termin: sposób artykulacji.

⁵ Zgodnie z niektórymi opisami upodobnień w tej realizacji fonetycznej dostrzegać można także upodobnienie pod względem dźwięczności (ubezdźwięcznienie). Inni autorzy widzieliby tu raczej przykład rozbieżności między pisownią a wymową niż zjawisko upodobnienia żywego. Szerzej na ten temat: Tambor – Ostaszewska (2000: 85 i nast.).

4. b)

Zestaw 3.

1. [los najukoxaĩšyγ braći gnemb'iu mńe čeũsto počas (po•čas) podruży poćoŋ'g'em]
2. Pierwsza głoska w wyrazie *podróży* to [p] – podstawowy wariant fonemu /p/. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +wargowość (*pole – kole*; wargowość w opozycji do tylnojęzykowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*pal– fal*; zwartowybuchowość w opozycji do szczelinowości); 3) –dźwięczność (*pat – bat*); 4) –nosowość (*para – mara*).
- 3.

ZAPIS ORTOGRAFICZNY I FONETYCZNY	OPIS UPODOBNIENIA	INTERPRETACJA FONOLOGICZNA
<i>ciotce</i> [ćo•ce]	Upodobnienie śródwyrazowe wsteczne pod względem stopnia zbliżenia narządów mowy. Zamiast głoski zwartej (tj. zamiast [t] w realizacji [ćotce]) przed zwarto-szczelinową [c] realizowana jest – w postaci geminaty – głoska zwarto-szczelinowa [c].	Alternatywna jednokierunkowa neutralizacja opozycji zwartości do zwarto-szczelinowości na rzecz członu zwarto-szczelinowego.

4. b)

Zestaw 4.

1. [ćeũšk'i byũ loz v̘učęngu •f średńov'(i)ećnyγ groźiskax]
2. Czwarta głoska w czwartym wyrazie zapisanego przez nas zdania to [č]. Cechy artykulacyjne głoski są następujące: 1) zwarto-szczelinowa; 2) przedniojęzykowo-dziąsłowa; 3) bezdźwięczna; 4) twarda; 5) ustna. Głoska ta reprezentuje fonem /č/. Do wariantów tego fonemu zaliczymy: [č] jako wariant podstawowy, [č'] jako wariant pozycyjny.
W parze wyrazów *czemu – dzemu* widzimy, że cechą dystynktywną /č/ jest –dźwięczność (brak dźwięczności). Para *tuczq – tuszq* pokazuje przysługującą /č/ cechę +zwarto-szczelinowość w opozycji do szczelinowości. Z kolei para *Czech – cech* dowodzi, że dystynktywna dla /č/ jest cecha +(przedniojęzykowo)dziąsłowość w opozycji do (przedniojęzykowo)zębowości.
- 3.

Opis upodobnienia będzie w tym przypadku zależał od tego, jaką realizację fonetyczną podanego wyrażenia weźmiemy pod uwagę. Rozpatrzmy dwie możliwości.

1) [m'id zaũożyćelsk'i]

Upodobnienie międzywyrazowe wsteczne pod względem dźwięczności: pod wpływem dźwięcznej głoski [z] realizowana jest w wygłosie pierwszego wyrazu dźwięczna głoska [d]. Interpretacja fonologiczna: dwukierunkowa wykluczająca neutralizacja opozycji dźwięczności na rzecz członu dźwięcznego.

2) [m'iz_zzauożyćelsk'i]

Upodobnienie międzywyrazowe wsteczne pod względem dźwięczności i stopnia zbliżenia narządów mowy: pod wpływem dźwięcznej szczelinowej głoski [z] realizowana jest w wygłosie pierwszego wyrazu dźwięczna zwarto-szczelinowa głoska [ʒ]. Interpretacja fonologiczna: dwukierunkowa wykluczająca neutralizacja opozycji dźwięczności na rzecz członu dźwięcznego oraz alternatywna, jednokierunkowa neutralizacja opozycji zwartości do zwarto-szczelinowości na korzyść członu zwarto-szczelinowego.

Zestaw 5.

1. [čarny stoz_vveŋgla p'(i)enčšy (p'(i)enčšy) še(ũ) aš po_oday domu soššada (soššada)]

2. Ostatnia głoska w szóstym wyrazie zapisanego przez nas zdania to [š]. Cechy artykulacyjne głoski są następujące: 1) szczelinowa; 2) przedniojęzykowo-dziąsłowa; 3) bezdźwięczna; 4) twarda; 5) ustna. Głoska ta reprezentuje fonem /š/. Do wariantów tego fonemu zaliczymy: [š] jako wariant podstawowy, [š'] jako wariant pozycyjny. W parze wyrazów *rusza – róža* widzimy, że cechą dystynktywną /š/ jest brak dźwięczności (-dźwięczność). Para *tuszq – tuczq* pokazuje przysługującą /š/ cechę +szczelinowość w opozycji do zwarto-szczelinowości.

Z kolei para *szok – sok* dowodzi, że dystynktywna dla /š/ jest cecha +(przedniojęzykowo-)dziąsłowość w opozycji do (przedniojęzykowo-)zębowości.

3.

Opis upodobnienia będzie w tym przypadku zależał od tego, jaką realizację fonetyczną podanego wyrażenia weźmiemy pod uwagę. Rozpatrzmy dwie możliwości.

1) [spot_ospodu]

Upodobnienie międzywyrazowe wsteczne pod względem dźwięczności: pod wpływem bezdźwięcznej głoski [s] realizowana jest w wygłosie pierwszego wyrazu bezdźwięczna głoska [t]. Interpretacja fonologiczna: dwukierunkowa wykluczająca neutralizacja opozycji dźwięczności na rzecz członu bezdźwięcznego.

2) [spoc_ospodu]

Upodobnienie międzywyrazowe wsteczne pod względem dźwięczności i stopnia zbliżenia narządów mowy: pod wpływem bezdźwięcznej szczelinowej głoski [s] realizowana jest w wygłosie pierwszego wyrazu bezdźwięczna zwarto-szczelinowa głoska [c]. Interpretacja fonologiczna: dwukierunkowa wykluczająca neutralizacja opozycji dźwięczności na rzecz członu bezdźwięcznego oraz alternatywna, jednokierunkowa neutralizacja opozycji zwartości do zwarto-szczelinowości na korzyść członu zwarto-szczelinowego.

Zestaw 6.

1. [poproše(ũ) ješče ž'in s_otońik'em]

2. Głoski dziąsłowe to:

[š] - szczelinowa, bezdźwięczna, przedniojęzykowo-dziąsłowa, ustna, twarda

[č] - zwarto-szczelinowa, bezdźwięczna, przedniojęzykowo-dziąsłowa, ustna, twarda

[ž'] - zwarto-szczelinowa, dźwięczna, przedniojęzykowo-dziąsłowa (ew. zadziąsłowa)

wa), ustna, zmiękczone

3. Dla fonemu/x/ dystynktywne są następujące cechy (zgodnie z ujęciem B. Klebanowskiej): 1) +szczelinowość (*chory – kory*, szczelinowość w opozycji do zwartości); 2) +tylnojęzykowość (*chmary – smary*, tylnojęzykowość w opozycji do przedniojęzykowości).

Warto pamiętać, że dla tego fonemu dźwięczność *nie jest* dystynktywna: różnica między głoskami [x] a [ɣ] we współczesnej polszczyźnie nie jest nośnikiem różnicy znaczeniowej. Do zbioru wariantów tego fonemu zaliczymy: [x, x', ɣ, ɣ'].

Zestaw 7.

1. [ma byʒ_zm'(i)ేశany | ne fsťšořśńenty(fsťšořśńenty / řščšořśńenty / řščšořśńenty)]
2. [ś] – szczelinowa, bezdźwięczna, środkowojęzykowa prepalatalna, ustna, miękka
[ʒ] – zwarto-szczelinowa, dźwięczna, środkowojęzykowa prepalatalna, ustna, miękka
[ń] – sonorna (półotwarta), środkowojęzykowa prepalatalna, dźwięczna, nosowa, miękka.

Można wybrać do opisu także półsamogłoskę ([i] lub [i]), jeśli użyto jej w zapisie fonetycznym.

3. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +przedniojęzykowość (*tok – kok*; przedniojęzykowość w opozycji do tylnojęzykowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*tam – sam*; zwartowybuchowość w opozycji do szczelinowości); 3) –dźwięczność (*tata – data*); 4) –nosowość (*tam – nam*). Do wariantów /t/ należą [t], [t'], [t].

Zestaw 8.

1. [teř (te) ćeřżarufkeř (ćeřżarufke) z_venglem vypšeř_zakrentem]
2. [ć] – zwarto-szczelinowa, bezdźwięczna, środkowojęzykowa prepalatalna, ustna, miękka
[ʒ] – zwarto-szczelinowa, dźwięczna, środkowojęzykowa prepalatalna, ustna, miękka
3. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +wargowość (*pole – kole*; wargowość w opozycji do tylnojęzykowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*pal – fal*; zwartowybuchowość w opozycji do szczelinowości); 3) –dźwięczność (*pat – bat*); 4) –nosowość (*para – mara*). Fonem ten ma dwa warianty pozycyjne: wariant podstawowy [p] oraz wariant spalatalizowany [p'].

Zestaw 9.

1. [l'inja ɔngwa kojńcy šeř (še) dop'(i)ero za_dževam'i (žževam'i)]
2. [ć] – zwarto-szczelinowa, bezdźwięczna, środkowojęzykowa prepalatalna, ustna, miękka
[ń] – sonorna (półotwarta), środkowojęzykowa prepalatalna, dźwięczna, nosowa, miękka
[ś] – szczelinowa, bezdźwięczna, środkowojęzykowa prepalatalna, ustna, miękka

Można wybrać do opisu także półsamogłoskę [i].

3. W ujęciu B. Klebanowskiej na fonem /s/ składają się następujące cechy: 1) +przedniojęzykowo-zębowość (*sok* – *szok*; (przedniojęzykowo-)zębowość w opozycji do (przedniojęzykowo-)dźwięczności); 2) +szczelinowość (*sok* – *tok*; szczelinowość w opozycji do zwarto-wybuchowości); 3) –dźwięczność (*sad* – *zad*); 4) –nosowość (*sam* – *nam*). Do wariantów /s/ należą [s] oraz [s’].

Zestaw 10.

1. [tšeba (čšeba) ješče uzupeuńiž brakujonce l’ińje v_d’iagram’(i)e]

2.

Opis upodobnienia zachodzącego w pierwszym wyrazie będzie zależał od tego, w jaki sposób wyraz ten został zapisany fonetycznie.

NUMER UPODOBNIEŃ	POSTĘPOWE CZY WSTECZNE	WEWNĄTRZYWYRAZOWE CZY MIĘDZYWYRAZOWE	POD JAKIM WZGLĘDEM
1a [tšeba]	wsteczne	wewnątrzwyrazowe	Pod względem miejsca artykulacji (przedniojęzykowo-zębowa spółgłoska [t] pod wpływem następującej po niej spółgłoski dźwięcznej [š] zostaje wtórnie udźwięczniona).
1b [čšeba]	wsteczne	wewnątrzwyrazowe	Pod względem miejsca i sposobu artykulacji (przedniojęzykowo-zębowa zwarta spółgłoska [t] pod wpływem następującej po niej spółgłoski dźwięcznej szczelinowej [š] przechodzi w spółgłoskę przedniojęzykowo-zwarczo-szczelinową).
2 [uzupeuńiž brakujonce]	wsteczne	międzywyrazowe	Pod względem dźwięczności (przed dźwięczną głoską [b] w wygłosie poprzedniego wyrazu realizowana jest dźwięczna głoska [ž]).

Uwaga: nie we wszystkich opracowaniach opisane wyżej przykłady zaliczane są do przykładów upodobnień. W podręczniku J. Tambor i D. Ostaszewskiej (2000) udźwięcznienie na granicy wyrazów, z których drugi rozpoczyna się od spółgłoski właściwej dźwięcznej (jak w opisanym powyżej przykładzie (2)), jest uznawane za obligatoryjne, zgodnie z zasadą jednorodności grup spółgłoskowych pod względem dźwięczności. Brak fakultatywności realizacji w tym kontekście przesądza zdaniem Auterek wspomnianego podręcznika, że mamy do czynienia wyłącznie z rozbieżnością między oznaczeniem literowym a wymową (zob. więcej: Tambor – Ostaszewska 2000: 85 i nast.). Z kolei w myśl przyjmowanych przez B. Klebanowską (2007) kryteriów „żywości” upodobnienia jako martwe (historyczne) potraktowalibyśmy opisane powyżej upodobnienie (1a), jako żywe natomiast upodobnienie (1b). W szkolnym opisie upodobnień można się również spotkać z traktowaniem wymowy [tšeba] jako przykładu upodobnienia postępowego pod względem dźwięczności (tj. po bezdźwięcznej głosce [t] dwuznak „rz” realizowany jest jako bezdźwięczna głoska [š] zamiast dźwięcznej [ž]) – także i tę realizację zaliczylibyśmy jednak raczej do przykładów zjawiska rozbieżności między wymową a pisownią.

3. Pierwsza głoska ostatniego wyrazu w zapisanym fonetycznie tekście to [d’]. Jest to jeden z pozycyjnych wariantów fonemu /d/. Zgodnie z ujęciem B. Klebanowskiej

temu fonemowi przysługują następujące cechy dystynktywne: 1) +przedniojęzykowość (*wada – waga*; przedniojęzykowość w opozycji do tylnojęzykowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*wada – waza*; zwarto-wybuchowość w opozycji do szczelinowości); 3) +dźwięczność (*bada – bata*); 4) –nosowość (*dam – nam*).

4. W wyrazie [żźeraŋ] w nagłosie przed głoską prepalatalną [ʒ] zachodzi neutralizacja opozycji (przedniojęzykowo-)zębowość : środkowejzykowość (prepalatalność).

Zestaw 11.

1. [v_reŋkavax marynareg_brakuje poŋŝevək (počŝevək)]

2.

Opis upodobnienia zachodzącego w ostatnim wyrazie będzie zależał od tego, w jaki sposób wyraz ten został zapisany fonetycznie.

NUMER UPODOBNIEŃ	POSTĘPOWE CZY WSTECZNE	WEWNĄTRZWYRAZOWE CZY MIĘDZYWYRAZOWE	POD JAKIM WZGLĘDEM
1a [poŋŝevək]	wsteczne	wewnątrzwyrazowe	Pod względem miejsca artykulacji (przedniojęzykowo-zębowa spółgłoska [t] pod wpływem następującej po niej spółgłoski dźwiękowej [ʒ] zostaje wtórnie udźwiękowiona).
1b [počŝevək]	wsteczne	wewnątrzwyrazowe	Pod względem miejsca i sposobu artykulacji (przedniojęzykowo-zębowa zwarta spółgłoska [t] pod wpływem następującej po niej spółgłoski dźwiękowej [ʒ] przechodzi w spółgłoskę przedniojęzykowo-dźwiękową zwarto-szczelinową).
2 [marynareg_brakuje]	wsteczne	międzywyrazowe	Pod względem dźwięczności (przed dźwięczną głoską [b] w wygłosie poprzedniego wyrazu realizowana jest dźwięczna głoska [g]).

Uwaga: nie we wszystkich opracowaniach opisane wyżej przykłady zaliczane są do przykładów upodobnień. W podręczniku J. Tambor i D. Ostaszewskiej (2000) udźwięcznienie na granicy wyrazów, z których drugi rozpoczyna się od spółgłoski właściwej dźwięcznej (jak w opisanym powyżej przykładzie (2)), jest uznawane za obligatoryjne, zgodnie z zasadą jednorodności grup spółgłoskowych pod względem dźwięczności. Brak fakultatywności realizacji w tym kontekście przesądza zdaniem Auterek wspomnianego podręcznika, że mamy do czynienia wyłącznie z rozbieżnością między oznaczeniem literowym a wymową (zob. więcej: Tambor – Ostaszewska 2000: 85 i nast.). Z kolei w myśl przyjmowanych przez B. Klebanowską (2007) kryteriów „żywości” upodobnienia jako martwe (historyczne) potraktowałibyśmy opisane powyżej upodobnienie (1a), jako żywe natomiast upodobnienie (1b). W szkolnym opisie upodobnień można się również spotkać z traktowaniem wymowy [poŋŝevək] jako przykładu upodobnienia wstecznego pod względem dźwięczności (tj. na styku morfemów, przed bezdźwięczną głoską [ʒ], litera

„d” realizowana jest bezdźwięczna głoska [t̥] zamiast dźwięcznej [d] – także i tę realizację zaliczylibyśmy jednak raczej do przykładów zjawiska rozbieżności między wymową a pisownią.

3. Pierwsza głoska czwartego wyrazu w zapisanym przez nas tekście to [b]. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +wargowość (*bok* – *kok*; wargowość w opozycji do tylnojęzykowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*bok* – *wok*; zwartowybuchowość w opozycji do szczelinowości); 3) +dźwięczność (*ból* – *pól*); 4) –nosowość (*baluj* – *maluj*).

4. W wyrazie [ʒʒiv'iu] w nagłosie przed głoską prepalatalną [ʒ] zachodzi neutralizacja opozycji (przedniojęzykowo)zębowość : środkowejęzykowość (prepalatalność).

Zestaw 12.

1. [obok ɯafk'i zaʃymaɯ (začšymaɯ) še(ũ) p'(i)onty vus_śana (vu_•śana)]

2.

Opis upodobnienia zależy od tego, jaką realizację fonetyczną frazy weźmiemy pod uwagę. Rozpatrzmy dwie możliwości:

1) [vus_śana] – przed głoską bezdźwięczną [ś] litera „z” realizowana jest w postaci bezdźwięcznej głoski [s]. Jest to upodobnienie międzywyrazowe wsteczne pod względem dźwięczności.

Uwaga: nie we wszystkich opracowaniach opisane wyżej połączenie zaliczane jest do przykładów upodobnień. W podręczniku J. Tambor i D. Ostaszewskiej (2000) ubezdźwięcznienie na granicy wyrazów, z których drugi rozpoczyna się od spółgłoski właściwej bezdźwięcznej, jest uznawane za obligatoryjne, zgodnie z zasadą jednorodności grup spółgłoskowych pod względem dźwięczności. Brak fakultatywności realizacji (tj. wymowy głoski albo dźwięcznej, albo bezdźwięcznej) w tym kontekście przesądza zdaniem Auterek wspomnianego podręcznika, że mamy do czynienia wyłącznie z rozbieżnością między oznaczeniem literowym a wymową (zob. więcej: Tambor – Ostaszewska 2000: 85 i nast.).

2) [vu_•śana] – przed głoską środkowejęzykową prepalatalną [ś] zamiast głoski zębowej realizowana jest głoska środkowejęzykowa prepalatalna (w postaci geminaty). Jest to upodobnienie międzywyrazowe wsteczne pod względem miejsca artykulacji.

Uwaga: podobnie jak w pierwszej z realizacji fonetycznych tej frazy, można dopatrywać się tutaj również upodobnienia pod względem dźwięczności.

3.

To, jaki fonem tutaj opiszemy, będzie zależało od tego, jaka głoska pojawiła się w zapisie fonetycznym. Rozpatrzmy dwie możliwości:

1) głoska [t̥] – jest wariantem pozycyjnym fonemu /t/. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +przedniojęzykowość (*tok* – *kok*;

przedniojęzykowość w opozycji do tylnojęzykowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*tam – sam*; zwartowybuchowość w opozycji do szczelinowości); 3) –dźwięczność (*tata – data*); 4) –nosowość (*tam – nam*).

2) głoska [č] – jest wariantem podstawowym fonemu /č/. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) –dźwięczność (*czemu – dżemu*); 2) +zwarto-szczelinowość (*czop – szop*, zwarto-szczelinowość w opozycji do szczelinowości); 3) +(przedniojęzykowo-)dźwięczność w opozycji do (przedniojęzykowo-)zębowości (*Czecha – cecha*); 4) –nosowość (*czas – nas*).

4. O różnicy znaczeniowej między wyrazami *kasza* i *kasa* decyduje opozycja cech segmentów [š] (+przedniojęzykowo-dźwięczność) i [s] (+przedniojęzykowo-zębowość).

5. W wyrazie [iuš] zachodzi neutralizacja opozycji w zakresie dźwięczności.

Zestaw 13.

1. [ktož _zapytaŭ o ścencie (ścencie) džewo (žžewo) pšy kf'(i)etńiku (kv'(i)etńiku)]
2. We frazie [ktož _zapytaŭ] zachodzi wsteczne międzywyrazowe upodobnienie pod względem dźwięczności (udźwięcznienie).

Uwaga: nie we wszystkich opracowaniach opisane wyżej połączenie zaliczane jest do przykładów upodobień. W podręczniku J. Tambor i D. Ostaszewskiej (2000) udźwięcznienie na granicy wyrazów, z których drugi rozpoczyna się od spółgłoski właściwej dźwięcznej, jest uznawane za obligatoryjne, zgodnie z zasadą jednorodności grup spółgłoskowych pod względem dźwięczności. Brak fakultatywności realizacji (tj. wymowy głoski albo dźwięcznej, albo bezdźwięcznej) w tym kontekście przesądza zdaniem Auterek wspomnianego podręcznika, że mamy do czynienia wyłącznie z rozbieżnością między oznaczeniem literowym a wymową (zob. więcej: Tambor – Ostaszewska 2000: 85 i nast.).

3.

To, jaki fonem tutaj opiszemy, będzie zależało od tego, jaka głoska pojawiła się w zapisie fonetycznym. Rozpatrzmy dwie możliwości:

1) głoska [d] – jest wariantem pozycyjnym fonemu /d/. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +przedniojęzykowość (*drew – brew*; przedniojęzykowość w opozycji do wargowości); 2) +zwarto-wybuchowość (*brodę – brodzę*; zwarto-wybuchowość w opozycji do zwarto-szczelinowości); 3) +dźwięczność (*dom – tom*); 4) –nosowość (*dam – nam*).

2) głoska [ž] – jest wariantem podstawowym fonemu /ž/. W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +dźwięczność (*dżemu – czemu*); 2) +zwarto-szczelinowość (*radžq – ražq*, zwarto-szczelinowość w opozycji do szczelinowości); 3) +(przedniojęzykowo-)dźwięczność w opozycji do (przedniojęzykowo-)zębowości (*radžq – radzq*); 4) –nosowość (*džem – mem*).

4. O różnicy znaczeniowej między wyrazami *stone* : *stonie* decyduje opozycja cech segmentów [n] (+przedniojęzykowość) i [ń] (+środkowojęzykowość (prepalatalność)).

5. W wyrazie [kтуš] zachodzi neutralizacja opozycji w zakresie dźwięczności.

Zestaw 14.

1. [juš oguošono | že m'imo kryzysu f'inaũsovego žiž _beńže bal pšeb'(i)eraĩncuf]
2. a) np. mimo; b) przebierańców; c) już ogłoszono
- 3.

Przykładowe rozwiązanie:

CECHY UPODOBNIENIA	UPODOBNIENIE WEWNĄTRZWIYRAZOWE MARTWE:	UPODOBNIENIE MIĘDZYWIYRAZOWE ŻYWE:
	[pšeb'(i)eraĩncuf]	[juš oguošono]
1) POSTĘPOWE / WSTECZNE	postępowe	wsteczne
2) POD JAKIM WZGLĘDEM	Pod względem dźwięczności (po bezdźwięcznej głosce [p] realizowana jest bezdźwięczna głoska [š]).	Pod względem dźwięczności. Zapis jest zgodny w fonetyką warszawską, która cechuje się ubezdźwięczniającą realizacją takich połączeń wyrazowych, w których pierwszy wyraz kończy się spółgłoską właściwą, a drugi wyraz rozpoczyna się od samogłoski lub głoski sonornej. Tutaj w wygłosie pierwszego wyrazu realizowana jest bezdźwięczna głoska [š] zamiast [ž], które pojawiłoby się w wymowie krakowsko-poznańskiej.

4. /b/ → [b], [b']; /a/ → [a], [ã], [ä]; /l/ → [l], [l'], [ll], [l']
5. O różnicy między tymi wyrażeniami decyduje opozycja cech segmentów [z] (+przedniojęzykowo-zębowość) i [ž] (+prepalatalność).

Zestaw 15.

1. [cuš | popaťšće (popačšće) tylko na roskuat' _jazdy (roskuad' _jazdy) traĩvajuuf | tag _važny dla m'(i)eškaiĩncuv _beńžina]
2. a) W powyższym zapisie nie zaznaczono rezonansu nosowego nad samogłoskami. Wyrazy, w których może się on pojawić, to: [traĩvajuuf]; [m'(i)eškaiĩncuv]; [beńžina]; b) *mieszkańców*; c) wymowa warszawska: [roskuat' _jazdy], wymowa krakowsko-poznańska: [roskuad' _jazdy].
- 3.

CECHY UPODOBNIENIA	UPODOBNIENIE WEWNĄTRZWIYRAZOWE MARTWE:	UPODOBNIENIE WEWNĄTRZWIYRAZOWE ŻYWE:
	[roskuat]	[popaťšće]
1) POSTĘPOWE / WSTECZNE	wsteczne	wsteczne
2) POD JAKIM WZGLĘDEM	Pod względem dźwięczności (przed bezdźwięczną głoską [k] realizowana jest bezdźwięczna głoska [s])	Upodobnienie pod względem miejsca artykulacji: przed przedniojęzykowo-dziąsłową głoską [š] realizowana jest nie głoska zębowa [t], ale dziąsłowa (wtórnie udziąsłowiona) [t].

4. Głoska [k]: tylnojęzykowa, bezdźwięczna, zwarta (zwarto-wybuchowa), twarda, ustna.
5. /d/ → [d], [d'], [d̥]; /l/ → [l], [l'], [l̥]; /a/ → [a], [ã], [ä]
6. O różnicy między tymi wyrażeniami decyduje opozycja cech segmentów [n] (+przedniojęzykowo-zębowość) i [ń] (+prepalatalność).

Zestaw 16.

1. [paɪstfo mal'ino(f)sɥ koŋsp'iracyjnɛ pšekazyval'i sob'(i)e znak'i | že ktož _beńže tu zaras]
2. np. *państwo*
- 3.

Przykładowe rozwiązanie:

CECHY UPODOBNIEŃ	UPODOBNIEŃ 1	UPODOBNIEŃ 2
		[pšekazyval'i]
POSTĘPOWE / WSTECZNE	postępowe	wsteczne
WEWNĄTRZWYRAZOWE / MIĘDZYWYRAZOWE	wewnątrzwyrazowe	międzywyrazowe
POD JAKIM WZGLĘDEM	Upodobnienie pod względem dźwięczności: w sąsiedztwie bezdźwięcznego [p] realizowana jest nie dźwięczna głoska [z], a bezdźwięczna [š]. Jest to upodobnienie martwe.	Upodobnienie pod względem dźwięczności: przed dźwięcznym [b] realizowana jest nie bezdźwięczna głoska [š], a dźwięczna [z]. Jest to upodobnienie martwe.

4. *piwiarnia*, rodzice, *będzie*, trzęsie, napisali, *pączek*, *kącik*, *ranni*
5. Głoska [g]: tylnojęzykowa, dźwięczna, zwarta (zwarto-wybuchowa), twarda, ustna.
6. a) Ta głoska jest podstawowym wariantem fonemu /g/.
b) W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +dźwięczność (*granie* – *kranie*); 2) +tylnojęzykowość (*gad* – *dat*; tylnojęzykowość w opozycji do przedniojęzykowości); 3) -nosowość (*gań* – *nań*); 4) +zwarto-wybuchowość (*gag* – *hak*; zwarto-wybuchowość w opozycji do szczelinowości).
7. Głoska [b].

Zestaw 17.

1. [pšed _m'(i)ešoncem na koŋferenc'ji m'ínisterstfa rolníctfa což _byŋo muv'(i)one o polsk'ix^(s) _jap(ŋ)kax]
2. [japkax]

3. Przykładowe rozwiązanie:

CECHY UPODOBNIENIA	UPODOBNIENIE 1	UPODOBNIENIE 2
		[rolńictfa]
POSTĘPOWE / WSTECZNE	postępowe	wsteczne
WEWNĄTRZWYRAZOWE / MIĘDZYWYRAZOWE	wewnątrzwyrazowe	międzywyrazowe
POD JAKIM WZGLĘDEM	Upodobnienie martwe pod względem dźwięczności: w sąsiedztwie głosek bezdźwięcznych litera w jest realizowana jako bezdźwięczna głoska [f].	Upodobnienie pod względem dźwięczności: przed dźwięczną głoską [b] w wygłosie wyrazu <i>coś</i> realizowana jest dźwięczna głoska [ź].

Uwaga: nie we wszystkich opracowaniach opisane wyżej połączenie [coź_byuō] zaliczane jest do przykładów upodobnień. W podręczniku J. Tambor i D. Ostaszewskiej (2000) udźwięcznienie na granicy wyrazów, z których drugi rozpoczyna się od spółgłoski właściwej dźwięcznej, jest uznawane za obligatoryjne, zgodnie z zasadą jednorodności grup spółgłoskowych pod względem dźwięczności. Brak fakultatywności realizacji (tj. wymowy głoski albo dźwięcznej, albo bezdźwięcznej) w tym kontekście przesądza zdaniem Auterek wspomnianego podręcznika, że mamy do czynienia wyłącznie z rozbieżnością między oznaczeniem literowym a wymową (zob. więcej: Tambor – Ostaszewska 2000: 85 i nast.). Alternatywnie można tu opisać międzywyrazowe upodobnienia fakultatywne pod względem miękkości (we frazach *przed miesiącem* lub *polskich jabłkach*) lub zwrócić uwagę na możliwość różnej realizacji połączenia *polskich jabłkach* w tzw. wymowie warszawskiej [polsk'ix^(o) _iap(y)kax] i krakowsko-poznańskiej [polsk'iy^(o) _iap(y)kax].

4. pomnik, śpiewające, potem, idąc, dąb, jednowymiarowy, nocą, poniechawszy
5. Głoska [x]: tylnojęzykowa, bezdźwięczna, szczelinowa, twarda, ustna.
6. a) Ta głoska jest podstawowym wariantem fonemu /x/.
b) W ujęciu B. Klebanowskiej na ten fonem składają się następujące cechy: 1) +szczelinowość (*chory – kory*; szczelinowość w opozycji do zwarto-wybuchowości); 2) +tylnojęzykowość (*chat – sad*; tylnojęzykowość w opozycji do przedniojęzykowości(-zębowości)); 3) -nosowość (*cham – nam*). Należy pamiętać, że dla tego fonemu dźwięczność nie jest cechą dystynktywną.
7. Głoska [v'].

Zestaw 18.

1. [vestxnoŋ guɛmboko | s̥šɛpnoŋ (š̥šɛpnoŋ) mag_z_blatu i uʂat (uʂadu)]
2. Upodobnienie wewnątrzwyrazowe: np. [s̥šɛpnoŋ] (interpretacja fonologiczna: pojawienie się pozycyjnego, dźwięcznego wariantu fonemu /t/) lub [š̥šɛpnoŋ] (alternatywna jednokierunkowa neutralizacja opozycji zwarta : zwarto-szczelinowa przed szczelinową wraz z alternatywną jednokierunkową neutralizacją opozycji szumiąca : sycząca).
Upodobnienie międzywyrazowe: [mag_z_blatu] (w wygłosie pierwszego wyrazu obligatoryjnie realizowana jest głoska dźwięczna [g] zamiast bezdźwięcznej przed spółgłoską właściwą dźwięczną [z] – wykluczająca neutralizacja opozycji dźwięczności na rzecz członu dźwięcznego).

3. gong, bąk, będą, węzyk, pączek, rzęsa
4. Głoska [d].
5. c) Opozycja cech +(przedniojęzykowo-)zębowość dla fonemu /s/ do +(przedniojęzykowo-)dziąsłowość dla /š/.

Zestaw 19.

1. a) Głoski różnią się pod względem sposobu artykulacji ([s] – szczelinowa; [č] – zwarto-szczelinowa) i miejsca artykulacji ([s] – przedniojęzykowo-zębowa; [č] – przedniojęzykowo-dziąsłowa).
- b) Głoski różnią się pod względem sposobu artykulacji ([v] – szczelinowa; [n] – półotwarta), miejsca artykulacji ([v] – wargowo-zębowa; [n] – przedniojęzykowo-zębowa) oraz nosowości ([v] – ustna; [n] – nosowa).
2. [x]
3. a) [p]; b) np. [ž]; c) np. [v]; d) [f]
4. [čeŋško vyšymaž_z_našym (vyčšymaž_z_našym) ženćem || nadenty | mrukl'ivy | fčoŋš_šćoŋŋente brv'i]
5. Jest to upodobnienie międzywyrazowe wsteczne pod względem miejsca artykulacji. Przed przedniojęzykowo-dziąsłową głoską [ž] przedniojęzykowo-zębowa głoska [z] przeszła w przedniojęzykowo-dziąsłową głoskę [ž]. Powstała geminata (głoska o przedłużonej artykulacji).
6. c)

Zestaw 20.

1. [f teĭ vyjontkovej x^(l)f'il'i zabžm'(i)au ģuoz_žvonu]
2. Upodobnienie wewnątrzwyrazowe: np. [x^(l)f'il'i] – upodobnienie pod względem dźwięczności (po bezdźwięcznej głosce [x] litera w realizowana jest jako bezdźwięczna głoska [f]). Interpretacja fonologiczna: wykluczająca neutralizacja opozycji dźwięczności na rzecz członu bezdźwięcznego. W zależności od sposobu zapisu tego wyrazu można także zwrócić uwagę na fakultatywne upodobnienie pod względem miękkości. Interpretacja fonologiczna: realizacja pozycyjnego wariantu fonemu szczelinowego). Upodobnienie międzywyrazowe: np. [ģuoz_žvonu]. Upodobnienie martwe. Interpretacja fonologiczna: wykluczająca neutralizacja opozycji dźwięczności na rzecz członu dźwięcznego.
3. prośba, sita, sinus, ściek, transmisja, zima
4. Głoska [m].
5. c) Opozycja cech +przedniojęzykowość dla fonemu /n/ do +prepalatalność (środkowojęzykowość) dla /ń/.

Zestaw 21.

1. [vydaŋ s_šeb'(i)e (•šeb'(i)e) žv'(i)enĵ níc^(l) ŋe značoncy]
2. a) wymowa warszawska: [muĭ brat m'ixau]; b) wymowa krakowsko-poznańska: [muĭ brad_m'ixau].

Alternatywny zapis w obu wersjach może zawierać zmiękczenie wygłosowej głoski w wyrazie *brat* przed zmiękczoną głoską w nagłosie kolejnego wyrazu.

3. b)

4. a) Opozycja cech +przedniojęzykowość dla fonemu /t/ (którego alofonem jest głoska [t]) do +wargowość dla /p/ (którego alofonem jest głoska [p]).

Zestaw 22.

1. c)

2. c)

3. [stažec snuꞥ kleꞥdy pšet kom'ink'em || og'eń tšaskaꞥ (čšaskaꞥ) | syp'(i)onc' iskram'i || pot šcerńaꞥoꞥi (pot šcerńaꞥoꞥi / poč šcerńaꞥoꞥi) povaꞥoꞥi z džeꞥva (ž žžeꞥva) zv'(i)ešaꞥy še(ũ) sšažauꞥe (*šažauꞥe) ot pop'(i)oꞥu v'(i)oũsk'i žuꞥ || meńžec (meńžžec) lub'iu pšestrašyž baikoꞥi | ale čeũšćeꞥi (čeĩšćeꞥi) volauꞥ dobre zakoꞥńčeńa]

Zestaw 23.

1. a)

2. b)

3. [boꞥdan zapadꞥy (zapad) v džeꞥmke(ũ) (žžeꞥmke) na ťafce pod usxńentym džeꞥvem (žžeꞥvem) || škꞥo butelk'i po v'isńufce zaiskšyꞥo še(ũ) f sꞥoꞥncu || bžeńčaꞥy leńiv'(i)e muxy | a znat stavu (znac stavu) nadlečaꞥa olbžym'(i)a vaška i pšyšadꞥa na rencꞥ meũšczyzny]

Zestaw 24.

1. [vystaf reꞥke i pšyb'iu p'(i)ontke braće]

2. b)

3. a) Opozycja cech +prepalatalność (+środkowojęzykowość) dla fonemu /s/ (którego alofonem jest głoska [ś]) do +(przedniojęzykowo-)zębowość dla /s/ (którego wariantem pozycyjnym jest głoska [s']).

Zestaw 25.

1. [um'(i)eš to zgńežž bez opceꞥguf]

2. b)

3. b) Opozycja cech +tylnojęzykowość dla fonemu /k/ (którego alofonem jest głoska [k]) do +postpalatalność dla /k'/ (którego allofonem jest głoska [k']).

2. Słowotwórstwo

Uwagi ogólne:

- a) Derywaty przeznaczone do analizy niekiedy są dwu- albo nawet **wieloznaczne**: w różnych kontekstach można je rozumieć, a zatem parafrazować i analizować pod względem słowotwórczym, nieco inaczej. O ile w poleceniu nie podano, że należy podać dwa sposoby analizy derywatu, w przykładowych rozwiązaniach poprzestajemy na jednej wersji.
- b) Szczegółowe brzmienia **parafraz słowotwórczych** mogą się różnić. Należy jednak pamiętać o podstawowych zasadach formułowania parafraz. Po pierwsze, celem parafrazy słowotwórczej jest ukazanie relacji formalno-semantycznej między wyrazem podstawowym a derywatem. Z tego względu **parafraza musi zawierać wyraz, od którego derywat został utworzony** (a nie inną jednostkę, choćby nawet była bliskoznaczna względem wyrazu podstawowego). Po drugie, **kształt parafrazy** powinien być skorelowany z parafrazowaną częścią mowy (derywat rzeczownikowy: np. 'to, co...', 'ten, kto...'; derywat czasownikowy: np. 'być X-em', 'powodować, że X'; derywat przymiotnikowy: np. 'taki, który...').
- c) W naszych analizach przyjmujemy następującą **hierarchię wydzielenia formantów słowotwórczych**: formant sufiksalny (i inne afiksy), formant paradygmaticzny, formant alternacyjny (w tym alternacje jakościowe i formant dezintegrujący), formant prozodyczny. W rozwiązaniach z zasady nie podajemy alternacji niebędących głównym formantem w danym derywacie, a tylko elementem towarzyszącym pojawieniu się formantu paradygmaticznego.
- d) Opisując **formant paradygmaticzny**, staramy się wskazać, na czym konkretnie polega zmiana sposobu odmiany derywatu w porównaniu z wyrazem podstawowym. Zob. Waszakowa 1996.
- e) Opisy **kategorii słowotwórczych** oraz funkcji formantu względem podstawy (transpozycja, modyfikacja, mutacja) zasadniczo zgodne są z ujęciem zawartym w podręczniku *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia* (GWJP – Grzegorzczkowska, Laskowski, Wróbel 1999).

Zestaw 1.**1.**

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>wskaźnik</i>	'to, co służy do wskazywania czegoś / to, czym się coś wskazuje / to, co na coś wskazuje'	WSKAZYWAĆ / WSKAZAĆ	wskaż-	-nik	mutacja	n. środków czynności
<i>wytwór</i>	'to, co zostało wytworzone'	WYTWORZYĆ	wytwór-	f. paradygmatyczny (przejście od koniugacyjnego wzorca odmiany do deklinacji rzeczownikowej)	mutacja	n. rezultatów (wytworów) czynności
<i>wiaderko</i>	'małe wiadro'	WIADRO	wiader-	-k(o)	modyfikacja	n. zdrobnień
<i>domyślny</i> (człowiek)	'taki, który łątwo się czegoś domyśla'	DOMYŚLAĆ SIĘ	domyśl-	-n(y)	mutacja	przymiotniki habitualne
<i>zakatarzyć się</i>	'dostać kataru'	KATAR	-katar-	za- + formant paradygmatyczny (zmiana z deklinacji rzeczownikowej na koniugację) + postfiks	mutacja	formacje z wbudowanym wyrażeniem argumentowym

Zestaw 2.

1. a) np. *złożenie, żal, opisanie, wyprodukowanie, pewność...*⁶

b) *beztalencie* – 'ktoś, kto jest bez talentu (jest pozbawiony talentu)'

c) np. *okrucieństwo, szarość...*

d) *mysia* (*szarość*): 'taka, jak u myszy / taka, jak szarość futerka myszy'. Temat słowotwórczy: *myś-/mysi-*. Inne przymiotniki z tego samego typu słowotwórczego (przymiotniki odrzeczownikowe jakościowe z formantem paradygmatycznym): np. *sokoli* (*wzrok*), *żabia* (*perspektywa*), *wilczy* (*apetyt*).

⁶ Wybrane rzeczowniki spełniające zadane kryterium podajemy tu w kanonicznej formie M. liczby pojedynczej. Można je również wypisać w formie, w której wystąpiły w tekście.

e) wyprodukować (coś), wymagać (czegoś od kogoś), wydłużyć (coś), wybaczyć (coś komuś), wysiedzieć (gdzieś godzinę), wyeliminować (coś), wybawić (kogoś z kłopotu), wycenić (coś), wydezynfekować (coś), wyrobić (ciasto), wyciąć (coś), wydłubać (coś skądś), wybiegać się.

Zestaw 3.

1.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>składnik</i>	'to, co składa się na coś (z czego coś się składa)'	SKŁADAĆ SIĘ	skład-	-nik	mutacja	n. obiektów
<i>swoboda</i>	'to, że ktoś jest swobodny / bycie swobodnym'	SWOBODNY	swobod-	f. paradygmatyczny (przejście od odmiany przymiotnikowej do rzeczownikowej)	transpozycja	n. abstrakcyjne
<i>krzeselko</i>	'małe krzesło'	KRZESŁO	krzesel-	-k(o)	modyfikacja	n. zdrobniałe
<i>(instalacja) grzejna</i>	'taka, która grzeje / zapewnia grzanie'	GRZAĆ	grzej-	-n(a)	transpozycja	przymiotniki niepredyspozycyjne, czynnościowe
<i>przyśrubować (coś do czegoś)</i>	'przymocować za pomocą śruby'	ŚRUBA	-śrub-	przy- + formant paradygmatyczny (zmiana z deklinacji rzeczownikowej na koniugację)	mutacja	czasowniki z wbudowanym wyrażeniem argumentowym

Zestaw 4.**1.**

DERY-WAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓR-CZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓR-CZA	TEMAT SŁOWO-TWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMAN-TU	KATEGORIA SŁOWOTWOR-CZA
<i>wkładka</i>	'to, co się do czegoś / w coś wkłada'	WKŁADAĆ	wkład-	-ka	mutacja	n. obiektów
<i>logopeda</i>	'specjalista w zakresie logopedii'	LOGOPEDIA	logoped-	f. paradygmatyczny (zmiana klasy rodzajowej rzeczownika: z żeńskiego na męski)	mutacja	n. subiektów
<i>psisko</i>	'pieszczotliwie o psie' / 'duży pies'	PIES	pś-	-isk(o)	modyfikacja	n. ekspresywne / n. augmentatywne
<i>robaczynowe (jabłko)</i>	'takie, w którym jest robak'	ROBAK	robacz-	-yw(y)	transpozycja	przymiotniki relacyjne
<i>nagłośnić (jakąś sprawę)</i>	'sprawić, aby coś stało się głośnie'	GŁOŚNY	-głośń-	na- + f. paradygmatyczny (zmiana z deklinacji przymiotnikowej na koniugację)	mutacja	czasowniki kauzatywne

Zestaw 5.**1.**

DERY-WAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓR-CZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓR-CZA	TEMAT SŁOWO-TWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMAN-TU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
<i>anglista</i>	'specjalista w zakresie anglistyki'	ANGLISTYKA	anglist-	f. paradygmatyczny (zmiana klasy rodzajowej rzeczownika: z żeńskiego na męski)	mutacja	n. subiektów

<i>zawieszka</i>	'to, co się (gdzieś / na czymś) zawiesza'	ZAWIESZAĆ	zawiesz-	-k(a)	mutacja	n. obiektów
<i>chłopczyzna</i>	'pogardliwie o chłopcu'	CHŁOPIEC	chłopcz-	-yn(a)	modyfikacja	n. ekspresywne
<i>wietrzny (dzień)</i>	'taki, kiedy wieje (silny) wiatr'	WIATR	wietrz-	-n(y)	transpozycja	przymiotniki relacyjne
<i>oślepić (kogoś)</i>	'uczynić kogoś ślepym'	ŚLEPY	-śle-	o- + f. paradigmatyczny (zmiana z deklinacji przymiotnikowej na koniugację)	mutacja	czasowniki kauzatywne

Zestaw 6.

1.

DERYWATY:	mutacyjne	modyfikacyjne	transpozycyjne
odczasownikowe	uleczalna (choroba); łzawiący (gaz)		łzawiące (oko); ostrzegawczy (sygnał); szkodliwa (substancja)
odrzeczownikowe	stalowe (nerwy); matczyna (miłość - 'miłość taka, jak miłość matki'); jajowaty (kształt)		stalowe (pręty); matczyna (miłość - 'miłość matki')
od wyrażen przyimkowych			bezkarny (złoczyńca); powojenny (budynek)
odprzymiotnikowe		przepiękny (kwiat); krótkawy (spektakl)	
odprzysłówkowe			wczorajszy (obiad)

2.

PRZYMIOTNIKI NIEPREDYSPOZYCYJNE:					
subiekt czynności	obiekt czynności	narzędzie czynności	funkcja lokatywna / temporalna	skutek / przyczyna	relacja
mściwy (człowiek); słynny (aktor)	szanowany (obywatel); gotowane (ziemniaki)	(lina) cumownicza; (metody) badawcze	(pokój) przechodni; (okres) twórczy	(rana) cięta; (bakterie) gnilne	przenikliwy (chłód); kulejący (chód)

PRZYMIOTNIKI PREDYSPOZYCYJNE:		
potencjalne	habitualne	kwantytatywne, oceniające
niezastąpiony (pracownik); nieuchwytny (przestępca)	gderliwy (staruszek)	płodna (ziemia); chorowite (dziecko); wytrzymały (wędrowiec)

Zestaw 7.

1.

- a) *obiegać (boisko)* – ‘okrażać [boisko], biegając’
 b) *dobiegać (dokądś)* – ‘docierać do celu / dokądś, biegnąc’
 c) *wybiegać się* – ‘biegać tak dużo, że ma się poczucie satysfakcji / aż ma się dość / biegać do upadłego’

2. b)

3. a)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>spryskiwacz</i>	‘to, co służy do spryskiwania / to, czym się spryskuje (jakąś powierzchnię)’	SPRYSKIWAĆ	spryskiw-	-acz	n. środków czynności
<i>napis</i>	‘to, co zostało napisane / to, co ktoś napisał’	NAPISAĆ	napis-	f. paradigmatyczny (przejście od koniugacji do deklinacji rzeczownikowej)	n. rezultatów (wytworów) czynności
<i>krzykliwy (chłopic)</i>	‘taki, który często krzyczy’	KRZYCZEĆ	krzyk-	-liw(y)	przymiotniki predyspozycyjne habitualne

5.

- a) *sypialnia* – ‘miejsce, gdzie się sypia’
 b) *kawalerka* – ‘małe mieszkanie, przeznaczone dla kawalera’. Jest to przykład derywatu asocjacyjnego. Użycia tego wyrazu wskazują, że istotną cechą przypisywaną *kawalerce* jest niewielka powierzchnia, a nie to, kto w niej mieszka. Derywat asocjacyjny powstaje wskutek uaktywnienia w procesie nominacyjnym jakichś drugorzędnych, konotacyjnych cech desygnatu danej nazwy.

Zestaw 8.

1. a) *pospać* – ‘spać trochę / przez jakiś czas’
- b) *wyspać się* – ‘spać tak długo, że ma się poczucie satysfakcji’
- c) *odespać* – ‘nadrobić zaległości w spaniu, śpiąc odpowiednio długo’
2. c)
3. a)
- 4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>obrabiarka</i>	‘urządzenie, które obrabia (coś) / służy do obrabiania czegoś’	OBRABIAĆ	obrabi-	-ark(a)	n. środków czynności
<i>wydruk</i>	‘to, co zostało wydrukowane / co się wydrukowało’	WYDRUKOWAĆ	wydruk-	f. paradygmatyczny (przejście od koniugacji do deklinacji rzeczownikowej)	n. rezultatów (wytworów) czynności
<i>placzliwe</i> (dziecko)	‘taki, który często / dużo płacze’	PŁAKAĆ	płacz-	-liw(y)	przymiotniki predyspozycyjne, habitualne

5.

- a) *makowiec* – ‘ciasto z makiem / makowe’
- b) *herbatnik* – ‘ciastko, które podaje się / jada się do herbaty’. Jest to przykład derywatu asocjacyjnego. Użycia tego wyrazu wskazują, że istotną cechą przypisywaną *herbatnikom* jest to, że są to małe, twarde, kruche ciastka o charakterystycznym kształcie, a nie to, z czym się je podaje (można je jeść także z innymi napojami). Derywat asocjacyjny powstaje wskutek uaktywnienia w procesie nominacyjnym jakichś drugorzędnych, konotacyjnych cech desygnatu danej nazwy.

Zestaw 9.

1. a) *narobić się* – ‘robić coś tak długo / robić czegoś tak dużo, że ma się dość’
- b) *przerobić (sukienkę)* – ‘robić z sukienką coś takiego, żeby wyglądała inaczej / była inna’
- c) *dorobić (kieszęń w spodniach)* – ‘robić coś [kieszęń] dodatkowo / jako dodatek’
2. d)
3. b)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>skrawarka</i>	'urządzenie, za pomocą którego się skrawa / służące do skrawania'	SKRAWAĆ	skraw-	-ark(a)	n. środków czynności
<i>rozpacz</i>	'to, że ktoś rozpacza'	ROZPACZAĆ	rozpacz-	f. paradygmatyczny (przejście od koniugacji do deklinacji rzeczownikowej)	n. abstrakcyjnych cech, procesów i stanów
<i>pracowity</i> (człowiek)	'taki, który dużo pracuje'	PRACOWAĆ	pracow-	-it(y)	przymiotniki kwantytatywne

5.

a) *słonecznik* – 'kwiat, który (pod względem kształtu, koloru, układu płatków...) przypomina słońce / w ciągu dnia obraca się za słońcem'

b) *jabłecznik* – 'ciasto z jabłkami'

Wyraz *słonecznik* to przykład derywatu asocjacyjnego. Derywat asocjacyjny powstaje wskutek uaktywnienia w procesie nominacyjnym jakichś drugorzędnych, konotacyjnych cech desygnatu danej nazwy. W tym przypadku nazwa motywowana jest obserwacją właściwości obiektu (kształt kwiatu słonecznika przypomina stereotypowo wyobrażone słońce; kolor słońca i kolor słonecznika jest podobny; układ płatków słonecznika jest taki, jak stereotypowy układ promieni wokół słońca, kiedy je rysujemy; słonecznik obraca się zawsze koszyczkiem do słońca). Zauważmy przy tym, że trudno jednoznacznie stwierdzić, która z cech była najistotniejsza dla genezy nazwy, ale związek słonecznika ze słońcem oraz obserwacja, że koszyczek słonecznika obraca się w kierunku słońca utrwaliły się w nazwach tej rośliny w wielu językach (łac. *Helianthus* od *Helios* – 'słońce'; ang. *sunflower* od *sun* – 'słońce'; włos. *girasole* od *girare* – 'obrać (się)', *sole* – 'słońce' oraz franc. *tournesol* od *turner* – 'obrać (się)', *soleil* – 'słońce').

Zestaw 10.

1. a) *doczytać* (*lekturę*) – 'czytać do końca'

b) *naczytać się* – 'czytać tak dużo / długo, że ma się poczucie satysfakcji / ma się dość'

c) *wczytać się* (*w tekst*) – 'zagłębić się w tekst, czytając'

2. b)

3. c)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>oczyszczarka</i>	'urządzenie, za pomocą którego się coś oczyszcza / służące do oczyszczania'	OCZYSZCZAĆ	oczyszcz-	-ark(a)	n. środków czynności
<i>gniew</i>	'to, że ktoś się gniewa'	GNIEWAĆ SIĘ	gniew-	f. paradygmatyczny (przejście od koniugacji do deklinacji rzeczownikowej)	n. abstrakcyjnych cech, procesów i stanów
<i>chorowity (chłopiec)</i>	'taki, który często / dużo choruje'	CHOROWAĆ	chorow-	-it(y)	przymiotniki kwantytatywne

5. a) *ręcznik* – 'to, co służy do wycierania rąk'

b) *zapalnik* – 'to, co służy do zapalania / czym się coś zapala'

Wyraz *ręcznik* to przykład derywatu asocjacyjnego. Derywat asocjacyjny powstaje wskutek uaktywnienia w procesie nominacyjnym jakichś drugorzędnych, konotacyjnych cech desygnatu danej nazwy. W tym przypadku w nazwie obiektu utrwalaony jest jego związek z rękami, choć użycia tego wyrazu wskazują na znaczenie ogólniejsze (ręcznikiem można wycierać także inne części ciała, można wykorzystywać ręcznik do osuszania powierzchni, itp.)

Zestaw 11.

1. d)

2. b)

3. b)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>wyjaśnić (sprawę)</i>	'sprawić, aby coś stało się jasne (tj. zrozumiałe)'	JASNY	-jaśń-	wy- + f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do koniugacji)	czasowniki kauzatywne

<i>rzeźba</i>	'rezultat rzeźbienia / to, co ktoś rzeźbi (wyrzeźbił)'	RZEŹBIĆ	rzeź-	-b(a)	n. wytworów czynności
<i>różany</i> (zapach)	'taki, który kojarzy się z różami / taki, jak zapach róż'	RÓŻA	róż-	-an(y)	przymiotniki jakościowe

Inna interpretacja: przymiotnik w połączeniu *różany zapach* można też rozumieć jako 'taki (zapach), który jest wydzielany przez kwiat róży'. Nie zmienia się w tym przypadku podział na temat i formant, ale zmienia się kategoria słowotwórcza – jest to przymiotnik relacyjny.

Zestaw 12.

1. c)
2. b)
3. b)
- 4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>unowocześnić</i> (program)	'uczynić coś nowoczesnym / sprawić, że coś stanie się nowoczesne'	NOWOCZESNY	-nowocześnieś-	u- +f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do koniugacji)	czasowniki kauzatywne
<i>olbrzym</i>	'ktoś, kto jest olbrzymi (czyje ciało jest olbrzymich rozmiarów)'	OLBRZYMI	olbrzym-	f. paradygmatyczny (przejście od przymiotnikowego wzorca odmiany do rzeczownikowego)	n. nosicieli cech
<i>drewniany</i> (stół)	'zrobiony z drewna'	DREWNO	drewni- /drewni-	-an(y)	przymiotniki relacyjne

Zestaw 13.

1. c)
2. I) b)
- II) Wyrazy te należą do kategorii nazw miejsc.
- III) *Wystawa* – nazwy miejsc z formantem paradygmatycznym; *jezdnia* – nazwy miejsc z sufiksem -ni(a); *schowek* – nazwy miejsc z sufiksem -ek.
3. d)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>rudzielec</i>	'ten, kto jest rudy'	RUDY	rudzi-/rudź-	-elec	mutacja	n. nosicieli cech
<i>ładniutki</i> (dzieciak)	'z sympatią o takim, który jest ładny'	ŁADNY	ładni-/ładń-	-utk(i)	modyfikacja	nazwy ekspresywne
<i>usynowić</i> (kogoś)	'uczynić kogoś swoim synem'	SYN	-syn-	u- + f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji rzeczownikowej do koniugacji)	mutacja	czasowniki kauzatywne
<i>podkolanówki</i>	'skarpetki sięgające pod kolano'	POD, KOLANO	podkolan-	-ówk(i)	mutacja	nazwy obiektu ze względu na przysługującą mu cechę

Zestaw 14.

1. c)

2. I) b)

II) Wyrazy te należą do kategorii nazw środków czynności.

III) *Trzepaczka* – nazwy środków czynności z sufiksem -aczk(a), *kasownik* – nazwy środków czynności z sufiksem -nik, *gaśnica* – nazwy środków czynności z sufiksem -nica.

3. d)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>chudzielec</i>	'ktoś, kto jest chudy'	CHUDY	chudzi-/chudź-	-elec	mutacja	n. nosicieli cech
<i>głupiutki</i> (piesek)	'z pobłażaniem o takim, który jest głupi'	GŁUPI	głupi-/głup'-	-utki	modyfikacja	nazwy ekspresywne
<i>upaństwo</i> (ziemię)	'sprawić, aby coś stało się własnością państwa / własnością państwową'	PAŃSTWO/PAŃSTWOWY	-państw-	u- + f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji rzeczownikowej do koniugacji)	mutacja	czasowniki kauzatywne

<i>bezrękawnik</i>	'kamizelka bez rękawów'	BEZ, RĘKAW	bezrękaw-	-nik	mutacja	nazwy obiektu ze względu na przysługującą mu cechę
--------------------	-------------------------	------------	-----------	------	---------	--

Zestaw 15.

1. a)

2. I) b)

II) Wyrazy te należą do kategorii nazw żeńskich.

III) *Niewolnica* – nazwy żeńskie z formantem paradygmatycznym, *bogini* – nazwy żeńskie z sufiksem -ini (-yni), *aktorka* – nazwy żeńskie z sufiksem -k(a).

3. b)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWO-TWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWO-TWÓRCZA
<i>zbieracz</i>	'ten, kto zbiera jakieś przedmioty'	ZBIERAĆ	zbier-	-acz	mutacja	n. subiektów (wykonawców czynności)
<i>robaczywe</i> (jabłko)	'takie, w którym jest robak'	ROBAK	robacz-	-yw(e)	transpozycja	przymiotniki relacyjne (użycie subiektowe)
<i>siwieć</i>	'stawać się siwym'	SIWY	siwi-/siw'-	f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do koniugacji)	mutacja	czasowniki procesualne
<i>prześmieszny</i> (żart)	'bardzo śmieszny'	ŚMIESZNY	-śmieszny	prze-	modyfikacja	przymiotniki oznaczające intensyfikację cechy

Zestaw 16

1. a)

2. I) b)

II) Wyrazy te należą do kategorii nazw subiektów (wykonawców czynności).

III) *Malarz* – nazwy wykonawców czynności z sufiksem -arz, *nauczyciel* – nazwy wykonawców czynności z sufiksem -yciel (-iciel), *tłumacz* – nazwy wykonawców czynności z formantem paradygmatycznym.

3. b)

4.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>podrabiać</i>	'ten, kto coś podrabia'	PODRABIAĆ	podrabi-/podrab'-	-acz	mutacja	n. subiektów (wykonawców czynności)
<i>akceptowalny</i> (sąd)	'taki, który można (za) akceptować'	AKCEPTOWAĆ	akceptow-	-aln(y)	mutacja	przymiotniki potencjalne
<i>pięknieć</i>	'stawać się pięknym (co-raz piękniejszym)'	PIĘKNY	piękni-/piękní-	f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji do koniugacji)	mutacja	czasowniki procesualne
<i>wczorajszy</i> (dzień)	'taki, który był wczoraj'	WCZORAJ	wczoraj-	-sz(y)	transpozycja	przymiotniki odprzysłówkowe o znaczeniu temporalnym

Zestaw 17.

1.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
<i>folklorysta</i>	FOLKLOR	-ysta	'ten, kto jest znawcą folkloru'
	FOLKLORYSTYKA	f. paradygmatyczny (przejście od wzorca odmiany rzeczownika w r. ż. do wzorca odmiany rzeczownika w r. m(os))	'specjalista w zakresie folklorystyki'

2. rozlewisko, stodolisko, zbiorowisko, zjawisko, chłopisko

Podkreślone wyrazy należą do kategorii nazw augmentatywnych (zgrubiałych). Formant -isk(o) wnosi jednocześnie znaczenie ekspresywne, którego wydźwięk zależy od kontekstu użycia danego derywatu.

3.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>zauważalne</i> (zmiany)	'takie, które można zauważyć'	ZAUWAŻYĆ	zauważ-	-aln(e)	mutacja	przymiotniki potencjalne

<i>dopłata</i>	„suma, którą trzeba dopłacić/dopłacać”	DOPŁACIĆ/ DOPŁACAĆ	dopłat-	f. paradygmataczny (przejście od koniugacji do deklinacji rzeczownikowej)	mutacja	n. obiektów czynności
<i>dziczeć</i>	„stawać się dzikim”	DZIKI	dzicz-	f. paradygmataczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do koniugacji)	mutacja	czasowniki procesualne

Zestaw 18.**1.**

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
<i>brodacz</i>	BRODA	-acz	„ten, kto nosi brodę”
	BRODATY	f. paradygmataczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do deklinacji rzeczownikowej)	„ten, kto jest brodaty”

2. domisko, dziwowisko, ładowisko, łowisko, znalezisko

Podkreślone wyrazy należą do kategorii nazw miejsc z sufiksem -isk(o).

3.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>przykrótki</i> (film)	„trochę zbyt krótki”	KRÓTKI	krótk(i)	przy-	modyfikacja	przymiotniki oznaczające osłabienie cechy
<i>wystawa</i> (sklepowa)	„miejsce, gdzie wystawia się/wystawiło się towar”	WYSTAWIAĆ/ WYSTAWIĆ	wystaw-	f. paradygmataczny (przejście od koniugacji do deklinacji)	mutacja	n. miejsc
<i>rumieniść</i> (mięso)	„sprawiać, aby coś stało się rumiane”	RUMIANY	rumieni-/ rumień-	f. paradygmataczny (przejście od deklinacji do koniugacji)	mutacja	czasowniki kauzatywne

Zestaw 19.**1.**

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
<i>ameryka- nista</i>	AMERYKA	-anist(a)	'znawca kultury, historii, literatury itp. Stanów Zjednoczonych Ameryki Płn.'
	AMERYKANISTYKA	f. paradygmatyczny (przejście od wzorca odmiany rzeczownika w r. ż. do wzorca odmiany rzeczownika w r. m(os))	'specjalista w zakresie amerykanistyki'

2. bagietka, kawiarenka, główeczka, asystentka, mączka

Podkreślone wyrazy należą do kategorii nazw zdrobniałych z sufiksem -k(a).

3.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>głupiec</i>	'stawać się głupim/głupszym'	GŁUPI	głup'-	f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do koniugacji)	mutacja	czasowniki procesualne
<i>niechęć</i>	'to, że ktoś jest niechętny komu, czemu'	NIECHĘTNY	niechęć-	f. paradygmatyczny (przejście od przymiotnikowego wzorca odmiany do rzeczownikowego)	transpozycja	n. abstrakcyjnych cech
<i>twardawe</i> (ciastka)	'takie, które są w pewnym stopniu / trochę twarde'	TWARDY	tward-	-aw(y)	modyfikacja	przymiotniki gradacyjne

Zestaw 20.**1.**

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
<i>japonista</i>	JAPONIA	-ist(a)	'znawca kultury, historii, literatury itp. Japonii.'
	JAPONISTYKA	f. paradygmatyczny (przejście od wzorca odmiany rzeczownika w r. ż. do wzorca odmiany rzeczownika w r. m(os))	'specjalista w zakresie japonistyki'

2. studzienka, klasówka, randka, płameczka, policjantka

Podkreślone wyrazy należą do kategorii nazw zdrobniałych z sufiksem -k(a).

3.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>wrzaskliwie</i> (dziecko)	'takie, które często wrzeszczy / robi dużo wrzasku'	WRZESZCZEĆ/ WRZASK	wrzask-	-liw(e)	mutacja	przymiotniki predyspozycyjne
<i>narada</i>	'to, że ktoś z kimś się nad czymś naradza'	NARADZAĆ SIĘ	narad-	f. paradygmatyczny (przejście od koniugacji do deklinacji rzeczownikowej)	transpozycja	n. czynności
<i>doskonalić</i>	'czynić doskonałym/doskonalszym; sprawiać, że coś staje się doskonałe/doskonalsze'	DOSKONAŁY	doskonal-	f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do koniugacji)	mutacja	formacje kauzatywne

Zestaw 21.**1.**

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
<i>grzbiecista</i>	GRZBIET	-ist(a)	'ten, kto pływa na grzbiecie'
	GRZBIETOWY	-ist(a)	'ten, kto pływa stylem grzbietowym'

2. adwokatką, córka, pastereczka, kasjerka, Czeszka

Podkreślone wyrazy należą do kategorii nazw żeńskich z sufiksem -k(a).

3.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>kłótlivy</i> (człowiek)	'taki, który często z kimś się kłóci'	KŁÓCIĆ SIĘ	klót-	-liw(y)	mutacja	przymiotniki predyspozycyjne
<i>awans</i>	'to, że ktoś awansował / to, że ktoś kogoś awansował'	AWANSOWAĆ	awans-	formant paradigmatyczny (zmiana z koniugacji na deklinację rzeczownikową)	transpozycja	n. czynności

Zestaw 22.

1.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA
<i>projektant</i>	PROJEKT	-ant	'ten, kto przygotowuje projekt(y) czegoś'
	PROJEKTOWAĆ	-ant	'ten, kto coś projektuje'

2. strzelba, prośba, druźba, groźba, służba

Podkreślone wyrazy należą do kategorii nazw czynności z sufiksem -b(a).

3.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT	FUNKCJA FORMANTU	KATEGORIA SŁOWOTWÓRCZA
<i>starzeć się</i>	'stawać się starym/starszym'	STARY	starz-	f. paradigmatyczny (przejście od deklinacji przymiotnikowej do koniugacji) + postfiks	mutacja	czasowniki procesualne
<i>głupawy</i>	'trochę/w pewnym stopniu głupi'	GŁUPI	głup-	-aw(y)	modyfikacja	formacje osłabienia cechy

Zestaw 23.**1.**

	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY
<i>poducha</i>	poduch-	-a	poduch-	f. alternacyjny: ucięcie -k(a), alternacja ś : x (podstawa słowotwórcza: PODUSZKA)
<i>nausz-niki</i>	nausznik'-	-i	nausz-	-nik(i) (podstawa słowotwórcza: NA+UCHO)
<i>zamiar</i>	zamiar-	-∅	zamiar-	f. paradygmatyczny (przejście od koniugacji do deklinacji rzeczownikowej) (podstawa słowotwórcza: ZAMIERZAĆ)

2. a) Częstka *-ow-* nie pełni funkcji formantu słowotwórczego w wyrazie *nowa*.

b) *Szefowa* – to derywat należący do kategorii nazw żeńskich.

3.

DERYWAT	PARAFRAZA SŁOWOTWÓRCZA	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY	FUNKCJA FORMANTU
<i>naklejka</i>	'to, co się nakleja na coś'	-k(a)	mutacja
<i>ławeczka</i>	'mała ławka'	-k(a)	modyfikacja
<i>kukułcze</i> (gniazdo)	'takie, które należy do kukułki'	f. paradygmatyczny (przejście od rzeczownikowego wzorca odmiany do przymiotnikowego)	transpozycja
<i>uleczalna</i> (choroba)	'taka, którą można uleczyć'	-aln(a)	mutacja
<i>koncertować</i>	'dawać koncert/koncerty'	f. paradygmatyczny (przejście od deklinacji do koniugacji)	transpozycja

Zestaw 24.

1. a) Przykładowa odpowiedź: Wyraz *grzywa* ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *grzywacz* tak, jak się ma wyraz *broda* do wyrazu *brodacz*. Kategoria słowotwórcza: n. nosicieli cech.

b) Wyraz *podskok* ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *podskoczyć* tak, jak się ma wyraz *skłon* do wyrazu *skłonić się*. Kategoria słowotwórcza: n. czynności.

2. Fałszywe jest zdanie b).

3.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY
<i>poddasze</i>	POD + DACH	poddasz-	f. paradygmatyczny (nadanie wzorca odmiany rzeczownikowej wyrażeniu przyimkowemu)
<i>bezpieczeństwo</i>	BEZPIECZNY	bezpieczeń-	-stw(o)
<i>krecha</i>	KRESKA	krech-	f. alternacyjny (ucięcie -k-, alternacja s : x)
<i>płatkodenny</i> (statek)	PŁASKI + DNO	płatk-, -den-	-o- + -n(y)

Zestaw 25.

1. a) Przykładowa odpowiedź: Wyraz *rozpylać* ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *rozpylacz* tak, jak się ma wyraz *zakraplać* do wyrazu *zakraplacz*. Kategoria słowotwórcza: n. środków czynności.

b) Wyraz *nasyp* ma się pod względem formy i znaczenia do wyrazu *nasypać* tak, jak się ma wyraz *wykop* do wyrazu *wykopać*. Kategoria słowotwórcza: n. rezultatów czynności.

2. Fałszywe jest zdanie b).

3.

DERYWAT	PODSTAWA SŁOWOTWÓRCZA	TEMAT SŁOWOTWÓRCZY	FORMANT SŁOWOTWÓRCZY
<i>okrucieństwo</i>	OKRUTNY	okrucień-	-stw(o)
<i>podziemia</i>	POD + ZIEMIA	podziemi-	f. paradygmatyczny (nadanie wzorca odmiany rzeczownikowej wyrażeniu przyimkowemu)
<i>klucha</i>	KLUSKA	kluch-	f. alternacyjny (ucięcie -k-, alternacja s : x)
<i>krwiotwórczy</i> (lek)	KREW + TWORZYĆ	krwi-, -twór-	-o- + -cz(y)

Zestaw 26.

1. Do kategorii nazw narzędzi należy *pilnik*. Parafraza słowotwórcza: 'to, czym się piłuje / czym można piłować coś'. Formant: sufiks -nik.

2. *bez-zęb-n-y*; bez- m. słowotwórczy, -zęb- m. leksykalny, -n- m. słowotwórczy, -y m. fleksyjny

Zestaw 27.

1. Do kategorii nazw rezultatów należy *dopisek*. Parafraza: 'to, co ktoś dopisał / co zostało dopisane do czegoś'. Formant: sufiks -ek.

2. *nie-kar-aln-ym*; nie- m. słowotwórczy, -kar- m. leksykalny, -aln- m. słowotwórczy, -ym- m. fleksyjny

3. Fleksja

Uwagi ogólne:

Wielość i różnorodność opisów polskiej fleksji sprawia, że zwykle trudno jest podać wyłącznie jedną interpretację danej formy wyrazowej – co oznacza, że zawarte w tym dziale rozwiązania należy traktować jako **jedną z dostępnych możliwości**. Poniżej podajemy najważniejsze zastosowane w odpowiedziach do ćwiczeń rozstrzygnięcia kwestii dyskusyjnych.

a) Kwestia rodzaju gramatycznego:

- **Rodzaj rzeczownika:** ponieważ w literaturze przedmiotu znajdujemy wiele różnorodnych ujęć kategorii rodzaju, w niniejszym zbiorze zadań odwołujemy się tylko do wybranych, aby zachować spójność opisu form wyrazowych.
- W ćwiczeniach, w których z zgodnie z poleceniem formy wyrazowe należy opisać wedle tzw. **ujęcia tradycyjnego**, wykorzystujemy utrwaloną w starszych podręcznikach koncepcję przypisywania formom rzeczownikowym rodzaju męskiego, żeńskiego lub nijakiego w liczbie pojedynczej, a męskoosobowego i niemęskoosobowego w liczbie mnogiej. Podejście to wydaje się jednak nie odzwierciedlać faktu, że rodzaj jest dla rzeczownika kategorią klasyfikującą i syntaktycznie niezależną (tj. przysługującą leksemowi rzeczownikowemu, nie zaś poszczególnym formom w jego paradygmacie), zatem wyznaczanie innego zestawu wartości kategorii rodzaju rzeczownika w liczbie pojedynczej i mnogiej nie jest zasadne. W nowszych opisach polszczyzny zwraca się ponadto uwagę, że obserwacja łączliwości form rzeczowników męskich powinna skutkować wyznaczeniem nie jednej, ale trzech klas rodzajowych męskich – zauważył to już ponad pół wieku temu W. Mańczak (1956).

Zasób wartości kategorii rodzaju w ujęciu W. Mańczaka	Zasób wartości kategorii rodzaju w ujęciu Z. Saloniego
męskoosobowy	M1
męskozwierzęcy ⁴	M2
męskorzeczowy ⁵	M3
żeński	F
nijaki	N1 (typu DZIECKO)
	N2 (typu OKNO)
	P1 (typu RODZICE)
	P2 (typu DRZWI)
	P3 (typu FUSY)

⁷ W innych ujęciach określany jako rodzaj *męskożywotny nieosobowy*.

⁸ W innych ujęciach określany jako rodzaj *męskonieżywotny*.

Z tego względu w opisach reprezentujących tzw. ujęcie tradycyjne dodajemy w nawiasie informację o tym, do której klasy rodzajowej przynależy dany rzeczownik w ujęciu W. Mańczaka. W odpowiedziach do zadań dotyczących opisu Z. Saloniego korzystamy z pracy Saloniego (1976).

- Opisując **wartość kategorii rodzaju** dla form czasownika, liczebnika, przymiotnika i zaimka (przymiotnego, liczebnego), możemy korzystać z ujęcia tradycyjnego (z wartościami kategorii różnymi dla form obu liczb: rodzaj męski, żeński, nijaki w liczbie pojedynczej, rodzaj męskoosobowy i niemęskoosobowy w liczbie mnogiej). Zakładamy przy tym, że **liczebniki zbiorowe** są osobnymi leksemami, a nie formami liczebników głównych.
 - W opisach reprezentujących ujęcie Z. Saloniego przyjmujemy, że wartość kategorii rodzaju dla tych form jest determinowana przez wartość kategorii rodzaju składniowo nadrzędnego względem nich rzeczownika. W ujęciu Z. Saloniego tradycyjnie wyróżniane **liczebniki zbiorowe** uznawane są za formy fleksyjne liczebników głównych.
 - Niektóre formy czasowników (tzn. formy czasu teraźniejszego i przyszłego prostego) uznajemy za **zneutralizowane** pod względem kategorii rodzaju. O pojęciu „neutralizacji” i „nienacechowania” we fleksji – zob. więcej M. Bańko (2002: 31).
- b) Dyskusyjny jest w polskiej fleksji **status zaimków** jako części mowy oraz ich opis gramatyczny. Na użytek niniejszej publikacji przyjmujemy następujące rozwiązania, por.
- W przypadku zaimków rzeczownych **opis tzw. tradycyjny** opieramy na ujęciu zawartym w 1. tomie GWJP (1998: 336), z pominięciem kategorii osoby. Zob. poniższą tabelę:

	SIĘ	JA, TY, MY, WY	ON	KTO, KTOŚ, KTO-KOLWIEK, NIKT, CO, COŚ, COKOLWIEK, NIC
Liczba		k.kl.	k.fl.	k.kl.
Rodzaj			k.fl.	k.kl.
Przypadek	k.fl.	k.fl.	k.fl.	k.fl.

k.fl. – kategoria fleksyjna; k.kl. – kategoria klasyfikująca. Pola wyszarzone sygnalizują, że dana kategoria gramatyczna nie przysługuje leksemom wymienionego w nagłówku typu.

- Opis wartości kategorii gramatycznych **zaimków rzeczownych w ujęciu Z. Saloniego** opieramy na pracy Saloniego (1981). Pomijamy tutaj dla zaimków osobowych opozycję form akcentowanych i nieakcentowanych oraz poprzyimkowych i niepoprzyimkowych.

	JA, TY, MY, WY	ON ₁ ⁶ , ON ₂ ⁷	ONA	ONO
Liczba	k.kl.	k.fl.	k.fl.	k.fl.
Rodzaj		k.kl.	k.kl.	k.kl.
Przypadek	k.fl.	k.fl.	k.fl.	k.fl.

k.fl. – kategoria fleksyjna; k. kl. – kategoria klasyfikująca. Pola wyszarzone sygnalizują, że dana kategoria gramatyczna nie przysługuje leksemom wymienionego w nagłówku typu.

- c) Przyjęty w kluczu do zadań zakres terminów **formy analityczne, formy aglutynacyjne** jest zbieżny z ujęciem zawartym w podręczniku M. Bańko (2002: 45-49).
- d) Interpretując formy czasownikowe w zdaniach z wyrazami funkcyjnymi zawierającymi **cząstkę -by** (typu CHOĆBY, GDYBY) wykorzystujemy propozycję zawartą w podręczniku M. Bańko (2002: 162).
- e) **Aspekt** czasownika traktujemy jako kategorię klasyfikującą.
- f) Na użytek naszego zbioru przyjmujemy, że **stopień** przymiotnika i przysłówka oraz **strona** czasownika nie są kategoriami gramatycznymi. W odpowiedziach pomijamy także kategorie akcentowości i poprzyimkowości zaimków, kategorię deprecjatywności i formy wokaliczne przyimków, chyba że w poleceniu jest to wyraźnie wskazane.

Zestaw 1.

1. a) *zwycięstwa, moc, gołąbki, rękę, wodza, rąk, łańcuch, król, co, jękiem, harf, ludzie, wróżka, krwią, rżesach, mieczach, miecze, czynów, końce, sąd*
- b) *dwie*
- 2.
- e) *niszczę się – się* jako zaimek zwrotny (tj. *niszczę sam siebie*)
- f) *zabić się – się* jako zaimek zwrotny (tj. *zabić siebie samą*)
- 3.
- a)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
<i>trójca</i>	TRÓJCA	M., lp.	r. ż.
<i>ciemna</i>	CIEMNY	M., lp., r. ż.	-
<i>wygląda</i>	WYGLĄDAĆ	3. os., lp., r. zneut., cz. te- raź., t. ozn.	ndk.
<i>dwa</i>	DWA	M., r. nmos.	lmn.
<i>darni</i>	DARŃ	D., lp.	r. ż.

⁹ Inaczej: leksem ON z przypisanym rodzajem męskoosobowym.

¹⁰ Inaczej: leksem ON z przypisanym rodzajem męskonieosobowym.

b)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
<i>harmonia</i>	HARMONIA	M., lp.	r. ż.
<i>kamienna</i>	KAMIENNY	M., lp., r. ż.	-
<i>dwa</i>	DWA	M., r. nmos.	lmn.
<i>odpoczynku</i>	ODPOCZYNEK	D., lp.	r. m. (mrzecz.)
<i>będą głosiły</i>	GŁOSIĆ	3. os., lmn., r. nmos, cz. przysz., t. ozn.	ndk.

c)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZEŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
<i>tu</i>	TU	-	-	zaimek przysł. wskaz.
<i>lękam się</i>	LĘKAĆ SIĘ	1. os., lp., r. zneut., cz. teraz., t. ozn.	ndk.	czasownik
<i>ach</i>	ACH	-	-	wykrzyknik
<i>kryształową</i>	KRYSZTAŁOWY	B., lp., r. ż.	-	przymiotnik
<i>aż</i>	AŻ	-	-	partykuła

Zestaw 2.

a)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZEŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
<i>aby</i>	ABY	-	-	spójnik
<i>nad</i>	NAD	-	-	przyimek
<i>popłynęło</i>	POPŁYNAĆ	3. os., lp., r. n., cz. przesz., t. ozn.	dk.	czasownik
<i>trony</i>	TRON	B., lmn.	r. nmos. (mrzecz.)	rzeczownik

b)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZEŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
<i>zapytanie</i>	ZAPYTANIE/ ZAPYTAĆ	B., lp.	r. n.	rzeczownik/ czasownik w formie gerundium
<i>drugi</i>	DRUGI	M., lp., r. m.	-	liczebnik porządk.

<i>wracają</i>	WRACAĆ	3. os., lmn., r. zneutr., cz. teraż., t. ozn.	ndk.	czasownik
<i>naśladować</i>	NAŚLADOWAĆ	-	ndk.	czasownik w formie imiesłowu przysł. współcz.

c)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM
<i>świeci</i>	ŚWIECIĆ	3. os., lp., r. zneut., cz. teraż., t. ozn.	ndk.	czasownik
<i>potrójną</i>	POTRÓJNY	B., lp., r. ż.	-	liczebnik mnożny
<i>porty</i>	PORT	B., lmn.	r. m. (mrzecz.)	rzeczownik
<i>waszą</i>	WASZ	N., lp., r. ż.	-	zaimek przym. dzierz.

2.

FORMA WYRAZOWA	CZ. MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	KLASA LEKSEMÓW WG Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
<i>nikt</i>	zaimek rzecz. przecz.	rzeczownik	M.	lp., r. m. (męskoos.)
<i>mnie</i>	zaimek rzecz. osob.	rzeczownik	D.	lp.
<i>nie</i>	partykuła	partykułoprzysłówek	-	-
<i>spyta</i>	czasownik	czasownik właściwy	3. os., lp., r. zneut., cz. przysz., t. ozn.	dk.
<i>moje</i>	zaimek przym. dzierz.	przymiotnik	B., lmn., r. nmos.	-

3.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	KLASA LEKSEMÓW WEDŁUG Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
<i>to₁</i>	TO	rzeczownik	B.	lp., r. N2
<i>to₂</i>	TEN	przymiotnik	M., lp., r. N2.	-

4.

a)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZEŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH WEDŁUG OPISU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH WEDŁUG OPISU TRADYCYJNEGO
<i>z</i>	Z	przyimek	-	-
<i>mi</i>	JA	zaimek rzecz. osob.	C.	lp.
<i>kto</i>	KTO	zaimek rzecz. wzgl.	M.	lp., r. m. (męskoos.)
<i>szlachetny</i>	SZLACHETNY	przymiotnik	M., lp., r. m.	-
<i>nie</i>	NIE	partykuła	-	-
<i>dziś</i>	DZIŚ	przysłówek	-	-
<i>idę</i>	IŚĆ	czasownik	1. os., lp., r. zneutr., cz. teraż., t. ozn.	ndk.
<i>cień</i>	CIEŃ	rzeczownik	B., lp.	r. m. (mrzecz.)
<i>tu</i>	TU	zaimek przysł. wskaz.	-	-

b)

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	KLASA LEKSEMÓW WEDŁUG SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH WEDŁUG OPISU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH WEDŁUG OPISU Z. SALONIEGO
<i>moi</i>	MÓJ	przymiotnik	M., lmn., r. M1	-
<i>w</i>	W	przyimek	-	-
<i>biedne</i>	BIEDNY	przymiotnik	B., lp., r. N2	-
<i>aloesie</i>	ALOES	rzeczownik	Msc., lp.	r. M3
<i>która</i>	KTÓRY	przymiotnik	M., lp., r. F.	-
<i>to</i>	TEN	przymiotnik	B., lp., r. N2	-
<i>tak</i>	TAK	partykułoprzysł.	-	-
<i>gdy</i>	GDY	spójnik	-	-

Zestaw 3.

1. temat podstawowy: *dzieci-*; morfemy gramatyczne: przyrostek tematowy *-ęci-*, końcówka fleksyjna *-a* temat podstawowy: *dzieciqtk-*; morfemy gramatyczne: końcówka fleksyjna *-u*

2.

a) *na ręku* i *na ręce*; *tysięczne* i *tysięczne*b) np. *piersi* – D., lp./ C., lp./ Msc., lp./ M., lmn./ D., lmn./ B., lmn.c) *słysząc*d) np. *woła, płacze, da, niesie...*

Zestaw 4.

1. temat podstawowy: *mieszczuć*-; morfemy gramatyczne: przyrostek tematowy *-in-*, końcówka fleksyjna: \emptyset

temat podstawowy: *kobieci-*; morfemy gramatyczne: końcówka fleksyjna *-e*

2. a) np. *dwudziestu, kilku*; b) np. *mocy* (MOC): D., lp./ D., lmn./ C., lp./ Msc., lp.; c) np. *by uwierzył*; d) np. *śpiewać, wierzono*

3. Wyrazy *się stało* reprezentują jedną formę wyrazową (leksem STAĆ SIĘ).

Zestaw 5.**1.**

pisać	napisać	strzelić	strzelać	przyznawać	przyznać	czytać	przeczytać
spotykać	spotkać	zadzwoić	dzwonić	uszyć	szyć	przepisać	przepisywać
odczytywać	odczytać	umrzeć	umierać	przewrócić się	przewracać się	dostać	dostawać
kupić	kupować	dawać	dać	kłaść	położyć	brać	wziąć
sprzedać	sprzedać	mówić	powiedzieć	skończyć	kończyć	zaczynać	zacząć
pomalować	malować	dać	dawać	płacić	zapłacić	gubić	zgubić

2.

FORMA WYRAZOWA	CZEŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	KLASA LEKSEMÓW W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FORMA HASŁOWA		WARTOŚCI KATEGORII WEDŁUG UJĘCIA Z. SALONIEGO	
			W UJĘCIU TRADYCYJNYM	W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>dwoje</i>	liczebnik zbior.	liczebnik	DWOJE	DWA	M., r. N1	lmn.
<i>dzieci</i>	rzeczownik	rzeczownik	DZIECKO	DZIECKO	D., lmn.	r. N1
<i>bawiło się</i>	czasownik	czasownik właściwy	BAWIĆ SIĘ	BAWIĆ SIĘ	3. os., lp., r. N1., cz. przesz., t. ozn.	ndk.
<i>na</i>	przyimek	przyimek	NA	NA	-	-
<i>podwórku</i>	rzeczownik	rzeczownik	PODWÓRKO	PODWÓRKO	Msc., lp.	r. N2
<i>do</i>	przyimek	przyimek	DO	DO	-	-
<i>zapadnięcia</i>	czasownik w formie gerundium/ rzeczownik	rzeczownik	ZAPAŚĆ/ ZAPADNIĘCIE	ZAPADNIĘCIE	D., lp.	r. N2
<i>zmroku</i>	rzeczownik	rzeczownik	ZMROK	ZMROK	D., lp.	r. M3
<i>kiedy</i>	zaimek przysł. wzgl.	spójnik	KIEDY	KIEDY	-	-

<i>wrócili</i>	czasownik	czasownik właściwy	WRÓCIĆ	WRÓCIĆ	3. os., lmn., r. M1., cz. przesz., t. ozn.	dk.
<i>rodzice</i>	rzeczownik	rzeczownik	RODZICE	RODZICE	M.	lmn., r. P1.

Interpretując fleksyjnie formę *rodzice* wychodzimy z założenia, że jest to forma rzeczownika będącego *plurale tantum*, a nie forma liczby mnogiej osobnego rzeczownika RODZIC.

3.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	KLASA LEKSEMÓW W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FORMA HASŁOWA		WARTOŚCI KATEGORII WEDŁUG UJĘCIA Z. SALONIEGO	
			W UJĘCIU TRADYCYJNYM	W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
gdyby	spójnik	spójnik	GDYBY	GDYBY	-	-
tam	zaimek przysł. wskaz.	partykuło-przysłówek	TAM	TAM	-	-
przyjechał był	czasownik	czasownik właściwy	PRZYJECHAĆ	PRZYJECHAĆ	3. os., lp., r. M1, cz. zaprzecz., t. ozn.	dk.
wcześniej	przysłówek	przymiotnik	WCZEŚNIEJ	WCZEŚNIEJSZY	f. przysłówkowa	-
już	partykuła/przysłówek	partykuło-przysłówek	JUŻ	JUŻ	-	-
byśmy mieli	czasownik	czasownik właściwy	MIEĆ	MIEĆ	1. os., lmn., r. M1, t. przyp.	ndk.
wykupione	czasownik w formie imiesłowu przym. biernego	przymiotnik	WYKUPIĆ	WYKUPIONY	B., lmn., r. M3	-
bilety	rzeczownik	rzeczownik	BILET	BILET	B., lmn.	r. M3
na	przyimek	przyimek	NA	NA	-	-
ten	zaimek przym. wskaz.	przymiotnik	TEN	TEN	B., lp., r. M3	-
seans	rzeczownik	rzeczownik	SEANS	SEANS	B., lp.	r. M3

Zestaw 6.

1. *nim* – ON, NIM (spójnik); *miał* – MIEĆ, MIAŁ (rzecz.); *gram* – GRAM (rzecz.), GRAĆ; *jak* – JAK (zaimek, przyimek lub spójnik), JAK (rzecz.); *trzecie* – TRZEĆ, TRZECI

2.

MRÓZ – *mróz-*, *mroz-*, *mroź-*

ó:o, z:ź

MNICH – <i>mnich-, mniś-</i>	ch:ś
GWIAZDA – <i>gwiazd-, gwieźdź-</i>	a:e, z: ź, d:dź
DĄB – <i>dąb-, dęb-, dęb’-</i>	ą:ę, b:b’
BÓG – <i>Bóg-, Bog-, Bog’-, Boż-</i>	ó:o, g:g’:ż
CHŁOPIEC – <i>chłopiec-, chłopc-, chłopcz-</i>	c:cz, p:p’, e: Ø
WIELKI – <i>wielk’-, wielc-, wielk-</i>	k:k’:c
KSIĄDZ – <i>ksiądz-, księdz-, księż-</i>	ą:ę, dz:ż
MIASTO – <i>miast-, mieść-</i>	a:e, s:ś, t:ć

3.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM	FORMA HASŁOWA W UJĘCIU TRADYCYJNYM	WARTOŚCI KATEGORII	
			FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>zrób</i>	czasownik	ZROBIĆ	2. os., lp., r. zneutr., t. rozk.	dk.
<i>to</i>	zaimek rzecz. wskaz.	TO	B.	lp., r. n.
<i>wreszcie</i>	przysłówek	WRESZCIE	-	-
<i>choćby</i>	spójnik	CHOĆBY	-	-
<i>działo się</i>	czasownik	DZIAĆ SIĘ	3. os., lp., r. n., t. ozn., cz. przeszły.	ndk.
<i>na opak</i>	przysłówek	NA OPAK	-	-

4.

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW W UJĘCIU Z. SALONIEGO	FORMA HASŁOWA W UJĘCIU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII	
			FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>zmurszałe</i>	przymiotnik	ZMURSZĄŁY	B., lp., r. N2	-
<i>drzewo</i>	reczownik	DRZEWO	B., lp.	r. N2
<i>widać było</i>	czasownik niewł.	WIDAĆ	cz. przesz., t. ozn.	ndk.
<i>z</i>	przyimek	Z	-	-
<i>podwórza</i>	reczownik	PODWÓRZE	D., lp.	r. N2

Zestaw 7

1.

a)

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
<i>zmierzchało</i>	czasownik ZMIERZCHAĆ	3. os., lp., r. n., cz. przesz., t. ozn.	ndk.
<i>szedł</i>	czasownik IŚĆ	3. os., lp., r. m., cz. przeszły, t. ozn.	ndk.
<i>śpiewając</i>	czasownik ŚPIEWAĆ w formie im. przysł. współcz.	-	ndk.

<i>pieszy</i>	rzeczownik PIESZY	M., lp.	r. m.
<i>dochodzi</i>	czasownik DOCHODZIĆ	3. os., lp., r. zneutr., cz. ter., t. ozn.	ndk.
<i>melodia</i>	rzeczownik MELODIA	M., lp.	r. ż.
<i>trzeba</i>	czasownik TRZEBA	cz. teraż., t. ozn.	ndk.
<i>kto</i>	zaimek rzecz. pyt. KTO	M.	lp., r. m. (męskoos.)
<i>powiedział</i>	czasownik POWIEDZIEĆ	3. os., lp., r. m., cz. przeszły, t. ozn.	dk.
<i>milsza</i>	przymiotnik MILSZY	M., lp., r. ż.	-
<i>dla</i>	przyimek DLA	-	-

b)

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>piosenkę</i>	piosenk-	-ę
<i>milsza</i>	milsz-	-a
<i>pieszy</i>	piesz-	-y

2. NÓŻKA: *nóżk-*, *nózk'*-, *nózc-*, *nózek-*, k:k':c, e:Ø; CIELEŃ: *ciel-*, *ciel-ęci-*, *ciel-ęt-*, *ciel-ąt-*, ę:a, t:ć

Zestaw 8

1.

a)

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIK.
<i>spojrzał</i>	czasownik właściwy SPOJRZEĆ	3. os., lp., r. M1, cz. przesz., t. ozn.	dk.
<i>niego</i>	rzeczownik ON	B., lp.	r. M1
<i>szeroko</i>	przymiotnik SZEROKI	f. przysłówkowa	-
<i>pięcioro</i>	liczebnik PIĘĆ	M., r. N1	lmn.
<i>nikomu</i>	rzeczownik NIKT	C.	lp., r. M1
<i>pomysł</i>	rzeczownik POMYSŁ	M., lp.	r. M3.
<i>można było</i>	czasownik nwł. MOŻNA	cz. przesz., t. ozn.	ndk.
<i>mieć</i>	czasownik wł. MIEĆ	-	ndk.
<i>nadzieję</i>	rzeczownik NADZIEJA	B., lp.	r. F
<i>przedsięwzięcie</i>	rzeczownik PRZEDSIĘWZIĘCIE	M., lp.	r. N2
<i>uda się</i>	czasownik wł. UDAĆ SIĘ	3. os., lp., r. zneutr., cz. przyszły, t. ozn.	dk.

b)

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>otwartymi</i>	otwart-	-ymi
<i>oczami</i>	ocz-	-ami
<i>pomysł</i>	pomysł-	-∅

2. MUZEUM: *muze-um-*, *muze-*; KSIĘGA: *księg-*, *ksiąg-*, *księg'*, *księdz-*, g:g':dz, ę:ą

Zestaw 9

1.

premier (PREMIER, PREMIERA)
winie (WINO, WINA)
mnie (MIAĆ, JA)
lub (LUBIĆ, LUB)
liście (LIST, LIŚĆ)
gnij (GNIĆ, GIAĆ)
burz (BURZYĆ, BURZA)
stali (STAL, STACĆ)
piec (PIEC rzecz., PIEC czas)
pali (PAL, PALIĆ)
ciepło (CIEPŁO rzecz., CIEPŁO przysł.)
bez (BEZ przyim., BEZ rzeczownik)
dam (DAMA, DAĆ)
piła (PIŁA, PIĆ)
szybka (SZYBKA, SZYBKI)
wolno (WOLNY, WOLNO)
drogi (DROGA, DROGI)
woli (WOLA, WOLEĆ)
je (JEŚĆ, ONA)
panie (PAN, PANI)

2. a) *na oścież; po polsku*; b) *bał się, świętej pamięci, na pewno, do szczytu*; c) *warto by było; za mąż; na schwał*

3. a) KTOŚ; b) KTO, BYĆ; c) KTOŚ

4.

	OPIS TRADYCYJNY	OPIS Z. SALONIEGO
<i>Widać stąd Giewont.</i>	czasownik	czasownik niewłaściwy
<i>Odszedł, wspótczując</i> głęboko wdowie.	czasownik w formie imiesłowu przysł. wsp.	czasownik właściwy
<i>Był tu już dwa razy.</i>	partykuła	partykułoprzysłówek

<i>Nie przyszedł, ponieważ zachorował.</i>	spójnik	spójnik
<i>Trzecia lokata wcale go nie zadowolila.</i>	liczebnik porządkowy	przymiotnik
<i>Powiedz mu, żeby przestał.</i>	zaimek osobowy rzeczowny	rzeczownik
<i>Za oknami jest zimno i szaro.</i>	przysłówek	przymiotnik w formie przysłówkowej
<i>Mijane po drodze wsie były malownicze.</i>	czasownik w formie imiesłowu przym. biernego	przymiotnik
<i>Chyba masz rację.</i>	partykuła	partykułoprzysłówek
<i>Coś widziałem.</i>	zaimek nieokreśl. rzeczowny	rzeczownik
<i>Coś ty chyba przesadzasz!</i>	partykuła	partykułoprzysłówek
<i>Od skarbcza odgradzało go dziesięcioro drzwi.</i>	liczebnik zbiorowy	liczebnik
<i>Ile pieniędzy potrzeba na to?</i>	zaimek liczebnny pytajny	liczebnik
<i>Październik to taki trudny miesiąc.</i>	zaimek przymiotny wskaz.	przymiotnik
<i>Brak mi czasu.</i>	czasownik	czasownik niewłaściwy
<i>Narzekam na brak czasu.</i>	rzeczownik	rzeczownik
<i>Sprawę rozwiązano dzięki mediacji.</i>	czasownik w formie bezosobowej	czasownik właściwy
<i>Była bardzo zadowolona.</i>	przysłówek	przymiotnik w formie przysłówkowej
<i>Zrobił to niechcący.</i>	przysłówek	partykułoprzysłówek

5.

FORMA WYRAZOWA	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH		CZĘŚĆ MOWY I FORMA HASŁOWA LEKSEMUM WEDŁUG UJĘCIA TRADYCYJNEGO
	FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH	
<i>Oj</i>	-	-	wykrzyknik OJ
<i>pomyślała</i>	3. os., lp., r. ż., cz. przeszły, t. ozn.	dk.	czasownik POMYŚLEĆ
<i>rozważywszy</i>	-	dk.	czasownik ROZWAŻYĆ w formie imiesł. przysł. uprzedniego
<i>wszystko</i>	B.	lp., r. n.	zaimek rzeczowny upowszechn. WSZYSTKO
<i>dokładnie</i>	-	-	przysłówek DOKŁADNIE
<i>trzeba będzie</i>	czas przyszły, t. ozn.	ndk.	czasownik TRZEBA
<i>troje</i>	B.	r. n., lmn.	liczebnik zbiorowy TROJE
<i>z</i>	-	-	przyimek Z
<i>dzieci</i>	D., lmn.	r. nmos.	rzeczownik DZIECKO
<i>przenieść</i>	-	dk.	czasownik PRZENIEŚĆ
<i>natychmiast</i>	-	-	przysłówek NATYCHMIAST
<i>do</i>	-	-	przyimek DO
<i>pokoju</i>	D., lp.	r. m. (mrzecz.)	rzeczownik POKÓJ

<i>sąsiadującego</i>	D., lp., r. m.	(ndk.)	czasownik SĄSIADOWAĆ w formie imiesłowu przym. czynnego
<i>z</i>	-	-	przyimek Z
<i>naszym</i>	N., lp., r. m.		zaimек przymiotny dzierżawczy NASZ
<i>Nie</i>	-	-	partykuła NIE
<i>wiedziała</i>	3. os., lp., r. ż., cz. przeszły, t. ozn.	ndk.	czasownik WIEDZIEĆ
<i>jednak</i>	-	-	partykuła JEDNAK
<i>o</i>	-	-	przyimek O
<i>tym</i>	Msc.	lp., r. n.	zaimек wskazujący rzeczowny TO
<i>że</i>	-	-	spójnik ŻE
<i>na gwałt</i>	-	-	przysłówek NA GWAŁT
<i>potrzebny</i>	M., lp., r. m.	-	przymiotnik POTRZEBNY
<i>będzie</i>	3. os., lp., r. zneutr., cz. przyszły, t. ozn.	ndk.	czasownik BYĆ
<i>remont</i>	M., lp.	r. m. (mrzcz.)	rzeczownik REMONT

Zestaw 10.**1.**

FORMA WYRA- ZOWA	CZEŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>takie</i>	zaimек wskazujący przymiotny TAKI	M./B., lmn., r. nmos.	-
<i>by</i>	spójnik BY	-	-
<i>można</i>	czasownik MOŻNA	cz. teraz., t. ozn.	ndk.
<i>nich</i>	zaimек osobowy rzecz. ON	Msc., lmn.	r. nmos. (mrzcz.)
<i>nadejście</i>	czasownik NADEJŚĆ	3. os., lp., r. zneutr., cz. przysz., t. ozn.	dk.

2.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEK- SYJNA
<i>... gdy nadejście czas następnej przeprowadzki...</i>	<i>czas następnej przeprowadzki</i>	czas- następn- przeprowadzk'-	-∅ -ej -i

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>zapominają</i>	zapomin-	-aj-	-ą

4. powiedział, czuł się

5. a) *Nie było nas na zebraniu.*

6. Biernik

7. k:k':c e:∅

Zestaw 11.

1.

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>kto</i>	rzeczownik KTO	M.	r. M1, lp.
<i>ci</i>	rzeczownik TY	C.	lp.
<i>powiedział</i>	czasownik wł. POWIEDZIEĆ	3. os., lp., r. M1, cz. przesz., t. ozn.	dk.
<i>że</i>	spójnik ŻE	-	-
<i>wolno</i>	czasownik niewł. WOLNO	cz. ter., t. ozn.	ndk.

2.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>...przeprowadzki na inną ulicę, kontynent, etap dziejowy...</i>	<i>ulicę etap dziejowy</i>	ulic- etap- dziejow-	-ę -∅ -y

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>przyzwyczajają</i>	przyzwyczaj-	-aj-	-ą

4. *nadejdzie, będziesz*

5. c) *Powiedział, że wejdzie zaraz po was.*

6. Biernik

7. k:k':c e:∅

Zestaw 12.**1.**

FORMA WYRAZOWA	CZEŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>dwie</i>	liczebnik główny DWA	B., r. nmos.	lmn.
<i>całkiem</i>	przysłówek CAŁKIEM	-	-
<i>każda</i>	zaimek przymiotny nieokr./upowszechniający KAŻDY	M., lp., r. ż.	-
<i>gdyż</i>	spójnik GDYŻ	-	-
<i>weź</i>	czasownik WZIĄĆ	2. os., lp., r. zneutr., t. rozk.	dk.
<i>chcesz</i>	czasownik CHCIEĆ	2. os., lp., r. zneutr., cz. teraż., t. ozn.	ndk.

2.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>...pochopny sąd zmije niegroźne</i>	sąd niegroźne	sąd- niegroźn-	-∅ -e

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>istnieją</i>	istni-/istni-	-ej-	-ą

4. *chcesz*

5. EKSPERYMENT: *eksperyment-, eksperyment-/eksperymentenci-*; alternacja (jakościowa, spółgłoskowa) [t]:[ć]

6. np. *pochopny, jadowita, niegroźne*

Zestaw 13.**1.**

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>jednej</i>	przymiotnik JEDEN	Msc., r. F., lp.	-
<i>tylko</i>	partykułoprzysł. TYLKO	-	-
<i>cię</i>	rzeczownik TY	B.	lp.
<i>jeśli</i>	spójnik JEŚLI	-	-
<i>pozwól</i>	czasownik właściwy POZWOLIĆ	2. os., lp., r. zneutr., t. rozk.	dk.
<i>przekona</i>	czasownik właściwy PRZEKONAĆ	3. os., lp., r. zneutr., cz. przysz., t. ozn.	dk.

2.

KONTEKST	FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
... <i>ten eksperyment</i>	<i>eksperyment</i>	eksperyment-	-∅
... <i>zmija jest jadowita</i>	<i>jadowita</i>	jadowit-	-a

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>istnieją</i>	istni-/istni-	-ej-	-ą

4. np. *przekona*5. SAĐ: *sąd-, sędź-/sędzi-* alternacja (spółgłoskowa, jakościowa) [d]:[ʒ]6. np. *dwie***Zestaw 14.**

1.

FORMA WYRAZOWA	CZĘŚĆ MOWY ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU TRADYCYJNEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>przecież</i>	partykuła PRZECIEŻ	-	-
<i>miałbym</i>	czasownik MIEĆ	1. os., lp., r. m., t. warun.	ndk.
<i>szczegółowo</i>	przysłówek SZCZEGÓŁOWO	-	-
<i>ten</i>	zaimek przymiotny wskazujący TEN	B., lp., r. m.	-

2.

FORMY WYRAZOWE DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>wuj</i>	wuj-	-∅
<i>cioci</i>	cioci-	-i

3. np. *powiedz, przyznaj się, daj*4. LIST: *list-, liść-, s:ś, t:ć*

Zestaw 15.

1.

FORMA WYRAZOWA	KLASA LEKSEMÓW ORAZ FORMA HASŁOWA WEDŁUG PODZIAŁU Z. SALONIEGO	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH:	
		FLEKSYJNYCH	KLASYFIKUJĄCYCH
<i>powiedz</i>	czasownik właściwy POWIEDZIEĆ	2. os., lp., r. zneutr., t. rozk.	dk.
<i>szeroko</i>	przymiotnik SZEROKI, forma przysłówkowa	-	-
<i>wcale</i>	partykułoprzysłówek WCALE	-	-
żadnego	przymiotnik ŻADEN	D., lp., r. M3	-

2.

FORMY WYRAZOWE DO ANALIZY	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>list</i>	list-	-∅
<i>dobroci</i>	dobroć-	-i

3. np. *Grzesiu, kochanie, ciociu*4. SKRZYŃKA: *skrzynek-, skrzynek-, skrzync-, skrzyńk'* (e:∅; k:k':c)

Zestaw 16.

1.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>powietrzu</i>	powietrz-	-u
<i>locie</i>	loci-/loc'	-e

2.

a) *menu*; b) *ci*; c) *powinieneś był*; d) *powinieneś był*; e) np. *przyniósł*; f) np. *bardzo, szybko*; g) np. *które* — przymiotnik, a nie zaimek przymiotny względny / *bardzo* — przymiotnik, a nie przysłówek

3.

FORMA CZASOWNIKA 3. OS. LP.	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH	BEZOKOLICZNIK	IMIESŁOWY PRZYSŁÓWKOWY	IMIESŁOWY PRZYMIOTNIKOWY	BEZOSOBNIK	PRZYKŁADY CZASOWNIKÓW
<i>piczikatował</i>	3. os., lp., r. M1, cz. przesz., t. ozn., ndk.	piczikatować	piczikatując —	piczikatowany piczikatujący	piczikatowano	np. katować, plakatować, dotować

<i>przyakordził</i>	3. os., lp., r. M1, cz. przesz., t. ozn., dk.	przyakordzić	— przyakor- dziwszy	przyakor- dzony	przyakor- dzono	np. napa- skudzić, doprowadzić, zgromadzić
---------------------	---	--------------	---------------------------	--------------------	--------------------	---

Zestaw 17.

1.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>nastrój</i>	nastrój -	-∅
<i>domu</i>	dom-	-u

2.

a) *awokado*; b) *nas*; c) *powinniśmy* (byli); d) *powinniśmy byli*; e) np. *odwiedzić*; f) *która, bardzo, smaczna*; g) np. *nas* — rzeczownik, a nie zaimek rzeczowny osobowy / *która* — przymiotnik, a nie zaimek przymiotny wzgl.

3.

FORMA CZASOWNIKA 3. OS.	WARTOŚCI KATEGORII GRAMATYCZNYCH	BEZOKOLICZNIK	IMIESŁOWY PRZYSŁÓWKOWY	IMIESŁOWY PRZYMIOTNIKOWY	BEZOSOBNIK	PRZYKŁADY CZASOWNIKÓW
<i>wasengowała się</i>	3. os., lp., r. ż, cz. przesz., t. ozn., ndk.	wasengować się	wasengując się —	wasengujący się wasengowany	wasengowano	reagować, tagować, logować
<i>wygurbiło się</i>	3. os., lp. r. n., cz. przesz., t. oznajmujący, dk.	wygurbić się	— wygurbiw- szy się	— wygurbiony	wygurbiono	zgubić, polubić, zrobić

Zestaw 18.

1.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEM/MORFEMY GRAMATYCZNE
<i>ciemnym</i>	ciemn-	-	-ym
<i>opadną</i>	opad-	-n-	-ą

2. a) *menu*; b) *jej*; c) *trzeba było*; d) *wczytać się*; e) *szybko / bardzo*; f) np. *które* – przymiotnik, a nie zaimek przymiotny względny; *bardzo* – przymiotnik w formie przysłówkowej, a nie przysłówka

3. *kilku* – liczebnik (nieokreślony), kat. fleksyjne: B., r. męskoosob., kat. klasyfikujące: lmn.

Zestaw 19.

1.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEM/MORFEMY GRAMATYCZNE
<i>turystycznym</i>	turystyczn-	-	-ym
<i>się rozmarzyć</i>	się rozmarz-	-y-	-ć

2. a) *kiwi*; b) *nas*; c) *warto było*; d) *przyjść*; e) np. *bardzo, która*; f) np. *która* – przymiotnik, a nie zaimek przymiotny względny, *nas* – rzeczownik, a nie zaimek osobowy rzeczowny

3. *dwiema* – liczebnik (główny), kat. fleksyjne: N., r. ż., kat. klasyfikujące: lmn.

Zestaw 20.

1.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASA LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
<i>miejscu</i>	MIEJSCE	rzeczownik	Msc., lp.
<i>co</i>	CO	zaimek rzecz. pyt. (rzeczownik)	B.
<i>gotują</i>	GOTOWAĆ	czasownik (czasownik właściwy)	3. os., lmn., r. zneutr., cz. teraż., t. ozn.
<i>ile</i>	ILE	zaimek liczeb. pyt. (liczebnik)	M., r. nmos. (mrzecz.)
<i>do</i>	DO	przyimek	-
<i>myślałby</i>	MYŚLEĆ	czasownik (czasownik właściwy)	3. os., lp., r. m., t. warun.

2.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTEK TEMATOWY	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>koźłęciu</i>	koźł-	-ęci-	-u
<i>koźłqt</i>	koźł-	-qt-	-Ø-

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
<i>piszę</i>	pisz-	-Ø-	-ę
<i>pisalibyśmy</i>	pis-	-a-	-l -i-by-śmy

Zestaw 21.**1.**

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASA LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
<i>są</i>	BYĆ	czasownik (czasownik właściwy)	3. os., lmn., r. zneut., cz. teraż., t. ozn.
<i>na</i>	NA	przyimek	-
<i>łokcie</i>	ŁOKIEĆ	rzeczownik	B., lmn.
<i>wiadomo</i>	WIADOMO	czasownik (czasownik niewłaściwy)	cz. teraż., t. ozn.
<i>kto</i>	KTO	zaimek rzecz. pyt. (rzeczownik)	M.
<i>zupie</i>	ZUPA	rzeczownik	Msc., lp.

2.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTKI TEMATOWE	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>akwarium</i>	akwari-	-um-	-∅
<i>akwariów</i>	akwari-	-∅-	-ów

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
<i>czytamy</i>	czyt-	-a-	-my
<i>czytałabym</i>	czyt-	-a-	-ł-a-by-m

Zestaw 22.**1.**

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASĄ LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
<i>potrzebna</i>	POTRZEBNY	przymiotnik	M., lp., r. ż.
<i>guziki</i>	GUZIK	rzeczownik	B., lmn.
<i>skąd</i>	SKĄD	zaimek przysłowny pyt. (partykułoprzysłówek)	-
<i>biorą się</i>	BRAĆ SIĘ	czasownik (czasownik właściwy)	3. os., lmn., r. zneutr., cz. teraż., t. ozn.
<i>ile</i>	ILE	zaimek liczebnik pyt. (liczebnik)	B., r. nmos. (mrzecz.)
<i>dwa</i>	DWA	liczebnik główny	M., r. nmos (mrzecz.)

2.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTKI TEMATOWE	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>prosięciem</i>	prosi-	-ęci-	-em
<i>prosią</i>	prosi-	-ą-	-∅

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
<i>licz</i>	licz-	-∅-	-∅
<i>liczyłybyśmy</i>	licz-	-y-	-ł-y-by-śmy

Zestaw 23.

1.

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA	CZĘŚĆ MOWY (KLASA LEKSEMÓW)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
<i>siedzi</i>	SIEDZIEĆ	czasownik (czasownik właściwy)	3. os., lp., r. zneutr., cz. teraż., t. ozn.
<i>niemowie</i>	NIEMOWA	rzeczownik	C., lp.
<i>potrafi</i>	POTRAFIĆ	czasownik (czasownik właściwy)	3. os., lp., r. zneutr., cz. teraż., t. ozn.
<i>być</i>	BYĆ	czasownik (czasownik właściwy)	(forma bezokolicznika)
<i>od</i>	OD	przyimek	-
<i>odpowiedzi</i>	ODPOWIEDŹ	rzeczownik	B., lmn.

2.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT PODSTAWOWY	PRZYROSTKI TEMATOWE	KOŃCÓWKA FLEKSYJNA
<i>terrarium</i>	terrari-	-um-	-∅
<i>terrariach</i>	terrari-	-∅	-ach

3.

FORMA WYRAZOWA	TEMAT FLEKSYJNY	PRZYROSTEK TEMATOWY	MORFEMY GRAMATYCZNE
<i>leżymy</i>	leż-	-y-	-my
<i>leżałybyśmy</i>	leż-	-a-	-ł-y-by-śmy

4. a) np. MENU, b) np. GRABIE (brak form liczby pojedynczej – rzeczownik *plurale tantum*), c) np. IŚĆ (inny temat flekcyjny w czasie terażniejszym niż w przeszłym), CZŁOWIEK/LUDZIE, ROK/LATA (różne tematy flekcyjne w liczbie pojedynczej i mnogiej), d) np. PROFESOR (M. lmn. *profesorowie*, rzadziej *profesorzy*), e) np. ZESZYT, f) np. PIĘĆ

Zestaw 24.**1.**

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA (W UJĘCIU TRADYCYJNYM)	CZEŚĆ MOWY (W UJĘCIU TRADYCYJNYM)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH
<i>nie</i>	NIE	partykuła	-
<i>bez</i>	BEZ	przyimek	-
<i>dwóch</i>	DWA	liczebnik główny	D., r. nmos.
<i>torebek</i>	TOREBKA	rzeczownik	D., lmn.
<i>suszonego</i>	SUSZYĆ/SUSZONY	czasownik w formie im. przym. biernego/przymiotnik	D., lp., r. n.
<i>oregano</i>	OREGANO	rzeczownik	D., lp.

2. suszon-ego, torebek-∅**Zestaw 25.****1.**

FORMA WYRAZOWA	FORMA HASŁOWA (W TRADYCYJNEJ KLASYFIKACJI CZĘŚCI MOWY)	CZEŚĆ MOWY TRADYCYJNA	KLASA LEKSEMÓW WEDŁUG Z. SALONIEGO (EWENTUALNIE WRAZ Z INNĄ FORMĄ HASŁOWĄ)	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH ¹¹
nie	NIE	partykuła	partykułoprzysłów- wek	-
zapomnij	ZAPOMNIEĆ	czasownik	czasownik wła- ściwy	2. os., lp., r. zneutr., t. rozk.
kupić	KUPIĆ	czasownik	czasownik wła- ściwy	(forma bezokolicz- nika)
trzy	TRZY	liczebnik główny	liczebnik	B., r. nmos.
opakowania	OPAKOWANIE	rzeczownik	rzeczownik	B., lmn.
relanium	RELANIUM	rzeczownik	rzeczownik	D., lp.

2. trz-y, opakowani-a**Zestaw 26.**

1. Chwała naszej pani (D., lp.) niesie się szeroko. Cześć i chwala naszej pani! (C., lp.)

2.

FORMA WYRAZOWA	CZEŚĆ MOWY W UJĘCIU TRADYCYJNYM, FORMA HASŁOWA	WARTOŚCI KATEGORII FLEKSYJNYCH	WARTOŚCI KATEGORII KLASYFIKUJĄCYCH
nie	partykuła NIE	-	-

¹¹ Wartości kategorii fleksyjnych podajemy tu wedle ujęcia tradycyjnego.

będę mógł	czasownik MÓC	cz. przyszły, t. ozn., 1. os., lp., r. m.	ndk.
bez	przyimek BEZ	-	-
niej	zaimek osobowy rzeczowny ON	D., lp., r. ż.	-
żyć	czasownik	(forma bezokolicznika)	ndk.

Zestaw 27.1. *szedł*

2. np.

Goście stali przed drzwiami dość długo. → stali od STAC: 3. os., lmn., r. męskoos., cz. przeszły, t. oznajmujący

Potrzebujemy więcej stali. → stali od STAL: D., lp.

Stali bywalcy świetnie znają ten klub. → stali od STAŁY: M., lmn., r. męskoos.

3. b) *kilka*4. *Wczoraj padał deszcz.* (przysłówek), *Miałem to zrobić na wczoraj.* (rzeczownik)**Zestaw 28.**1. *ci, bratu:* Celownik

2. np.

Dziadek kurzy fajkę. → kurzy od KURZYĆ: 3. os., lp., r. zneutralizowany, cz. terażniejszy, t. oznajmujący

Kurzy nawóz stosuje się w ogrodnictwie. → kurzy od przymiotnika KURZY: B., lp., r. m.

Uwaga: forma *kurzy* nie powinna zostać opisana jako D. lmn. od rzeczownika KURZ. Zalecana przez wydawnictwa poprawnościowe forma to *kurzów*.

3. c) *trzema*4. *Ciepło kominka wpływało pozytywnie na nasze nastroje.* (rzeczownik)

Było tam ciepło. (przysłówek)

4. Składnia

Uwagi ogólne:

- a) W opisie **zdań pojedynczych i złożonych** wykorzystujemy koncepcję składni Z. Klemensiewicza (1969).
- b) W opisie **zależności akomodacyjnych** korzystamy z teorii Z. Saloniego i M. Świdzińskiego (1985).
- c) Opis **schematów składniowych i konotacji** jest zgodny z podręcznikiem R. Grzegorzczkovej (1996).
- d) **Szczegóły zastosowanych form zapisu** podajemy w przypisach przy pierwszym wystąpieniu danego problemu.

Zestaw 1.

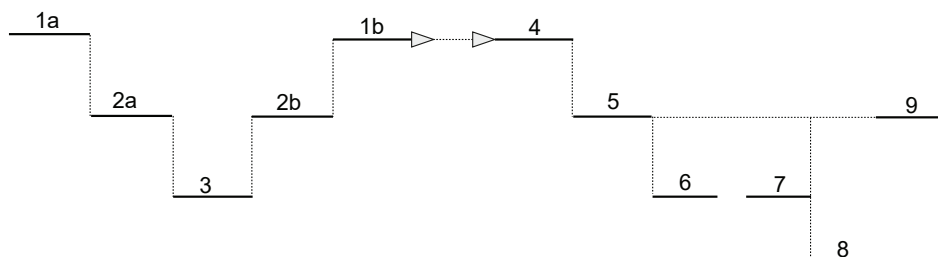
1. Zależności składniowe w zdaniu¹² przedstawiają się następująco:

<i>artyści i intelektualiści</i> podmiot szeregowy	(co robią?)	<i>otwierają</i> orzeczenie
<i>otwierają</i>	(kto?)	<i>artyści i intelektualiści</i>
<i>otwierają</i> →	(komu?, R)	<i>narodom</i> dopełnienie przedmiotowe
<i>otwierają</i> →	(co?, R)	<i>drogę</i> dopełnienie przedmiotowe
<i>narodom</i> →	(jakim?, Z)	<i>niemogącym</i> przydawka właściwościowa imiesłowowa
<i>niemogącym</i> →	(czego robić?, R)	<i>imponować</i> dopełnienie przedmiotowe
<i>imponować</i> →	(czym?, R)	<i>potęgą</i> dopełnienie czynnika pomocniczego
<i>imponować</i> →	(komu?, R)	<i>nikomu</i> dopełnienie przedmiotowe
<i>drogę</i> →	(do czego?, P)	<i>do znaczenia</i> przydawka okolicznościowa
<i>drogę</i> →	(jaką?, Z)	<i>jedyną</i> przydawka właściwościowa ilościowa

¹² Zgodnie z opisem zaproponowanym przez Z. Klemensiewicza, nadrzędnikiem w związku między podmiotem a orzeczeniem jest podmiot, chociaż członem konstytuującym zdanie pozostaje orzeczenie. Podejście to spotkało się z krytyką, w związku z czym zetknąć się można z różnymi sposobami oznaczania związku głównego na wykresach obrazujących strukturę zdania pojedynczego. W niniejszym opracowaniu **związek główny** jest uznany za równorzędny, dlatego w zapisie nie stosujemy strzałek. Skróty **R, Z** oraz **P** oznaczają odpowiednio **związek rzędu, zgody** oraz **przynależności** .

2. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzędnym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe¹³:

(1a) Rozbójnicy, (2b) którzy, (3) chociaż byli wciąż ścigani albo przez rycerzy księcia, albo przez konkurentów, (2b) czatowali na podróżnych przy tych drogach, (1b) i tym razem nie mogli przepuścić okazji do grabieży, (4) więc zatrzymali bogatego kupca, (5) który oddał im wszystko, (6) co miał, [i] (7) kiedy zobaczył, (8) że to udobruchało złodziei, (9) prosił jedynie o darowanie życia.

Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), przydawkowe;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe przyzwolenia;
- (4) – wypowiedzenie współrzędne względem (1), wynikowe;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), rozwijające;
- (6) – wypowiedzenie podrzędne względem (5), dopełnieniowe;
- (7) – wypowiedzenie podrzędne względem (9), okolicznikowe czasu;
- (8) – wypowiedzenie podrzędne względem (7), dopełnieniowe;
- (9) – wypowiedzenie współrzędne względem (5), łączne.

Typy powiązań między wypowiedzeniami składowymi:

- (1) – (2) połączenie względne (*którzy*),
- (2) – (3) połączenie spójnikowe (*chociaż*),
- (1) – (4) połączenie spójnikowe (*więc*),
- (4) – (5) połączenie względne (*który*),
- (5) – (6) połączenie względne (*co*),
- (5) – (9) połączenie spójnikowe (*i*),
- (7) – (9) połączenie względne (*kiedy*),
- (7) – (8) połączenie spójnikowe (*że*).

3. Przykładowe zdanie, realizujące podany schemat: *W zeszłym tygodniu, kiedy spadł pierwszy śnieg, co tradycyjnie zaskoczyło drogowców, miałam stłuczkę z bussem, którego kierowca był nietrzeźwy, ale nie przeszkodziło mu to siąść za kierownicą.*

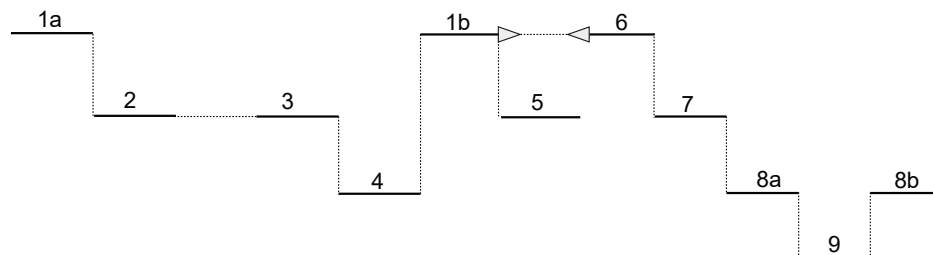
¹³ **Spójniki międzywypowiedzeniowe** łączące zdania współrzędne bierzemy w nawias kwadratowy. **Spójników przywypowiedzeniowych** nie bierzemy w nawias, w konsekwencji mogą być one traktowane jako części zdania, por. oznaczenie (2a)...(2b), np. *uważała* (1), *że* (2a) *ponieważ jutro jest klasówka* (3), *musimy się uczyć* (2b).

Zestaw 2.**1. Zależności składniowe w zdaniu przedstawiają się następująco:**

<i>kroniki</i> podmiot	(co robią?)	<i>opowiadają</i> orzeczenie słowne
<i>opowiadają</i>	(co?)	<i>kroniki</i>
<i>kroniki</i> →	(jakie?, Z)	<i>lokalne</i> przydawka właściwościowa charakteryzująca
<i>kroniki</i> →	(czego?, R)	<i>miast i osiedli</i> przydawka szeregową właściwościowa charakteryzująca
<i>opowiadają</i> →	(komu?, R)	<i>ciekawym</i> dopełnienie przedmiotowe
<i>opowiadają</i> →	(co?, R)	<i>rzeczy</i> dopełnienie przedmiotowe
<i>rzeczy</i> →	(jakie?, Z)	<i>dziwne</i> przydawka właściwościowa charakteryzująca
<i>rzeczy</i> →	(o czym?, R)	<i>o czasach</i> przydawka właściwościowa charakteryzująca
<i>dziwne</i> →	(w jakim stopniu?, P)	<i>bardzo</i> okolicznik stopnia
<i>o czasach</i> →	(których?, Z)	<i>dawnych</i> przydawka właściwościowa wyodrębniająca

2. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzędnym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

(1a) Wczoraj, (2) ponieważ padał deszcz [i] (3) nie mogliśmy pójść tam, (4) dokąd byśmy chcieli, (1b) zaczęliśmy bawić się w Indian, (5) co zawsze sprawiało nam dużo radości, (6) [jednak] to rozgniewało mamę, (7) która uważała, (8a) że (9) ponieważ jutro jest co prawda łatwa, ale ważna klasówka, (8b) powinniśmy się uczyć.

Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe przyczyny;
- (3) – wypowiedzenie współrzędne względem (2), łączne;

- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), okolicznikowe miejsca;
 (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), rozwijające;
 (6) – wypowiedzenie współrzędne względem (1), przeciwstawne;
 (7) – wypowiedzenie podrzędne względem (6), rozwijające;
 (8) – wypowiedzenie podrzędne względem (7), dopełnieniowe;
 (9) – wypowiedzenie podrzędne względem (8), okolicznikowe przyczyny.

Typy powiązań między wypowiedziami składowymi:

- (1) – (2) połączenie spójnikowe (*ponieważ*),
 (2) – (3) połączenie spójnikowe (*i*),
 (3) – (4) połączenie względne (*dokąd*),
 (1) – (5) połączenie względne (*co*),
 (1) – (6) połączenie spójnikowe (*jednak*),
 (6) – (7) połączenie względne (*która*),
 (7) – (8) połączenie spójnikowe (*że*),
 (8) – (9) połączenie spójnikowe (*ponieważ*).

3. Przykładowe zdanie, realizujące podany schemat: *Jeśli zdam egzaminy przed końcem sesji, co nie jest zupełnie nieprawdopodobne, razem z siostrą, która ma jeszcze nawet kilka dni urlopu z zeszłego roku, ale musi je szybko wykorzystać, wyjadę na tydzień w góry.*

Zestaw 3.

1. Zależności składniowe w zdaniu przedstawiają się następująco¹⁴:

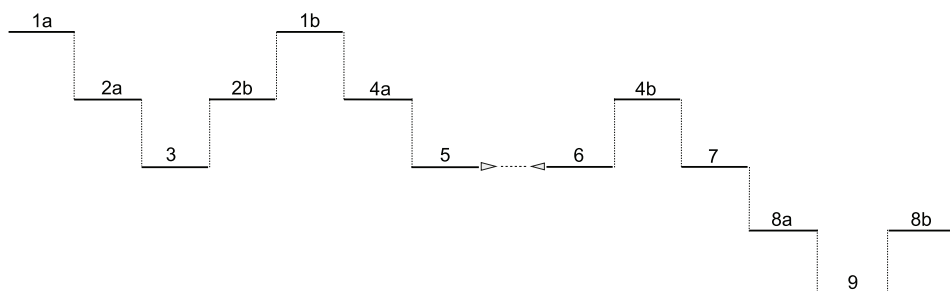
<i>książę</i> podmiot	(co zrobił?)	<i>powędrował</i> orzeczenie słowne
<i>powędrował</i>	(kto?)	<i>książę</i>
<i>książę</i> →	(który?, Z)	<i>Marcin</i> przydawka właściwościowa wyodrębniająca
<i>książę</i> →	(jaki?, Z)	<i>wtrącony</i> przydawka właściwościowa imiesłowowa
<i>wtrącony</i> →	(gdzie?, P / do czego?, R)	<i>do karety</i> okolicznik miejsca / dopełnienie przedmiotowe
<i>powędrował</i> →	(jak?, P)	<i>pod konwojem</i> okolicznik akcesoryjny
<i>powędrował</i> →	(dokąd?, P)	<i>do siedziby</i> okolicznik miejsca
<i>do siedziby</i> →	(jakiej?, Z)	<i>rodowej</i> przydawka właściwościowa charakteryzująca

¹⁴ W sytuacji, w której dany składnik zdania może uzyskać różne interpretacje, np. może zostać opisany jako okolicznik lub dopełnienie, co poznajemy po możliwości zadania różnych pytań o ten składnik, podajemy obie możliwości, por. *wtrącić kogoś (do czego?) / (gdzie?) do więzienia*.

do siedziby →	(gdzie?, P)	w Białej przydawka okolicznościowa
---------------	-------------	---------------------------------------

2. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzędnym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

(1a) Każdy, (2a) kto choć raz, (3) chociaż nie był do tego przygotowany, (2b) wyruszył samotnie albo z kilkoma przyjaciółmi w nieznaną, (1b) wie, (4a) że (5) ponieważ sprawność fizyczna jest ważna, (6) [ale] bynajmniej nie wystarczy, (4b) trzeba hartować swój charakter tak, (7) jak robią to ci, (8a) którzy, (9) aby zasłużyć na szacunek społeczeństwa, (8b) chcą podołać trudnym zadaniom.

Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), podmiotowe;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe przyzwolenia;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), dopełnieniowe;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), okolicznikowe przyczyny;
- (6) – wypowiedzenie współrzędne względem (5), przeciwstawne;
- (7) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), okolicznikowe sposobu;
- (8) – wypowiedzenie podrzędne względem (7), przydawkowe;
- (9) – wypowiedzenie podrzędne względem (8), okolicznikowe celu.

Typy powiązań między wypowiedzeniami składowymi:

- (1) – (2) połączenie względne (*kto*),
- (2) – (3) połączenie spójnikowe (*chociaż*),
- (1) – (4) połączenie spójnikowe (*że*),
- (4) – (5) połączenie spójnikowe (*ponieważ*),
- (5) – (6) połączenie spójnikowe (*ale*),
- (4) – (7) połączenie względne (*jak*),
- (7) – (8) połączenie względne (*którzy*),
- (8) – (9) połączenie spójnikowe (*aby*).

3. Przykładowe zdanie, realizujące podany schemat: *Właśnie się dowiedziałam, że portfel, którego wczoraj nie mogłam znaleźć, odnalazł się u sąsiadów na podłodze pod wieszakiem, więc sąsiedzi go tu przynieśli, kiedy przyszli z wizytą.*

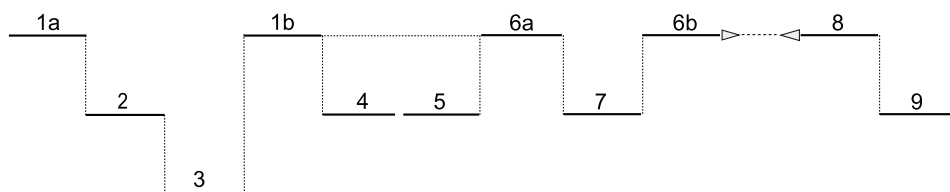
Zestaw 4.

1. Zależności składniowe w zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>jezuita</i> podmiot	(co zrobił?)	<i>napisał</i> orzeczenie słowne
<i>napisał</i>	(kto?)	<i>jezuita</i>
<i>jezuita</i> →	(który?, Z)	<i>Walenty Pęski</i> przydawka właściwościowa wyodrębniająca
<i>napisał</i> →	(kiedy?, P)	<i>w wieku</i> okolicznik czasu
<i>napisał</i> →	(co?, R)	<i>traktat</i> dopełnienie przedmiotowe
<i>w wieku</i> →	(którym z kolei?, Z)	<i>XVII</i> przydawka właściwościowa ilościowa
<i>traktat</i> →	(o czym?, R)	<i>o konieczności</i> przydawka właściwościowa charakteryzująca
<i>o konieczności</i> →	(czego?, R)	<i>zreformowania</i> przydawka podmiotowa
<i>zreformowania</i> →	(czego?, R)	<i>Sejmu</i> przydawka dopełniająca

2. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzędnym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

(1a) Podróżnicy, (2) mimo że wędrowali już tak długo, (3) że zaczęli się niecierpliwić, (1b) nie przybyli jeszcze tam, (4) dokąd próbowało dojść przed nimi wielu innych łazęgów, [a] (5) ponieważ byli już bardzo zmęczeni, (6a) chcieli albo rozbić obóz u podnóża gór, (7) które stanowiły cel ich wyprawy, (6b) albo wycofać się do najbliższej wioski, (8) [jednak] większość z nich nie potrafiła się zdecydować, (9) co rozgniewało szefa wyprawy.

Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe przyzwolenia;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe skutku/stopnia lub miary;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe miejsca;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (6), okolicznikowe przyczyny;
- (6) – wypowiedzenie współrzędne względem (1), łączne;
- (7) – wypowiedzenie podrzędne względem (6), przydawkowe/rozwijające;

- (8) – wypowiedzenie współrzędne względem (6), przeciwstawne;
 (9) – wypowiedzenie podrzędne względem (8), rozwijające.

Typy powiązań między wypowiedziami składowymi:

- (1) – (2) połączenie spójnikowe (*mimo że*),
 (2) – (3) połączenie spójnikowe (*że*),
 (1) – (4) połączenie względne (*dokąd*),
 (1) – (6) połączenie spójnikowe (*a*),
 (5) – (6) połączenie spójnikowe (*ponieważ*),
 (6) – (7) połączenie względne (*które*),
 (6) – (8) połączenie spójnikowe (*jednak*),
 (8) – (9) połączenie względne (*co*).

3. Przykładowe zdanie, realizujące podany schemat: *Gdyby pogoda, która teraz nagle się popsuka, w piątek znowu się poprawiła i miała się utrzymać aż do niedzieli, moglibyśmy wreszcie wyjechać gdzieś za miasto, żeby trochę odpocząć.*

Zestaw 5.

1. Uzupełnienia czasowników odpowiadające tradycyjnym okolicznikom mogą być wyrażane:

- przysłówkiem lub zaimkiem i liczebnikiem przysłówkowym, np. *Mieszka daleko*,
- wyrażeniem przyimkowym, np. *Pracuje od dwóch lat*,
- rzeczownikiem lub zaimkiem rzeczownym w dopełniaczu, celowniku, bierniku, narzędniku, np. *Pierwszego sierpnia wybuchło powstanie warszawskie.*, *Czemu tam idziesz?*, *Pracowałem dzień i noc.*, *Szli lasem*,
- przymiotnikiem lub zaimkiem i liczebnikiem przymiotnym w mianowniku, np. *Żywy stąd nie wyjdiesz.*, *Rad cię odwiedzę*,
- połączeniem spójnika *bo*, *bowiem* z przymiotnikiem, przysłówkiem, wyrażeniem przyimkowym itd., które stanowią określenie jednorodne z podstawą, np. *Późno, bo nad ranem, rozeszli się goście*,
- połączeniem spójników *jeśli*, *jeżeli*, *o ile* itp. z jakimś zaprzeczonym składnikiem, np. *Raczono się stuletnim, jeśli nie starszym, winem*,
- połączeniem spójnika *choć*, *choćby* z jakimś składnikiem, np. *Przyjął nas stary, choć jeszcze krzepki, gospodarz*,
- bezokolicznikiem, np. *Przyjechałem zwiedzić Kraków*,
- wypowiedzeniem, np. *Jak Polska długa i szeroka, rozchodziła się żałobna wieść*,
- imiesłowowym równoważnikiem zdania, np. *Mówił, jękając się*,
- zdaniem podrzędnym okolicznikowym, np. *Pojechałem tam, gdzie rosą poziomki.*

Uzupełnienia czasowników odpowiadające tradycyjnym dopełnieniom mogą być wyrażane:

- rzeczownikiem w mianowniku, dopełniaczu, celowniku, bierniku lub narzędniku, np. *Nazywam się Hreczecha.*, *Pożyczył cukru.*, *Zaufał przyjaciołom.*, *Zjadł obiad.*, *Kierował firmą*,
- wyrażeniem przyimkowym, np. *Walczył o lepsze jutro*,

- bezokolicznikiem, np. *Spodziewał się skończyć*,
- zdaniem podrzędnym dopełnieniowym, np. *Coś mi pożyczył, to ci oddaję*.
- 1. dla czasownika *pojechać* częstszy jest okolicznik niż zdanie okolicznikowe,
- 2. dla czasownika *chcieć* częstsze jest uzupełnienie bezokolicznikowe a najradsze zdaniowe.
- 2. Przykładowe rozwiązania:
 - *Zmęczony zimą wyjechał tam, gdzie jest ciepło*,
 - *Zmęczony zimą wyjechał, by dotrzeć do ciepłych krajów*.

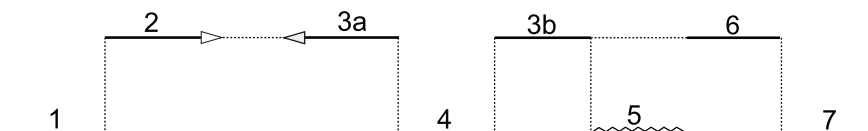
Zestaw 6.

1. Podkreślone w zadaniu frazy to: a) okolicznik stopnia; b) przydawka właściwościowa charakteryzująca; c) okolicznik celu; d) orzecznik w orzeczeniu imiennym.
2. Wyrazy niebędące składnikami syntaktycznymi to: z *pewnością, następnie*.
3. Typy związków składniowych w podanych połączeniach to: a) zgoda; b) rząd; c) rząd; d) przynależność; e) przynależność; f) rząd.
- 4.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) Jeżeli Pierścień w ogóle ma ruszyć w drogę, (2) nie można czekać dłużej, (3a) ci śmiałkowie [wszakże], (4) którzy z nim pójną, (3b) muszą się zapaść w kraj nieprzyjacielski, (5) nie zwlekając ani chwili¹⁵, (6) [i] nie powinni liczyć, (7) że w tym zadaniu wesprze ich oręż i siła.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) - wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe warunku;
- (2) - wypowiedzenie nadrzędne;
- (3) - wypowiedzenie współrzędne względem (2), przeciwstawne;
- (4) - wypowiedzenie podrzędne względem (3), przydawkowe;
- (5) - wypowiedzenie podrzędne względem (3), imiesłowowe, okolicznikowe akcesoryjne;
- (6) - wypowiedzenie współrzędne względem (3), łączne;
- (7) - wypowiedzenie podrzędne względem (5), dopełnieniowe.

¹⁵ W ujęciu Z. Klemensiewicza imiesłowy przysłówkowe nierozwinięte (czyli występujące w postaci pojedynczych form na *-qc, -wszy, -wszy*) nie mają statusu wypowiedzenia. Tak więc wypowiedzenie: *Nie robisz dobrze, zwlekając* jest uważane za zdanie pojedyncze. Imiesłowy przysłówkowe rozwinięte są natomiast opisywane jako równoważniki zdań, np. *Nie robisz dobrze, zwlekając z tym tak długo*.

d) Typy powiązań wypowiedzeń składowych:

- (1) – (2) połączenie spójnikowe (*jeżeli*),
- (2) – (3) połączenie spójnikowe (*wszakże*),
- (3) – (4) połączenie względne (*którzy*),
- (3) – (5) połączenie bezspójnikowe,
- (3) – (6) połączenie spójnikowe (*i*),
- (6) – (7) połączenie spójnikowe (*że*).

Zestaw 7.

1.

1.1

a) Główny predykat: *oznajmił*.

Schemat konotacyjny zdania¹⁶:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & N_3 & & \\ & & & & & - & \text{Sent}/N_4 \end{array}$$

b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:

- *zdenierwowany chłopiec*; nadrzędnik: *chłopiec*;
- *że musi za wszelką cenę odnaleźć siostrzyczkę zagubioną w olbrzymim i bardzo ciemnym lesie*; nadrzędnik: *musi*.

c) Frazy niekonotowane przez główny predykat: *po ogłoszeniu końca akcji ratunkowej*; *nagle*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_3 .

1.2

a) Główny predykat: *wierzono*.

Schemat konotacyjny zdania:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & \text{Sent}/w N_4 & & \end{array}$$

b) Fraza realizująca pozycję konotowaną przez główny predykat:

- *że siły przyrody wpływają na życie człowieka*; nadrzędnik: *wpływają*.

c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *już przed tysiącami lat*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_1 .

¹⁶ Jeśli w schemacie konotacyjnym jest wymagana fraza przyimkowa, to wybór sposobu opisu jest zależny od tego, czy: a) możliwy jest tylko jeden przyimek – wówczas podajemy ten przyimek wraz z przypadkiem, np. dla *wierzyć w coś* będzie to **w**, por. V – **w** N_4 , b) możliwe są różne przyimki – wówczas zapisujemy bardziej ogólny schemat z pozycją przyimkową oznaczoną skrótem *Praep*, np. dla *wybrać spośród / z kogoś / czegoś* będzie to **spośród** lub **z**, co oznaczymy za pomocą *Praep*, por. V – **Praep** N_2 .

1.3

a) Główny predykat: *pomoże*.

Schemat konotacyjny zdania:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & N_3 & & \\ & & & & & - & \text{w } N_6/\text{Inf} \end{array}$$

b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:

- *każdy, kto czuje się odpowiedzialny za grupę*; nadrzędnik: *każdy*;

- *w organizacji konferencji*; nadrzędnik: *w organizacji*¹⁷.

c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *co znacznie ułatwi pracę*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_3 .

2. Predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy, to: *udzielenie (pomocy)*.

3. Przykłady:

a) *grzmi, pada, błyska się, świta*;

b) *zazdrosny (o coś), pełen (czegoś), żądny (czegoś), wierny (czemuś)*;

c) *Janek ukradł Markowi pięć złotych., Janek dał Markowi prezent.*

Zestaw 8.**1.****1.1**

a) Główny predykat: *przekazał*.

Schemat konotacyjny zdania:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & N_3 & & \\ & & & & & - & \text{Sent}/N_4 \end{array}$$

b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:

- *przedstawiciel dyrekcji naszego zakładu*; nadrzędnik: *przedstawiciel*;

- *że na ostatnim zebraniu wreszcie zapadła decyzja o zmianie nazwy zakładu*; nadrzędnik: *zapadła*.

c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *zgodnie z poleceniem*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_3 .

1.2

a) Główny predykat: *ucieszyli się*.

Schemat konotacyjny zdania:

¹⁷ Frazy przyimkowe to tak zwane frazy egzocentryczne, co znaczy, że żaden ze składników (ani przyimek, ani rzeczownik) nie może stanowić samodzielnego reprezentanta frazy.

N_1 — V — z N_2 /Sent

- b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:
 - *wszyscy zainteresowani zmianą przepisów prawa drogowego*; nadrzędnik: *zainteresowani*,
 - *z wyników ostatniego głosowania Sejmu zatwierdzającego nowelizację odpowiednich ustaw*; nadrzędnik: *z wyników*.
 c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *niezmiernie*.
 d) Pozycje konotacyjne niezaktualizowane w zdaniu: brak.

1.3

- a) Główny predykat: *wybrano*.
 Schemat konotacyjny zdania:

N_1 — V — N_4
 — Praep N_2

- b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:
 - *nowy zarząd*; nadrzędnik: *zarząd*;
 - *spośród wszystkich członków organizacji*; nadrzędnik: *spośród członków*.
 c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *podczas zebrania koła*.
 d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_1 .

1.4

- a) Główny predykat: *pomagał*.
 Schemat konotacyjny zdania:

N_1 — V — N_3
 — w N_6 /Inf

- b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:
 - *ten, kto nie chciał iść na wycieczkę*; nadrzędnik: *ten*;
 - *w przygotowaniu obiadu dla znużonych długą drogą wędrowców*; nadrzędnik: *w przygotowaniu*.
 c) Frazy niekonotowane przez główny predykat: *chętnie*; *nawet jeśli nie lubił gotować*.
 d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_3 .

2. Predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy, to: *nowelizacje*.

3. Przykłady:

- a) *spać, tańczyć, spacerować*;
 b) *żądza (czegoś), prośba (o coś), część (czegoś)*;
 c) *Marysia wygląda pięknie., Janek czuje się źle., Dziecko zachowuje się grzecznie.*

Zestaw 9.**1.****1.1**

a) Główny predykat: *poinformował*

Schemat konotacyjny:

$$N_1 \quad - \quad V \quad - \quad N_4$$

$$\quad \quad \quad - \quad o \quad N_6/Sent$$

b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:

- *przewodniczący*; nadrzędnik: *przewodniczący*;

- *że do końca roku trzeba będzie złożyć sprawozdanie finansowe*; nadrzędnik: *trzeba będzie*.

c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *na zebraniu komitetu*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_4 .

1.2

a) Główny predykat: *wiąże się*.

Schemat konotacyjny:

$$N_1 \quad - \quad V \quad - \quad z \quad N_5$$

b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:

- *przygotowanie pracy semestralnej z historii literatury*; nadrzędnik: *przygotowanie*;

- *z koniecznością spędzenia wielu godzin w czytelni*; nadrzędnik: *z koniecznością*.

c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *dla większości studentów Wydziału Polonistyki*.

d) Pozycje konotacyjne niezaktualizowane w zdaniu: brak.

1.3

a) Główny predykat: *zastanawiano się*.

Schemat konotacyjny:

$$N_1 \quad - \quad V \quad - \quad nad \quad N_3/Sent$$

b) Fraza realizująca pozycję konotowaną przez główny predykat:

- *nad propozycją zmian w statucie organizacji*; nadrzędnik: *nad propozycją*;

c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *przez trzy godziny*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_1 .

1.4

a) Główny predykat: *gniewał się*.

Schemat konotacyjny:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & \text{na } N_4 \\ & & & - & \text{o } N_4 \end{array}$$

b) Frazy realizujące pozycję konotowaną przez główny predykat:

- *ten mój znajomy*; nadrzędnik: *znajomy*;

- *o to, co mu powiedziałem*; nadrzędnik: *o to*.

c) Frazy niekonotowane przez główny predykat: *ciągle*; *choć minęło już tyle czasu od naszej ostatniej kłótni*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: *na N₄*.

2. Predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy, to: *spędzenia*.

3. Przykłady:

a) *lubić, czytać, jeść, bać się*;

b) *las, biurko, drzewo, szklanka*;

c) *Wszyscy nazywamy Janka fajtlapą., Mieszkańcy wioski okrzyknęli strażaka bohaterem.*

Zestaw 10.

1.

1.1

a) Główny predykat: *zaządał*.

Schemat konotacyjny:

$$\begin{array}{ccccccc} N_1 & - & V & - & \text{od } N_2 \\ & & & - & \text{Sent}/N_2 \end{array}$$

b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:

- *najlepszy przyjaciel Wojtka*; nadrzędnik: *przyjaciel*;

- *żebym więcej już nigdy do niego nie przychodził z propozycją wspólnego wyjazdu za granicę*; nadrzędnik: *przychodził*.

c) Frazy niekonotowane przez główny predykat: *w zeszłym roku*; *stanowczo*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: *od N₂*.

1.2

a) Główny predykat: *uradowało*.

Schemat konotacyjny:

$$N_1 \quad - \quad V \quad - \quad N_4$$

b) Frazy realizujące pozycje konotowane przez główny predykat:

- *znalezienie na własnym polu średniowiecznego skarbu*; nadrzędnik: *znalezienie*;

- *biednego mieszkańca małej wsi na Podlasiu*; nadrzędnik: *mieszkańca*.

c) Frazy niekonotowane przez główny predykat: brak.

d) Pozycje konotacyjne niezaktualizowane w zdaniu: brak.

1.3

a) Główny predykat: *rozmyślano*.

Schemat konotacyjny:

N_1 — V — nad N_5 /Sent

b) Fraza realizująca pozycję konotowaną przez główny predykat:

- *nad pomysłem zgłoszonym przez jednego z uczestników dyskusji*; nadrzędnik: *nad pomysłem*.

c) Fraza niekonotowana przez główny predykat: *długo*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_1 .

1.4

a) Główny predykat: *zdradzi*.

Schemat konotacyjny:

N_1 — V — N_4

b) Fraza realizująca pozycję konotowaną przez główny predykat:

- *Janek*; nadrzędnik: *Janek*.

c) Frazy niekonotowane przez główny predykat: *cokolwiek się stanie*; *nawet jeśli będzie to zagrażać jego bezpieczeństwu*.

d) Pozycja konotacyjna niezaktualizowana w zdaniu: N_4 .

2. Predykat, przez który konotowana jest pozycja zaktualizowana za pomocą podkreślonej frazy, to: *znalezienie*.

3. Przykłady:

a) *dać, zapoznać, rozkazać*;

b) *zielony, duży, wspaniały*;

c) *Janek musi odrobić pracę domową., Dzieci powinny szanować rodziców., Jedzenie zaczyna się psuć.*

Zestaw 11.

1. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>Prawdę</i>	(B.)	← <i>odkryto</i>
<i>odkryto</i> →	(M.)	<i>dwóch</i>
<i>odkryto</i>	(3. os., lp., r.n.)	← <i>dwóch</i>
<i>odkryto</i> →→	(nieakomod.)	<i>wreszcie</i>
<i>dwóch</i> →	(D., lmn.)	<i>dziennikarzy</i>

<i>dwóch</i>	(r. m1)	← <i>dziennikarzy</i>
<i>dziennikarzy</i> →→	(nieakomod.)	<i>z</i>
<i>z</i> →	(D.)	<i>gazety</i>
<i>lokalnej</i>	(D., lp., r. ż.)	← <i>gazety</i>

2. Schemat czasownika *odkryć* wygląda tak:

N_1 — V — Sent/ N_4

3. Na przykład: *Marysia dostała piękny bukiet z czerwonych róż.*

4.

a) Niegramatyczność zdania jest spowodowana tym, że czasownik *zacząć* wymaga uzupełnienia w postaci bezokolicznika czasownika w aspekcie niedokonanym, w zdaniu zaś użyto dokonanego czasownika *przeczytać*.

b) Poprawione zdanie brzmi: *W końcu zaczął na głos czytać książkę.*

c) Schemat składniowy:

N_1 — V — Inf

Zestaw 12.

1. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>Mąż</i> →	(D.)	<i>Hanki</i>
<i>Mąż</i> →	(lp., r. m1, 3. os.)	<i>mógł</i>
<i>Mąż</i>	(M.)	← <i>mógł</i>
<i>mógł</i> →→	(nieakomod.)	<i>zapewne</i>
<i>mógł</i> →	(bezokolicznik)	<i>wiązać</i>
<i>wiązać</i> →	(B.)	<i>zniknięcie</i>
<i>wiązać</i> →	(z+N.)	<i>z</i>
<i>z</i> →	(N.)	<i>telefonami</i>
<i>tajemniczymi</i>	(N., lmn., r. m3)	← <i>telefonami</i>

2. Schemat składniowy czasownika *móc* wygląda tak:

N_1 — V — Inf

3. Na przykład: *Jaś nigdy nie powiedział Marysi, że ją kocha.*

4. Podany schemat realizują zdania: 4) i 8).

Zestaw 13.

1. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco¹⁸:

<i>Naukowcy</i> →	(lmn., r. m1, 3. os.)	<i>upominają się</i>
<i>Naukowcy</i>	(M.)	← <i>upominają się</i>
<i>od</i> →	(D.)	<i>kilku</i>
<i>od</i>	(nieakomod.)	← <i>upominają się</i>
<i>kilku</i> →	(D., lmn.)	<i>lat</i>
<i>kilku</i>	(r. m3)	← <i>lat</i>
<i>bezszykownie</i>	(przysł.)	← <i>upominają się</i>
<i>upominają się</i> →	(leks.)	<i>o</i>
<i>o</i> →	(B.)	<i>zmiany</i>
<i>zmiany</i> →	(D.)	<i>programów</i>
<i>programów</i> →	(D., lmn., r. m3)	<i>szkolnych</i>

2. Schemat składniowy czasownika *upominać się* wygląda tak:

$N_1 \quad - \quad V \quad - \quad o \quad N_4$

3. Przykładowe czasowniki wymagające frazy nominalnej w celowniku: *powiedzieć, insynuować, oznajmić, dać, udać się, sprzedać, wystać, przekazać, pokazać, odpowiedzieć*.

4. Podany schemat realizują zdania: 1), 3) i 5).

Zestaw 14.

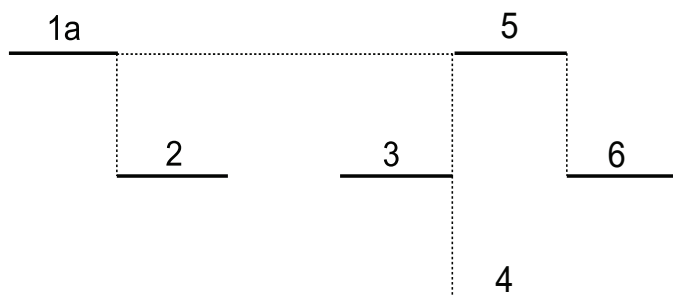
1. Paweł na pewno zda egzamin, Gaweł raczej nie powinien liczyć na sukces.

2.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) Było już ciemno, (2) kiedy dotarli do rogatki miasta, [a] (3) ponieważ nad ich głowami zaczęły się gromadzić ciężkie chmury, (4) czemu towarzyszyły gniewne podmuchy wiatru, (5) zrozumieli, (6) że najwyższy czas rozejrzeć się za jakimś noclegiem.

¹⁸ Jeśli stosujemy opis fleksyjny odmienny niż Z. Saloniego, związek czasownika z przysłówkiem można uznać za nieakomodowany.

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe czasu;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (5), okolicznikowe przyczyny;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), rozwijające;
- (5) – wypowiedzenie współrzędne względem (1), łączne;
- (6) – wypowiedzenie podrzędne względem (5), dopełnieniowe.

d) Typy powiązań wypowiedzeń składowych:

- (1) – (2) połączenie względne (*kiedy*),
- (3) – (4) połączenie względne (*czemu*),
- (1) – (5) połączenie spójnikowe (*a*),
- (5) – (3) połączenie spójnikowe (*ponieważ*),
- (5) – (6) połączenie spójnikowe (*że*).

3. Związki akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco: pięcioro → wilcząt (D., lmn.), wilcząt → pięcioro (r. n.); pięcioro → znalazło (3. os., lp., r. n.), znalazło → pięcioro (M.); matka → odrzuciła (3. os., lp., r. ż.), odrzuciła → matka (M.).

4. Na przykład:

- a) *Matka sieka mięso tasakiem.*
- b) *stół, stokrotka*
- c) *ojciec (czyjś), część (czegoś), nadzieja (na coś)*
- d) *Janek nocami rozmyśla.*

Zestaw 15.

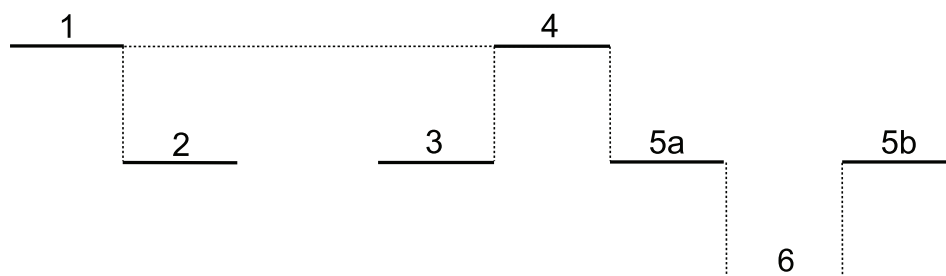
1. *Dyrektor współpracował podobno z tajnymi służbami, nie należy mu bynajmniej wróżyć dużego poparcia.*

2.

a) Wypowiedzenia składowe:

- (1) W końcu stało się dla mnie jasne, (2) że dłużej w domu rodzinnym nie wytrzymam, [a] (3) ponieważ nie miałem żadnych środków do życia, (4) zrozumiałem, (5a) że muszę, (6) póki mam jeszcze siły i zapał, (5b) rozejrzeć się za jakąś pracą.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), podmiotowe;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), okolicznikowe przyczyny;
- (4) – wypowiedzenie współrzędne względem (1), łączne;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem(4), dopełnieniowe;
- (6) – wypowiedzenie podrzędne względem (5), okolicznikowe czasu.

d) Typy powiązań wypowiedzeń składowych:

- (1) – (2) połączenie spójnikowe (*że*),
- (1) – (3) połączenie spójnikowe (*a*),
- (3) – (4) połączenie spójnikowe (*ponieważ*),
- (4) – (5) połączenie spójnikowe (*że*),
- (5) – (6) połączenie spójnikowe (*póki*).

3. Związki akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco: czworo → kacząt (D., lmn.), kacząt → czworo (r. n.); czworo → dopominało się (3. os., lp., r. n.), dopominało się → czworo (M.); gospodyni → zapomniała (3. os., lp., r. ż.), zapomniała → gospodyni (M.).

4. Na przykład:

- a) *Dziecko wygląda błado.*
- b) *zielony, ładny, drewniany*
- c) *podobny (do kogoś/czegoś), równy (komuś/czemuś), chętny (do czegoś)*
- d) *Janek wczoraj pożyczył od Marysi bardzo ciekawą książkę na całe dwa tygodnie.*

Zestaw 16.

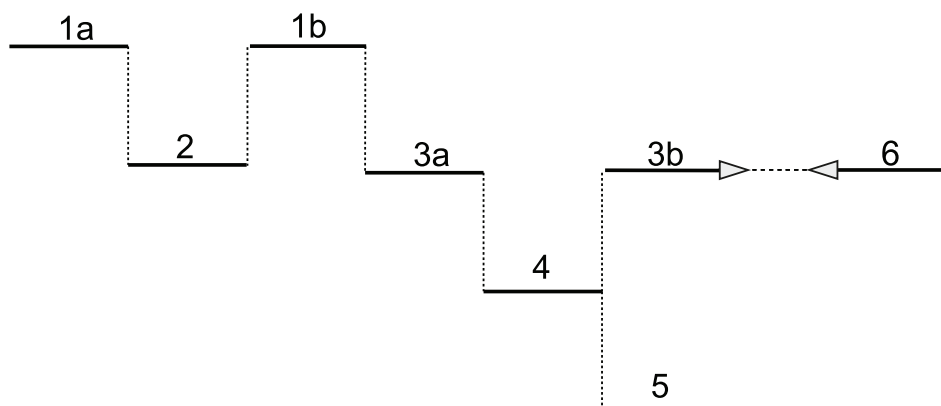
1. *Janek tylko wynajmuje to mieszkanie, nawet się nie domyśla, gdzie przebywa właściciel.*

2.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1a) Dopiero teraz, (2) gdy jest już po wszystkim, (1b) dotarło do mnie, (3a) że (4) gdyby moim bliskim rzeczywiście na mnie zależało, (5) w co nie wierzę, (3b) nigdy by we mnie nie zwątpili, [ale] (6) broniliby mnie do ostatniego tchu i ostatniego argumentu.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe czasu;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), podmiotowe;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), okolicznikowe warunku;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), rozwijające;
- (6) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), przeciwstawne.

d) Typy powiązań wypowiedzeń składowych:

- (1) – (2) połączenie względne (*kiedy*),
- (1) – (3) połączenie spójnikowe (*że*),
- (3) – (4) połączenie spójnikowe (*gdyby*),
- (4) – (5) połączenie względne (*w co*),
- (3) – (6) połączenie spójnikowe (*ale*).

3. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>Dwoje</i> →	(lp., r. n., 3. os.)	<i>plakało</i>
<i>Dwoje</i>	(M.)	← <i>plakało</i>
<i>Dwoje</i> →	(D., lmn.)	<i>dzieci</i>
<i>Dwoje</i>	(r. n.)	← <i>dzieci</i>
<i>plakało</i> →	(przysł.)	<i>załośnie</i>

4. Na przykład:

a) *Azorek szczeka.*b) *Janek nocami pracuje.*

Zestaw 17.

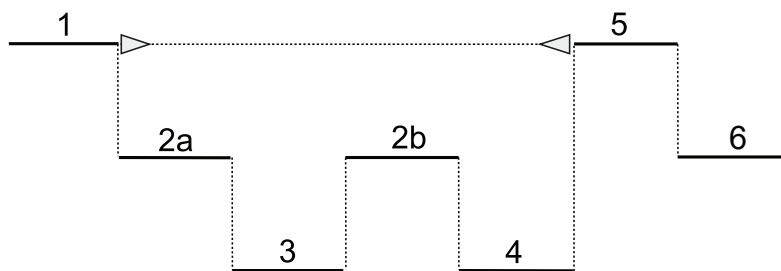
1. Martwię się zwłaszcza o syna, który właśnie skończył studia.

2.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) Wydawać by się mogło, (2a) że wszyscy ludzie, (3) którzy mają dzieci, (2b) powinni być odpowiedzialni, (4) bo wychowanie dziecka to wielkie wyzwanie, (5) [jednak] tak nie jest, (6) czego wyraz nader często znajdujemy w doniesieniach ze świata.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

(1) – wypowiedzenie nadrzędne;

(2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), podmiotowe;

(3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), przydawkowe;

(4) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe przyczyny;

(5) – wypowiedzenie współrzędne względem (1), przeciwstawne;

(6) – wypowiedzenie podrzędne względem (5), rozwijające.

d) Typy powiązań wypowiedzeń składowych:

(1) – (2) połączenie spójnikowe (*że*),

(2) – (3) połączenie względne (*którzy*),

(2) – (4) połączenie spójnikowe (*bo*),

(1) – (5) połączenie spójnikowe (*jednak*),

(5) – (6) połączenie względne (*czego*).

3. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>Sześciu</i> →	(lp., r. n., 3. os.)	<i>zastabło</i>
<i>Sześciu</i>	(M.)	← <i>zastabło</i>
<i>Sześciu</i> →	(D., lmn.)	<i>robotników</i>
<i>Sześciu</i>	(r. m1)	← <i>robotników</i>
<i>nieoczekiwanie</i>	(przysł.)	← <i>zastabło</i>

4. Na przykład:

a) *Jaś musi się uczyć.*

b) *W zeszłym tygodniu Jaś się przeprowadził.*

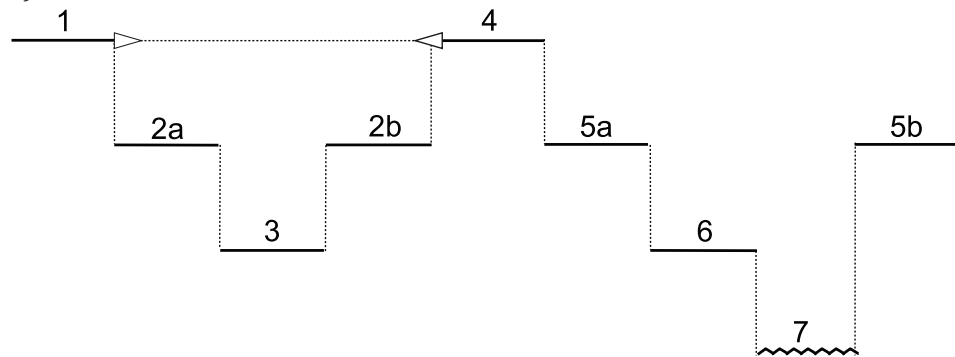
Zestaw 18.

1.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) Założyłeś się ze mną o to, (2a) że dwie proste, (3) które nie są równoległe, (2b) muszą się przecinać, (4) [ale] zapomniałeś, (5a) że (6) choć geometrii uczymy się, (7) rysując linie na płaskiej kartce, (5b) w przestrzeni jest nieskończenie wiele prostych skośnych.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

(1) – wypowiedzenie nadrzędne;

(2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), dopełnieniowe;

(3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), przydawkowe;

(4) – wypowiedzenie współrzędne względem (1), przeciwstawne;

(5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), dopełnieniowe;

(6) – wypowiedzenie podrzędne względem (5), okolicznikowe przyzwolenia;

(7) – wypowiedzenie podrzędne względem (6), imiesłowowe, okolicznikowe sposobu.

d) Typy powiązań wypowiedzeń składowych:

(1) – (2) połączenie spójnikowe (*że*),

(2) – (3) połączenie względne (*które*),

(1) – (4) połączenie spójnikowe (*ale*),

(4) – (5) połączenie spójnikowe (*że*),

(5) – (6) połączenie spójnikowe (*choć*),

(6) – (7) połączenie bezspójnikowe.

2. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco¹⁹:

¹⁹ Zanegowany czasownik *nie zdołało* wymusza na czasowniku *obronić* rząd dopełniaczowy.

Trzech →	(lp., r. n., 3. os.)	nie zdołało
Trzech	(M.)	← nie zdołało
Trzech →	(D., lmn.)	muszkietierów
Trzech	(r. m1)	← muszkietierów
nie zdołało →	(bezokolicznik)	obronić
obronić →	(D.)	miasta

3. Na przykład: *Jaś odmówił Marysi pomocy.*

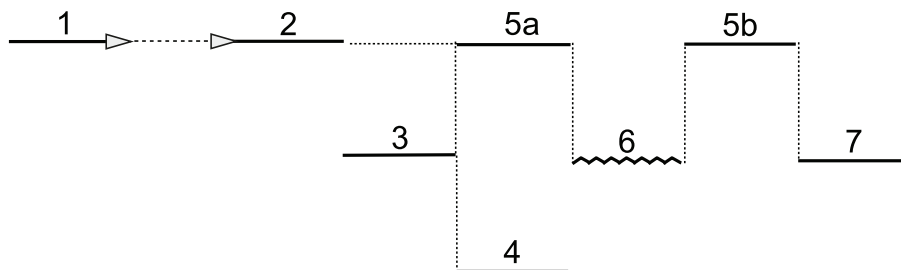
Zestaw 19.

1.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) Przyszedł lipiec, (2) [więc] już się skończyły truskawki [i] (3) choć na następne poczekamy, (4) aż znów skończy się szkoła, (5a) jeszcze w tym roku, (6) tęskniąc za truskawkami, (5b) spróbujemy kolejno tego, (7) co wyrośnie w sadach.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) - wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) - wypowiedzenie współrzędne względem (1), wynikowe;
- (3) - wypowiedzenie podrzędne względem (5), okolicznikowe przyzwolenia;
- (4) - wypowiedzenie podrzędne względem (3), okolicznikowe czasu/dopełnieniowe;
- (5) - wypowiedzenie współrzędne względem (2), łączne;
- (6) - wypowiedzenie podrzędne względem (5), imiesłowne, okolicznikowe akcesoryjne;
- (7) - wypowiedzenie podrzędne względem (5), dopełnieniowe.

d) Typy powiązań wypowiedzeń składowych:

- (1) - (2) połączenie spójnikowe (*więc*),
- (2) - (5) połączenie spójnikowe (*i*),
- (4) - (5) połączenie spójnikowe (*choć*),
- (3) - (4) połączenie spójnikowe (*aż*),
- (5) - (6) połączenie bezspójnikowe,
- (5) - (7) połączenie względne (*co*).

2. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco²⁰:

<i>Dwoje</i> →	(lp., r. n., 3. os.)	<i>hoduje</i>
<i>Dwoje</i>	(M.)	← <i>hoduje</i>
<i>Dwoje</i> →	(D., lmn.)	<i>sąsiadów</i>
<i>Dwoje</i>	(r. n)	← <i>sąsiadów</i>
<i>moich</i>	(D., lmn., r. m1)	← <i>sąsiadów</i>
<i>hoduje</i> →	(B.)	<i>kanarki</i>

3. Na przykład: *Jaś ofiarował dziadkowi strzelbę.*

Zestaw 20.

1. a) Podkreślone wyrażenia to: *przed rozpoczęciem* – okolicznik czasu; *znany* – przydawka właściwościowa imiesłowowa; *o odkryciu* – dopełnienie przedmiotowe.

b) Powiązane wyrażenia:	c) Typ związku:
<i>przed rozpoczęciem opowiadał</i>	przynależność
<i>przed rozpoczęciem badań</i>	rząd
<i>znany lekarz</i>	zgoda
<i>powszechnie znany</i>	przynależność
<i>opowiadał o odkryciu</i>	rząd
<i>o odkryciu metody</i>	rząd

2. Główny predykat: *opowiadał.*

N₁ — V — N₃
— o N₆

Rzeczownik z niepustą konotacją: np. *rozpoczęcie, badania, odkrycie, metoda, leczenie, skutek, stan.*

Rzeczownik z pustą konotacją: np. *lekarz, dziewczynka, nadwaga.*

3. Zależności akomodacyjne w podanych połączeniach przedstawiają się następująco: *przed* → *rozpoczęciem* (N.); *lekarz* → *opowiadał* (lp., r. m1, 3. os.); *opowiadał* → *lekarz* (M.); *metody* → *nowej* (D., lp., r. ż.).

4. Podane zdanie po przekształceniu może brzmieć na przykład tak: *Zanim rozpoczął badania, lekarz ten, którego wszyscy znali, opowiadał uczniom o tym, że odkrył nową metodę leczenia nadwagi.*

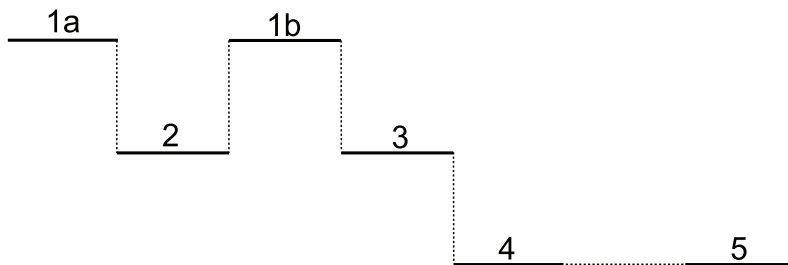
²⁰ Rzeczowniki męskoosobowe wymagają liczebnika zbiorowego (u Z. Saloniego: liczebnika w rodzaju n1) wówczas, kiedy odnoszą się do zbioru osób różnej płci.

5.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1a) Rewolucyjność metody, (2) którą wynalazł, (1b) polega przede wszystkim na tym, (3) że w czasie kuracji nie stosuje się żadnych środków farmakologicznych, mogących powodować skutki uboczne, (4) co pomaga utrzymać organizm pacjenta w dobrym stanie [i] (5) pozytywnie wpływa na postępy w odchudzaniu.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne,
- (2) – wypowiedzenie podrzędne przydawkowe,
- (3) – wypowiedzenie podrzędne dopełnieniowe,
- (4) – wypowiedzenie podrzędne rozwijające,
- (5) – wypowiedzenie współrzędne łączne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

względnie: 1a i 2 (*którą*), 3 i 4 (*co*);spójnikowo: 1b i 3 (*że*), 4 i 5 (*i*).

6. Przykładowe zdania, realizujące podane schematy:

a) *Ten mecz pewnie znowu przegramy albo w najlepszym razie zremisujemy i trzeba będzie poczekać na dogrywkę, więc nie ma sensu tego już teraz oglądać.*

b) *Pamiętam, jak mi obiecywałeś, że kiedy wrócę z pracy, wszystkie twoje zabawki będą już od dawna posprzątane.*

Zestaw 21.

1. a) Podkreślone wyrażenia to: *po zakończeniu* – okolicznik czasu; *o wyjaśnienie* – dopełnienie przedmiotowe; *niepokojących* – przydawka właściwościowa imiesłowowa.

b) Powiązane wyrażenia:	c) Typ związku:
<i>po zakończeniu zajęć</i>	rząd
<i>po zakończeniu poprosił</i>	przynależność
<i>poprosił o wyjaśnienie</i>	rząd
<i>o wyjaśnienie sformułowań</i>	rząd
<i>niepokojących sformułowań</i>	zgoda
<i>niepokojących go</i>	rząd

2. Główny predykat: *poprosił*.

N_1 — V — N_4
 — o N_4 /Sent.

Rzeczownik z niepustą konotacją: np. *zakończenie, wyjaśnienie, specyfika, brzmienie, pytanie, student*.

Rzeczownik z pustą konotacją: np. *termin* (w określonym w tekście znaczeniu), *zdanie, chłopiec*.

3. Zależności akomodacyjne w podanych połączeniach przedstawiają się następująco: po → zakończeniu (Msc.); student → poprosił (lp., r. m1, 3. os.); poprosił → student (M.); sformułowań → niepokojących (D., lmn., r. n.).

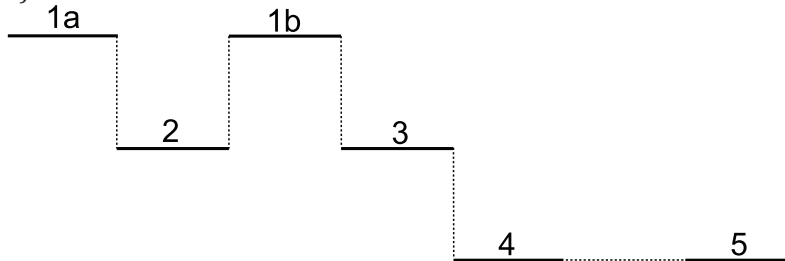
4. Podane zdanie po przekształceniu może brzmieć na przykład tak: *Po tym, jak zajęcia się zakończyły, student poprosił wykładowcę o to, by wyjaśnił mu sformułowania, które go niepokoiły.*

5.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1a) Specyfika sformułowań, (2) których użył profesor, (1b) wynikała w dużej mierze z tego, (3) że składały się one z terminów, budzących swoim brzmieniem zdziwienie, (4) co zainteresowało studenta [i] (5) skłoniło do zadania kilku pytań.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne,
- (2) – wypowiedzenie podrzędne przydawkowe,
- (3) – wypowiedzenie podrzędne dopełnieniowe,
- (4) – wypowiedzenie podrzędne rozwijające,
- (5) – wypowiedzenie współrzędne łączne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

względnie: 1a i 2 (*których*), 3 i 4 (*co*);

spójnikowo: 1b i 3 (*że*), 4 i 5 (*i*).

6. Przykładowe zdania, realizujące podane schematy:

a) *Niestety pies podarł ci tę książkę, więc teraz ją sklej albo kup nową i zanieś do biblioteki.*

b) *Jeśli nasza drużyna, kiedy skończy trening, będzie wystarczająco silna, weźmie udział w zawodach, które organizuje Urząd Miasta.*

Zestaw 22.

1. a) Podkreślone wyrażenia to: *mimo bólu* – okolicznik przyzwolenia; *do rozwiązania* – dopełnienie przedmiotowe; *pozostawionych* – przydawka właściwościowa imiesłowowa.

b) Powiązane wyrażenia:	c) Typy związków:
<i>mimo bólu głowy</i>	rząd
<i>mimo bólu udało się</i>	przynależność
<i>przekonać do rozwiązania</i>	rząd
<i>do rozwiązania zadań</i>	rząd
<i>zadań pozostawionych</i>	zgoda
<i>pozostawionych bez odpowiedzi</i>	przynależność

2. Główny predykat: *udało się*.

V — N₃
— Inf

Rzeczownik z niepustą konotacją, np. *ból, rozwiązanie, odpowiedź, wyzwanie, poszukiwanie, uczeń*.

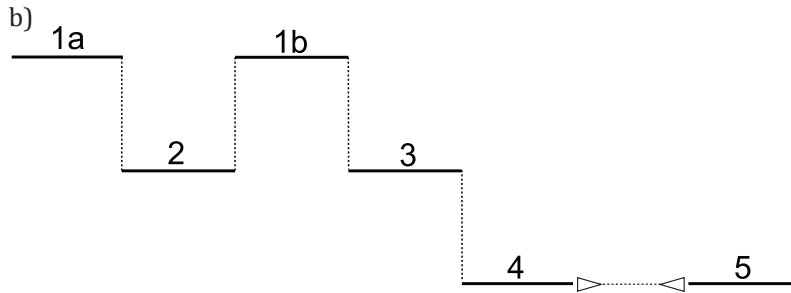
Rzeczownik z pustą konotacją: np. *zadanie, chłopiec, przedmiot*.

3. Zależności akomodacyjne w podanych połączeniach przedstawiają się następująco: *mimo* → *bólu* (D.); *udało się* → *mi* (C.); *udało się* → *przekonać* (bezokolicznik); *uczniów* → *niesfornych* (B., lmn., r. m1).

4. Podane zdanie po przekształceniu może brzmieć na przykład tak: *Mimo że bolała mnie głowa, udało mi się przekonać niesfornych uczniów do tego, żeby rozwiązali zadania, które pozostały bez odpowiedzi.*

5. a) Wypowiedzenia składowe:

(1a) Zadania, (2) nad którymi trzeba było się zastanowić, (1b) nie należały do najłatwiejszych tylko dlatego, (3) że dotyczyły materiału, stanowiącego nowe wyzwanie dla uczniów, (4) co miało zachęcić ich do poszukiwań, [a] (5) nie służyło wywołaniu konsternacji.

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne,
- (2) – wypowiedzenie podrzędne przydawkowe,
- (3) – wypowiedzenie podrzędne okolicznikowe przyczyny,
- (4) – wypowiedzenie podrzędne rozwijające,
- (5) – wypowiedzenie współrzędne przeciwstawne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

względnie: 1a i 2 (*nad którymi*), 3 i 4 (*co*);
spójnikowo: 1b i 3 (*dlatego, że*), 4 i 5 (*a*).

6. Przykładowe zdania, realizujące podane schematy:

- a) *Lubię jeździć na rowerze i chciałbym zwiedzić Mazury, więc w te wakacje zorganizuję ze znajomymi wycieczkę w tamte strony lub zapiszę się na rajd rowerowy.*
- b) *Właśnie przyszło mi do głowy, że może, jeśli będziesz miał jutro czas, przyjdiesz do mnie, żeby zagrać w tę nową grę.*

Zestaw 23.

1. a) Podkreślone wyrażenia to: *dla spokoju* – okolicznik celu; *o możliwości* – dopełnienie przedmiotowe; *żerującymi* – przydawka właściwościowa imiesłowowa.

b) Powiązane wyrażenia:	c) Typy związków:
<i>dla spokoju sumienia</i>	rząd
<i>dla spokoju uprzedził</i>	przynależność
<i>uprzedził o możliwości</i>	rząd
<i>o możliwości spotkania</i>	rząd
<i>żerującymi dzikami</i>	zgoda
<i>żerującymi w lesie</i>	przynależność

2. Główny predykaty: *uprzedził*.

N_1 — V — N_4
— o N_6 /Sent.

Rzeczownik z niepustą konotacją: np. *spokój, możliwość, spotkanie, stado*.

Rzeczownik z pustą konotacją: np. *dzik, las, turysta*.

3. Zależności akomodacyjne w podanych połączeniach przedstawiają się następująco: dla → spokoju (D.); przewodnik → uprzedził (lp., r. m1, 3. os.); uprzedził → przewodnik (M.); dzikami → żerującymi (N., lmn., r. m2).

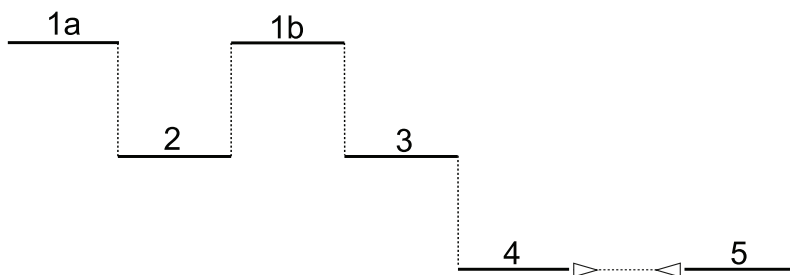
4. Podane zdanie po przekształceniu może brzmieć na przykład tak: *Żeby zachować spokój sumienia, przewodnik uprzedził turystów o tym, że w lesie można spotkać dziki, które tam żerują.*

5.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1a) Dzikie, (2) o których mówił, (1b) bywają bardzo niebezpieczne ze względu na to, (3) że zwykle przemieszczają się w stadach, mogących zaatakować najspokojniejszego spacerowicza, (4) co jednak nie zawsze jest oczywiste dla turystów, [a] (5) często nawet nie przychodzi im do głowy.

b)

c) Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne,
- (2) – wypowiedzenie podrzędne przydawkowe,
- (3) – wypowiedzenie podrzędne okolicznikowe przyczyny,
- (4) – wypowiedzenie podrzędne rozwijające,
- (5) – wypowiedzenie współrzędne przeciwstawne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

względnie: 1a i 2 (*o których*), 3 i 4 (*co*);

spójnikowo: 1b i 3 (*że*), 4 i 5 (*a*).

6. Przykładowe zdania, realizujące podane schematy:

a) *Hydraulik bardzo się spieszył albo nie wziął ze sobą odpowiednich narzędzi, więc zostawił niedokręconą śrubę i woda znowu cieknie z kranu.*

b) *Wczoraj, kiedy zobaczyłam cały ten tłum na ulicy, pomyślałam, że musiało zdarzyć się coś, czego nikt się nie spodziewał.*

Zestaw 24.

1. c)

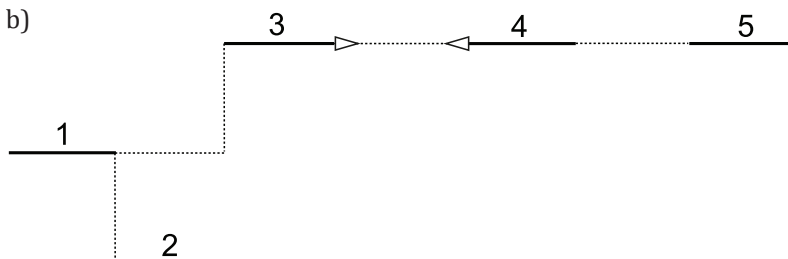
2. c)

3. a)

4. a) Wypowiedzenia składowe:

(1) *Kto czyniłby to przez całe życie,*(2) *Co sam tylko dla siebie**uchwalał, (3) Nie dopiąłby on nic**należycie,**[Lecz](4) gryzłby się, jak Neron, [i] (5)**szalał.*

b)

c) Zależności między zdaniem składowymi podanego wypowiedzenia przedstawiają się następująco:

(1) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), podmiotowe;

(2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), dopełnieniowe;

(3) – wypowiedzenie nadrzędne;

(4) – wypowiedzenie współrzędne względem (3), przeciwstawne;

(5) – wypowiedzenie współrzędne względem (4), łączne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

spójnikowo: (3)-(4), (4)-(5);

względnie: (1)-(3), (1)-(2).

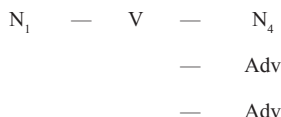
5. Na przykład: przypadek rzeczownika, rodzaj liczebnika.

6. Puste miejsca należy uzupełnić w następujący sposób:

<i>sześciorgiem</i> →	(D., lmn.)	<i>kurcząt</i>
<i>okulary</i> →	(D.)	<i>(ojca)</i>
<i>wydaje się</i> →	(M., lp., r. n.)	<i>(zmęczone)</i>
<i>(chłopców)</i> →	(B., lmn., r. m1)	<i>(wysokich)</i>

7. Nadrzędniki konotowanych fraz to: *babunia, wnuczętom, historie.*

8. Schemat konotacyjny wygląda tak:

9. Zdanie to jest anomalne syntaktycznie, ponieważ czasownik *przeprosić* rządzi biernikiem, nie zaś celownikiem. Jest ono także anomalne semantycznie, ponieważ predykat *przeprosić* otwiera miejsca m.in. dla dwóch argumentów osobowych; miejsca te w podanym zdaniu wypełnione są przez rzeczowniki *złość* i *lufcik*, które nie spełniają tego kryterium.

Zestaw 25.

1. b)

2. b)

3. b)

4.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) *Kto chce malować świat w barwnej postaci,*

(2) *Niechaj nie patrzy nigdy prosto w słońce,*

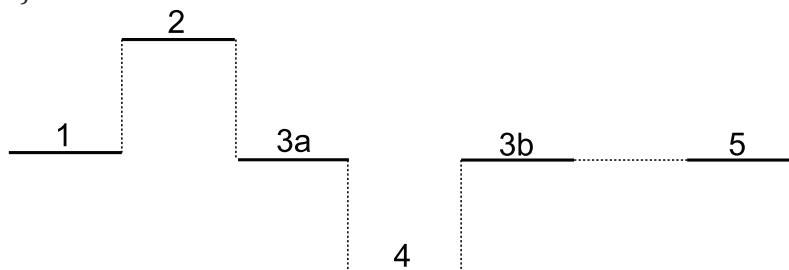
(3a) *Bo pamięć rzeczy,*

(4) *które widział,*

(3b) *straci,*

(5) *Łzy tylko w oczach zostaną piekące.*

b)

c) Zależności między zdaniami składowymi podanego wypowiedzenia przedstawiają się następująco:

(1) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), podmiotowe;

(2) – wypowiedzenie nadrzędne;

(3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe przyczyny;

(4) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), przydawkowe;

(5) – wypowiedzenie współrzędne względem (3), łączne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

spójnikowo: (2)-(3);

względnie: (1)-(2), (3)-(4).

5. Na przykład: liczba i rodzaj rzeczownika, liczba liczebnika.

6. Puste miejsca należy uzupełnić w następujący sposób:

<i>czworgiem</i> →	(D., lmn.)	<i>dzieci</i>
(<i>o</i>) →	(Msc.)	<i>domu</i>
(<i>chłopcu</i>)	(C.)	← <i>wydaje się</i>
(<i>trzeba</i>) →	(bezokolicznik)	(<i>pracować</i>)

7. Nadrzędniki konotowanych fraz to: *brat, mi, pomoc*.

8. Schemat konotacyjny wygląda tak:

N₁ — V — Adv
— Adv

9. Zdanie to jest anomalne syntaktycznie, ponieważ czasownik *obećcać* rządzi cełownikiem, nie zaś narzędnikiem. Jest ono także anomalne semantycznie, ponieważ predykat *obećcać* otwiera miejsca m.in. dla dwóch argumentów osobowych; miejsca te w podanym zdaniu wypełnione są przez rzeczowniki *dynamika* i *kość*, które nie spełniają tego kryterium.

Zestaw 26.

1. d)

2. d)

3. c)

4.

a) Wypowiedzenia składowe:

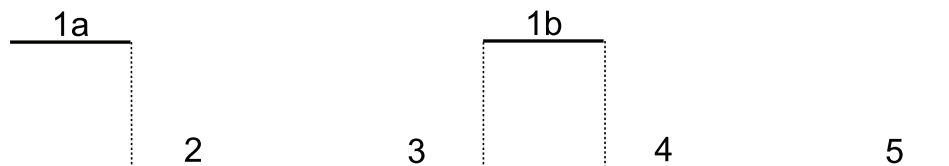
(1a) *Tadeusz*, (2) *choć liczył lat blisko dwadzieście*

[I] (3) *od dzieciństwa mieszkał w Wilnie, wielkim mieście* –

(1b) *Miał za dozorcę księdza*, (4) *który go pilnował*

[I] (5) *w dawnej surowości prawidłał wychował*.

b) Wykres:

c) Zależności między zdaniami składowymi podanego wypowiedzenia przedstawiają się następująco:

- (1) wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe przyzwolenia;
- (3) – wypowiedzenie współrzędne względem (2), łączne;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), rozwijające;
- (5) – wypowiedzenie współrzędne względem (4), łączne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

spójnikowo: (2)-(3), (4)-(5), (1)-(2);

względnie: (1)-(4).

5. Na przykład: przypadek rzeczownika, liczba, rodzaj i przypadek przymiotnika, rodzaj i przypadek liczebnika, osoba, liczba, rodzaj czasownika.

6. Puste miejsca należy uzupełnić w następujący sposób:

<i>siedmioro</i> →	(D., lmn.)	<i>kacząt</i>
<i>dusza</i> →	(lp., r. ż., 3. os.)	<i>śpiewa</i>
<i>bladym</i>	(N., lp., r.n.)	← <i>czołem</i>
<i>należało</i> →	(bezokolicznik)	<i>zadbać</i>
<i>pod</i> →	(B.)	<i>dywan</i>
<i>zaczął</i> →	(bezokolicznik, ndk.)	<i>pisać</i>

7. Nadrzędniki konotowanych fraz to: *pradziadek, z Mazowsza, do Warszawy*.

8. Schemat konotacyjny wygląda tak:

$$\begin{array}{ccccccc}
 N_1 & - & V & - & N_3 & & \\
 & & & - & & & \\
 & & & & & & \text{w } N_6/\text{Inf}
 \end{array}$$

Zestaw 27.

1. b)

2. c)

3. c)

4.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1a) *Zosia, (2) kiedy ujrzała zwierciadło przed sobą,*

(1b) *Poczuła się od razu salonu ozdobą,*

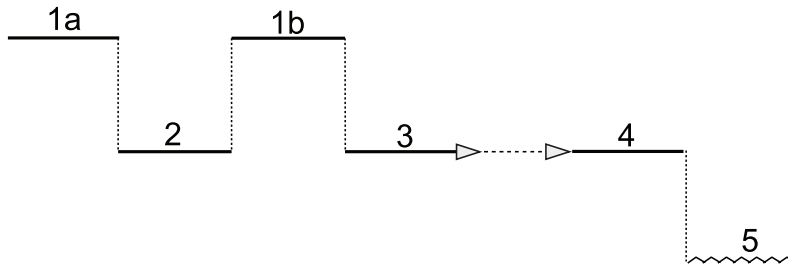
(3) *Bo znała towarzystwa gust i spodziewania,*

(4) *[Więc] te jawne zachwyty i głośne cmokania*

Już na długo przed balem w marzeniach słyszała,

(5) *Drżąc z niecierpliwości i ze strachu cała.*

b)

c) Zależności między zdaniami składowymi podanego wypowiedzenia przedstawiają się następująco:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe czasu;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe przyczyny;
- (4) – wypowiedzenie współrzędne względem (3), wynikowe;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), imiesłowowe, akcesoryjne.

d) Wypowiedzenia są powiązane:

spójnikowo: (1)-(3), (3)-(4);

względnie: (1)-(2).

5. Na przykład: rodzaj rzeczownika, liczba liczebnika.

6. Puste miejsca należy uzupełnić w następujący sposób:

<i>sprawnym</i>	(C., lmn., r. m1)	← <i>informatykom</i>
<i>czworo</i>	(r. n.)	← <i>kacząt</i>
<i>warto</i> →	(bezokolicznik)	<i>zapamiętać</i>
<i>czegoś</i>	(D.)	← <i>brakuje</i>
<i>my</i>	(M.)	← <i>milczymy</i>
<i>przestają</i> →	(bezokolicznik, ndk)	<i>rozumieć</i>

7. Nadrzędniki konotowanych fraz to: *przyjaciele, poecie, w pokonaniu.*

8. Schemat konotacyjny wygląda tak:

N_1 — V — Adv

Zestaw 28.

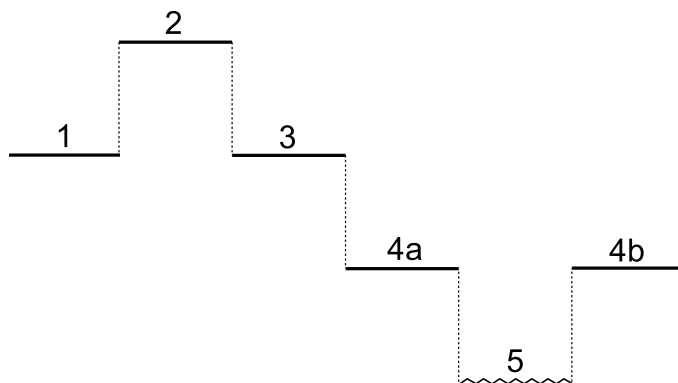
1. d)

2.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) Choć znałem ich gest, (2) nie mogłem się nadziwić, (3) skąd wzięli pieniądze na dom tak duży, (4a) że (5) chcąc go obejść, (4b) trzeba się było zdrowo nachodzić.

b) Wykres:

c) Zależności między zdaniami składowymi podanego wypowiedzenia przedstawiają się następująco:

- (1) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe przyzwolenia;
- (2) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), dopełnieniowe;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), okolicznikowe skutku/stopnia lub miary;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), imiesłowowe, okolicznikowe celu/warunku.

d) Wskaźniki zespolenia podkreślono w zdaniu w punkcie a); są to:

spójniki: *choć, że*;

zaimek względny: *skąd*.

3. Puste miejsca należy uzupełnić w następujący sposób:

<i>dwojga</i> →	(D., lmn.)	<i>imion</i>
<i>bije</i> →	(M.)	<i>siódma</i>
<i>bije</i>	(lp., r. ż., 3. os.)	← <i>północ</i>
<i>zeszłego</i>	(D., lp., r. m3)	← <i>roku</i>
<i>warto</i> →	(bezokolicznik)	<i>zaczekać</i>

4. Nadrzędniki podanych fraz to: *Marysia, mu, tego*.

Zestaw 29.

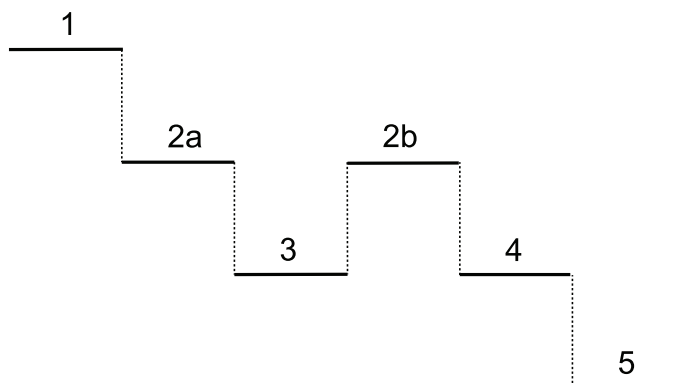
1. c)

2.

a) Wypowiedzenia składowe:

(1) Zostałem na miejscu, (2a) bo (3) gdybym nawet próbował, (2b) nie udało mi się ukryć tak, (4) żeby nie wytropił mnie pies, (5) którego patrol miał ze sobą.

b) Wykres:

c) Zależności między zdaniami składowymi podanego wypowiedzenia przedstawiają się następująco:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe przyczyny;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe warunku;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe skutku/sposobu;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), przydawkowe.

d) Wskaźniki zespolenia podkreślono w zdaniu w punkcie a); są to:

spójniki: *bo, gdyby, żeby*;

zaimek względny: *który*.

3. Puste miejsca należy uzupełnić w następujący sposób:

<i>bez</i> →	(D.)	<i>pojęcia</i>
<i>wpada</i> →	(bezokolicznik)	<i>przeprosić</i>
<i>ciemną</i>	(N., lp., r. ż.)	← <i>nocą</i>
<i>kra</i>	(M.)	← <i>ruszyła</i>
<i>kra</i> →	(lp., r. ż., 3. os.)	<i>ruszyła</i>

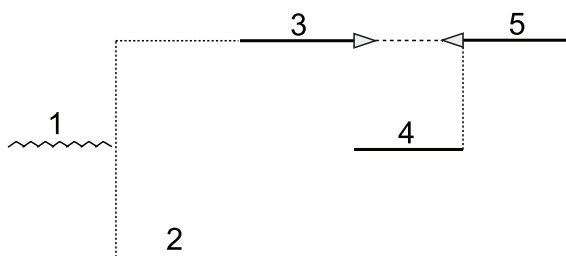
4. Nadrzędniki konotowanych fraz to: *ktoś, go, poczekał*.

Zestaw 30.

1. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzednym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

- (1) Znalazł się w budynku, (2) w którym mieścił się jakiś instytut naukowy, (3) chciała od razu wyjść, [ale] (4) chociaż szukała długo drzwi, (5) nigdzie nie mogła ich zobaczyć.

Wykres:

Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), imiesłowowe, okolicznikowe czasu;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), przydawkowe;
- (3) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (5), okolicznikowe przyzwolenia;
- (5) – wypowiedzenie współrzędne względem (3), przeciwstawne.

2. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>Jaś</i> →	(lp., r. m1, 3. os.)	<i>próbuje</i>
<i>Jaś</i>	(M.)	← <i>próbuje</i>
<i>próbuje</i> →	(bezokolicznik)	<i>pływać</i>
<i>pływać</i> →→	(nieakomod)	<i>bez</i>
<i>bez</i> →	(D.)	<i>deski</i>

3. c)

4. d)

5. b)

Zestaw 31.

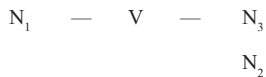
1. Do podanego zdania pasuje wykres d).

Numer zdania	Typ zdania	Wskaźnik zespolenia
1.	Wypowiedzenie podrzędne do 2., okolicznikowe warunku	Spójnik złożony: <i>jeżeli..., to...</i>
2.	Wypowiedzenie nadrzędne	
3.	Wypowiedzenie podrzędne do 2., dopełnieniowe	Spójnik: <i>że</i>
4. (a, b)	Wypowiedzenie współrzędne do 3., łączne	Spójnik: <i>i</i>
5.	Wypowiedzenie podrzędne do 4. (a), przydawkowe	Zaimek względny: <i>który</i>

2. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco²¹:

<i>W</i> →	(Msc.)	<i>otoczeniu</i>
<i>W</i>	(nieakomod.)	← <i>był</i>
<i>otoczeniu</i> →	(lp., r.n.)	(<i>w</i>) <i>którym</i>
<i>w</i> →	(Msc.)	<i>którym</i>
<i>w</i>	(nieakomod.)	← <i>rosłem</i>
<i>problem</i> →	(D.)	<i>unii</i>
<i>problem</i> →	(lp., r. m3, 3. os.)	<i>był</i>
<i>problem</i>	(M.)	← <i>był</i>
<i>był</i> →	(przysł.)	<i>często</i>
<i>był</i> →	(N.)	<i>tematem</i>
<i>tematem</i> →	(D.)	<i>rozmów</i>

3. Schemat składniowy to:

4. Przykładowe zdanie, realizujące podany schemat: *Ten, kto chce bardzo szybko schudnąć, musi uprawiać sport, bo dietetycy przypominają, że sama dieta nie wystarczy.*

Zestaw 32.

1. Do podanego zdania pasuje wykres a) lub b).

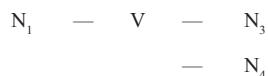
Numer zdania	Typ zdania	Wskaźnik zespolenia
1.	Wypowiedzenie nadrzędne	
2.	Wypowiedzenie podrzędne do 1., przydawkowe	Zaimek względny: <i>który</i>
3. (a, b)	Wypowiedzenie podrzędne, okolicznikowe przyczyny	Spójnik: <i>bo</i>
4.	Wypowiedzenie podrzędne do 3., okolicznikowe miejsca	Zaimek względny: <i>gdzie</i>
5.	Wypowiedzenie współrzędne do 3., łączne	Spójnik: <i>i</i>

²¹ Wartości kategorii liczby, rodzaju i osoby czasownika *rosłem* zdeterminowane są przez własności regularnie pomijanego w polszczyźnie zaimka osobowego *ja* [liczba pojedyncza, osoba pierwsza, rodzaj męskoosobowy]. Jeśli stosujemy opis fleksyjny odmienny niż Z. Salo-niego, związek czasownika z przysłówkiem można uznać za nieakomodowany.

2. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco²²:

<i>Moje</i>	(M., lmn. r. ż.)	← <i>okolice</i>
<i>okolice</i> →	(lmn., r. ż., 3. os.)	<i>nie wydały</i>
<i>okolice</i>	(M.)	← <i>nie wydały</i>
<i>nigdy</i> →	(neg)	<i>nie wydały</i>
<i>nie wydały</i> →	(D.)	<i>postaci</i>
<i>postaci</i> →	(lp., r. ż.)	<i>która</i>
<i>która</i> →	(lp. r. ż., 3. os.)	<i>by zmieniła</i>
<i>która</i>	(M.)	← <i>by zmieniła</i>
<i>by zmieniła</i> →	(B.)	<i>losy</i>
<i>losy</i> →	(D.)	<i>świata</i>

3. Schemat składniowy to:

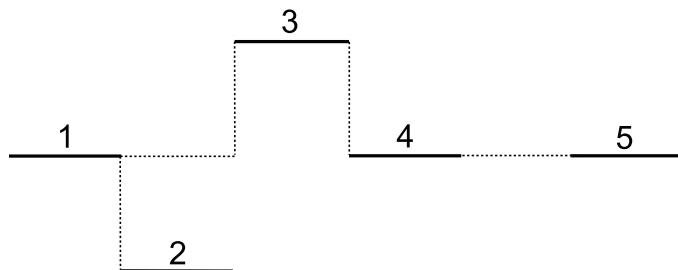
4. Przykładowe zdanie, realizujące podany schemat: *Możesz powiedzieć, co dokładnie trzeba pomalować na biało, Jankowi, jeśli jutro w trakcie rozmowy zapyta cię, w czym ci może pomóc.*

Zestaw 33.

1. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzędnym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

(1) *Gdybyś zdążył przyjechać tam*, (2) *gdzie powinieś*, (3) *nie musiałbyś się martwić*, (4) *кто to zrobi za ciebie [ani]* (5) *co będzie dalej*.

Wykres:

Typy wypowiedzeń składowych:

(1) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), okolicznikowe warunku;

²² Negacja czasownika *wydały* sprawia, że jego rząd zmienia się z biernikowego na dopełniaczowy. Zaimek *który*, wprowadzający zdanie względne, wymaga wystąpienia czasownika w formie finitywnej; wobec tego, że w tym zdaniu zaimek względny zajmuje miejsce podmiotu, wymagającego trzeciej osoby, do opisu zależności z jego udziałem nie zostało dodane oznaczenie *fin*.

- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), okolicznikowe miejsca;
 (3) – wypowiedzenie nadrzędne;
 (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), dopełnieniowe;
 (5) – wypowiedzenie współrzędne względem (4), łączne.

Zgodnie z poleceniem w wypowiedzeniu podkreślono wskaźniki zespolenia.

2. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>Jan</i> →	(lp., r. m1, 3. os.)	<i>był</i>
<i>Jan</i>	(M.)	← <i>był</i>
<i>Jan</i> →	(lp., r. m1)	<i>pewien</i>
<i>był</i> →	(M.)	<i>pewien</i>
<i>pewien</i> →	(D.)	<i>wygranej</i>

3. Zdanie reprezentuje następujący schemat składniowy:

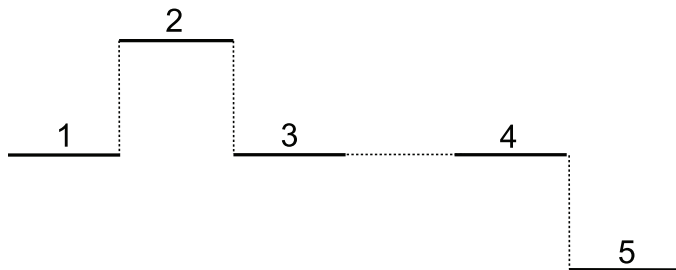
N_1 — V — Adj

Zestaw 34.

1. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzednym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

(1) Kiedy przyjdzie, (2) dowiemy się, (3) któ wygrał konkurs [i] (4) dostanie to, (5) czego wszyscy będą mu zazdrościć.

Wykres:

Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe czasu;
 (2) – wypowiedzenie nadrzędne;
 (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (3), dopełnieniowe;
 (4) – wypowiedzenia współrzędne względem (3), łączne;
 (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), rozwijające.

Zgodnie z poleceniem w wypowiedzeniu podkreślono wskaźniki zespolenia.

2. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco²³:

<i>Liczę</i> →	(leks.)	<i>na</i>
<i>na</i> →	(B.)	<i>siebie</i>
<i>siebie</i> →	(B., lp., r. m1)	<i>samego</i>

3. Zdanie reprezentuje następujący schemat składniowy:

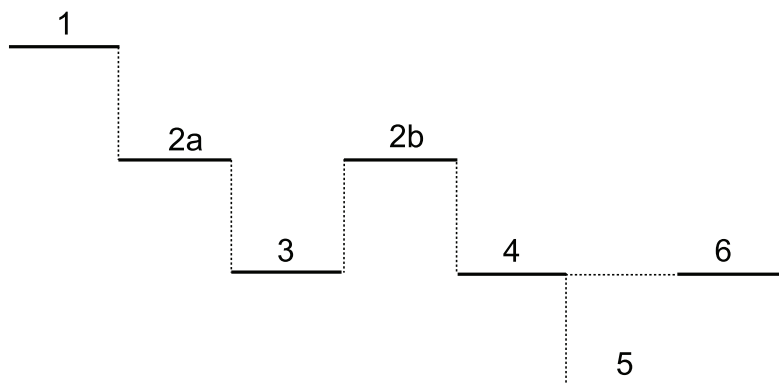
N_1 — V — na N_4

Zestaw 35.

1. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzednym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

(1) Ludziom, zdumionym i przerażonym, nie mieściło się w głowie, (2a) że (3) gdy wojna się skończy, (2b) życie ich będzie jeszcze trudniejsze, (4) bo wytrąci ich z równowagi koniec tego świata, (5) do którego przywykli, [a] (6) ponadto będą musieli znosić stałą obecność okupantów.

Wykres:

Typy wypowiedzeń składowych:

- (1) – wypowiedzenie nadrzędne;
- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), podmiotowe;
- (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe czasu;
- (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe przyczyny;
- (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), przydawkowe;
- (6) – wypowiedzenie współrzędne względem (4), łączne.

²³ Wartości kategorii liczby, rodzaju i osoby czasownika *liczę* zdeterminowane są przez własności regularnie pomijanego w polszczyźnie zaimka osobowego *ja* [liczba pojedyncza, osoba pierwsza, rodzaj zależy od odniesienia zaimka *ja*].

2.

a) Przydawki: *nasz, cioteczny, ze strony, ojca*.

b) Podkreślony składnik to: okolicznik miejsca.

c) Związek rządu: *strony ojca*; związek przynależności: *zamieszkał u babci*.3. Czasownik trójmiejskowy to: DAWAĆ; na przykład: *Wczoraj Jaś dał bratu prezent*.4. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco²⁴:

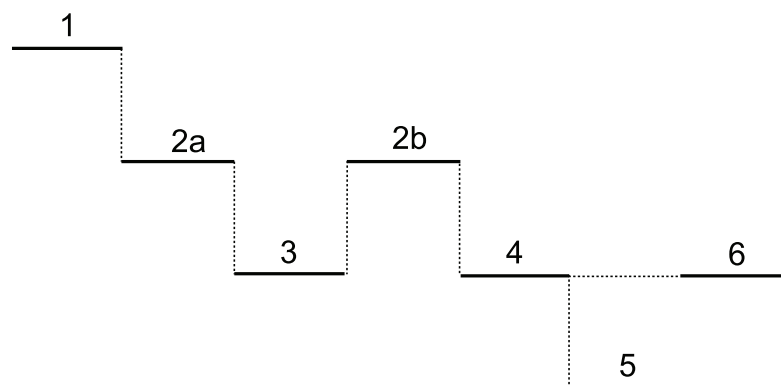
<i>Troje</i> →	(D., lmn.)	<i>dzieci</i>
<i>Troje</i>	(r. n.)	← <i>dzieci</i>
<i>Troje</i> →	(lp., r. n., 3. os.)	<i>nie umiało</i>
<i>Troje</i>	(M.)	← <i>nie umiało</i>
<i>nie umiało</i> →→	(nieakomod.)	<i>jeszcze</i>
<i>nie umiało</i> →	(bezokolicznik)	<i>wykonać</i>
<i>wykonać</i> →	(D.)	<i>zadania</i>

Zestaw 36.

1. W podanym wypowiedzeniu nadrzędno-podrzednym można wyróżnić następujące wypowiedzenia składowe:

(1) Wszystkim nam wydawało się, (2a) że (3) choć w tamtym roku wojna skończyła się wreszcie, (2b) życie, już i przedtem niepewne, stało się jeszcze trudniejsze, (4) bo dawni niewolnicy zdali sobie sprawę z tego, (5) że mają za sobą armię [i] (6) zaczęli dopuszczać się rozbojów.

Wykres:

Typy wypowiedzeń składowych:

(1) – wypowiedzenie nadrzędne;

²⁴ Negacja czasownika *umieć* sprawia, że rząd czasownika *wykonać* zmienia się z biernikowego na dopełniaczy.

- (2) – wypowiedzenie podrzędne względem (1), podmiotowe;
 (3) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe przyzwolenia;
 (4) – wypowiedzenie podrzędne względem (2), okolicznikowe przyczyny;
 (5) – wypowiedzenie podrzędne względem (4), dopełnieniowe;
 (6) – wypowiedzenie współrzędne względem (4), łączne.

2.

- a) Przydawki: *nasz, trzeci, na kurs, językowy*.
 b) Podmiot: *wyjazd*, orzeczenie: *został zorganizowany*.
 c) Związek zgody: *nasz wyjazd*; związek przynależności: *wyjazd na kurs*.

3. Czasownik trójmiejskowy to: WRĘCZAĆ, np. *Dziekan z dumą wręczył studentom dyplomy.*; ŻĄDAĆ, np. *Jaś żąda ode mnie pieniędzy.*; GRATULOWAĆ, np. *Jaś gratuluje bratu wygranej.*

4. Zależności akomodacyjne w podanym zdaniu przedstawiają się następująco:

<i>Wielu</i> →	(D., lmn.)	<i>ludzi</i>
<i>Wielu</i>	(r. m1)	← <i>ludzi</i>
<i>Wielu</i> →	(lp., r. n., 3. os.)	<i>nie chciało</i>
<i>Wielu</i>	(M.)	← <i>nie chciało</i>
<i>nie chciało</i> ↔	(nieakomod.)	<i>nawet</i>
<i>nie chciało</i> →	(bezokolicznik)	<i>słuchać</i>
<i>słuchać</i> →	(D.)	<i>audycji</i>

6. LITERATURA

1. Fonetyka, fonologia

- DŁUSKA M., 1981, *Fonetyka polska*. Warszawa (lub wyd. następne).
- DUNAJ B., 1986, Samogłoska ę we współczesnej polszczyźnie – zakres występowania, funkcja, norma, „Prace Filologiczne” XXXIII. Warszawa.
- EJP – *Encyklopedia języka polskiego*. Red. S. Urbańczyk, Wrocław 1994 (hasła z zakresu fonetyki i słowotwórstwa, m.in. takie jak: AKCENT, FONEM, FONETYKA, FONOLOGIA, SYSTEM FONOLOGICZNY JĘZYKA POLSKIEGO i in., do których te odsyłają)
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Red. K. Polański. Wyd. 2. poprawione i uzupełnione. Wrocław 1999 (wybrane hasła z zakresu fonetyki i fonologii)
- KLEBANOWSKA B., 2007, *Interpretacja fonologiczna zjawisk fonetycznych w języku polskim – z ćwiczeniami*. Warszawa
- KONECZNA H., ZAWADOWSKI W., 1971, *Przekroje rentgenograficzne głosek polskich*. Warszawa.
- OSTASZEWSKA D., TAMBOR J., 2000, *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*. Warszawa.
- STIEBER Z., 1968, *Historyczna i współczesna fonologia języka polskiego*. Warszawa (cz. II. *Zarys fonologii współczesnej polszczyzny kulturalnej*)
- TRUBIECKI N., 1970, *Podstawy fonologii*. Warszawa (rozdz. I)
- WIERZCHOWSKA B., 1970, *Wymowa polska*. Warszawa.
- WIŚNIEWSKI M., 1997, *Zarys fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego*. Toruń.

2. Słowotwórstwo

- EJP – *Encyklopedia języka polskiego*. Red. S. Urbańczyk, Wrocław 1994 (hasła z zakresu fonetyki i słowotwórstwa, m.in. takie jak: FORMANT SŁOWOTWÓRCZY, SŁOWOTWÓRCZA ANALIZA WYRAZU, MOTYWACJA, DERYWACJA, KATEGORIE SŁOWOTWÓRCZE, TYP SŁOWOTWÓRCZY i in., do których te odsyłają)
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Red. K. Polański. Wyd. 2. poprawione i uzupełnione. Wrocław 1999 (wybrane hasła z zakresu morfologii)
- GWJP – *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. T. 1 i 2. Red. R. Grzegorzyczkowa, R. Laskowski, H. Wróbel, wyd. 2 zmienione. Warszawa 1998.
- GRZEGORCZYKOWA R., 1971, *Zarys słowotwórstwa polskiego*. Warszawa (lub wyd. następne).
- GRZEGORCZYKOWA R., PUZYNNINA J., 1979, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*. Warszawa.
- GRZEGORCZYKOWA R., SZYMANEK B., 2001, *Kategorie słowotwórcze w perspektywie kognitywnej*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*. T. 2. *Współczesny język polski*. Red. J. Bartmiński. Lublin.

- HEINZ A., 1961, *Fleksja a derywacja*, „Język Polski” XLI, Kraków.
- JADACKA H., 2001, *System słowotwórczy polszczyzny (1945-2000)*. Warszawa (w wyborze)
- PUZYNINA J., 1976, *Jak ustalamy funkcje formantów?* „Język Polski” LVI, z. 2, Kraków.
- SKARŻYŃSKI M. i in. 2001, 2004, *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. T. 1-3, Kraków
- WASZAKOWA K., 1996, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi*. Warszawa; wyd. 2 popr.
- WASZAKOWA K., 1994, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne obce*. Warszawa (w wyborze)
- WASZAKOWA K., 2005, *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*. Warszawa (w wyborze)

3. Fleksja

- BAŃKO M., 2002, *Wykłady z polskiej fleksji*, Warszawa.
- BOGUSŁAWSKI A., 1976, *O zasadach rejestracji jednostek języka*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa.
- DUNAJ B., 1979, *Zarys morfonologii współczesnej polszczyzny*, Kraków.
- KLEBANOWSKA B., 1987, *Kategorie gramatyczne w GWJP*, [w:] *Studia gramatyczne VIII*, Wrocław.
- LASKOWSKI R., 1981, *Części mowy problem syntaktyczny czy morfologiczny?*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica 2”, Łódź.
- LASKOWSKI R., 1998, *Zagadnienia ogólne morfologii. Podstawowe pojęcia fleksji. Kategorie morfologiczne języka polskiego – charakterystyka funkcjonalna*, [w:] *GWJP. Morfologia*. Red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, H. Wróbel, Warszawa, wyd. 2., s. 27-86 i 151-224.
- MAŃCZAK W., 1956, *Ile rodzajów jest w polskim?*, „Język Polski” XXXVI, Kraków.
- SALONI Z., 1974, *Klasyfikacja gramatyczna leksemów polskich*, „Język Polski” LIV, Kraków, z. 1. i 2.
- SALONI Z., 1976, *Kategoria rodzaju we współczesnym języku polskim*, [w:] *Studia gramatyczne I*, Wrocław, s. 145-173.
- SALONI Z., 1981, *Uwagi o opisie fleksyjnym tzw. zaimków rzeczownych*, „Acta Universitatis Varsoviensis: Folia Linguistica”, s. 243-253.
- SALONI Z., 1992, *Co istnieje, a co nie istnieje we fleksji polskiej*, „Prace Filologiczne” XXXVII, Warszawa.
- TOKARSKI J., 1973, *Fleksja polska*, Warszawa (lub wyd. następne).

4. Składnia

- BOGUSŁAWSKI A., 1983, *Słowo o zdaniu i tekście*, [w:] *Tekst i zdanie*. Red. T. Dobrzyńska, E. Janus, Wrocław.
- BUTTLER D., 1976, *Innowacje składniowe współczesnej polszczyzny*, Warszawa, rozdz. I.

- GOŁĄB Z., 1976, Próba klasyfikacji syntaktycznej czasowników polskich (na zasadzie konotacji), „Biuletyn PTJ” XXV, Kraków.
- GRZEGORCZYKOWA R., 1990, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa (lub wyd. następne), cz. II, rozdz. 1., 3. i 4.
- GRZEGORCZYKOWA R., 1996, *Wykłady z polskiej składni*, Warszawa (lub wyd. następne).
- KLEMENSIEWICZ Z., 1969, *Zarys składni polskiej*, Warszawa (lub inne wyd.).
- KURYŁOWICZ J., 1948, *Les structures fondamentales de la langue: groupe et proposition*, „Studia Philosophica” III. Tłum. (1971), *Podstawowe struktury języka: grupa i zdanie*, [w:] *Problemy składni polskiej*. Oprac. A. M. Lewicki, Warszawa.
- LASKOWSKI R., 1984, *Funkcjonalna klasyfikacja leksemów: części mowy i kategorie imienne*, [w:] *GWJP. Morfologia*. Red. R. Grzegorzycykowa, R. Laskowski, H. Wróbel, Warszawa, wyd. 2, s. 26-37 i 149-169.
- POLAŃSKI K., 1966, Główne typy struktur zdaniowych w języku polskim, „Zeszyty Naukowe WSP w Katowicach, Prace Językoznawcze III”, Katowice.
- SALONI Z., ŚWIDZIŃSKI M., 1985, *Składnia współczesnego języka polskiego*, wyd. I. Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego; wyd. II, PWN, Warszawa.
- WIERZBICKA A., 1966, Czy istnieją zdania bezpodmiotowe?, „Język Polski” XLVI, Kraków.
- WRÓBEL H., 2001, *Gramatyka języka polskiego*. Kraków.
- ZARON Z., 1988, *Niektóre problemy z konotacją syntaktyczną*, [w:] *Konotacja*. Red. J. Bartmiński, Lublin.
- ZARON Z., 2003, Oddziaływania składniowe, „Prace Filologiczne” XLVIII, Warszawa.

